De felle novene

Mathias Kemp

bron
Mathias Kemp, *De felle novene*. Uitgeverij ‘Veldeke’, Maastricht 1947

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/kemp004fell01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

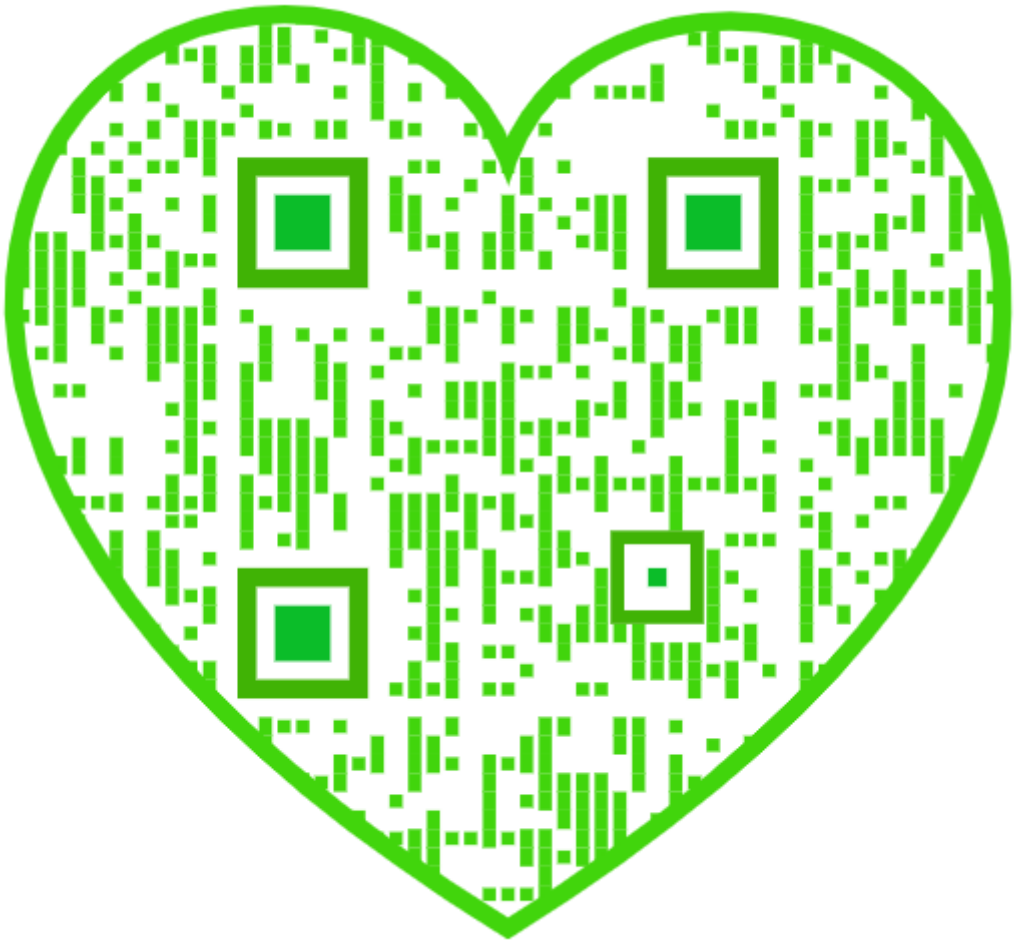

Een rukwind joeg door Torenen

ZOO'N kermis was er bij menschenheugenis in Torenen niet geweest! Geweldig wat er aan kramen en spullen, aan tentjes en optrekjes stond. De markt, ruimte waarover een leger paradeeren kon, was heelemaal in beslag genomen; twee rijen kleinere tentjes vulden de Veldstraat een eind ver en het prachtige Wapenplein, hart en trots der oude stad, omvatte een circus, een theater, een wildemanstent en de loge van een waarzegster. Nu was de St. Hubertuskermis wel erg vermaard in de streek, door het land en zelfs in Rijnland, het Walenpays en de Kempen, maar toch, deze overdaad van gelegenheden tot vermaak vond men wel opvallend. ‘De nieuwe tijd’, meende de een; ‘onze opkomende industrie’, giste de ander.

Vooral op den tweeden Zondag werd de toeloop uit de landelijke omgeving overweldigend. Niet alleen van de dorpen onder den schaduw der torens en wallen van de oude stede, doch vooral van veel verder kwamen de vierders; boeren uit de vette kleistreken van Geul en Gulp, brikkenbakkers van den Maaskant, bezembinders uit de magere Kempen, hoedenvlechters uit de Jekervallei, zelfs mijnwerkers uit het land

van Rode meende men te herkennen. De bontgestoffeerde ‘geen-zijerschen’ uit het stille land van Sutendael vielen wel het meest op tusschen de op z'n Zondagsch in blauwe kielen en zwarte pakken gekleede menigte van het land. De mindere man van Torenen had de gewoonte eerst tegen den avond uit te trekken, als de boeren, op oogstwagens en in char-à-bancs of in lawaaiende drommen te voet, weggetrokken waren. De stedelingen vierden voorloopig thuis kermis. De volksbuurten geurden in den morgen al naar konijn, gebraden of gestoofd. De burgerluidjes hadden een vetten kapoen in den pot en de welgestelden, de deftigen, de rijken - in zooverre ze niet te voornaam waren om een volksfeest mee te vieren - veroorloofden zich het beste wat het seizoen vermocht te bieden. Gedronken werd er ook al rijkelijk; de kleine man hield zich bij het bitterzoete, donkere oude bier - specialiteit van Torenen - of bij het lichte jonkmet-suiker; wie het beter betalen konden deden zich te goed aan morellenbier, aan Belgische brouwsels als faro en lambiek, aan cider uit de fruitstreken van Gronsveld en Schinnen, ofwel, als de beurs het heel goed lijden kon, aan roode Fransche wijnen - witte wijnen waren te weinig in tel, de Duitsche vond men bovendien wat zuur - aan Bourgogne's en Bordeaux vooral, waarvan de gereputeerde kelders der stad millioenen flesschen bevatten.

Voor het zeer talrijke garnizoen der vesting begon het festijn nog niet in den middag. Wel mengden zich de infanteristen en sapeurs, de huzaren, dragonders

en kanonniers tusschen de welgestelde buitenlui, die in de vele uitspanningen, logementen en volkstaveernen hun middageten namen, doch eigenlijk voelden ze zich bij een dergelijk feest vreemdelingen in Torenen. Het waren immers meerendeels Hollanders, protestanten, jonge kerels uit het ‘verlichte Noorden’, die met de van 1830 tot 1839 bedwongen ‘muiters’ maar matig konden opschieten. Ook trof men nog heel wat Duitschers onder de bezetting aan. De soldaten sprongen nu wat royaal met hun karige soldij om, ze waanden zich al heel gauw dronken - wat de burgers smalend iets van piot-zat deed mompelen - en begonnen zelfs twist te zoeken. Niet met de buitenlanders; dat kon diplomatieke verwikkelingen veroorzaken, was hun vanwege officieren en kader op het hart gedrukt; ze zochten liever ruzie met bezopen doende jonge industrie-arbeiders, die zelf ook niet vredelievend bleken. Er leefden nog oude rancunes uit den tijd der belegering voort; niet alle veeten waren vergeven, vergeten of uitgevochten! Op de stoepen en vensterbanken legerden de schamelsten der landelijke kermisgangers, arme dutsen, die maar weinig willempjes, frankskes of krentjes te verteren hadden. Uren lang hadden ze getaffeld om dë stad te bereiken, uren lang zouden ze straks, met drenzerig wordende kinderen op den arm of aan de hand, voortzeulen over stoffige kleiwegen en mulle zandpaden om weer thuis te geraken. Dat hadden ze er voor over om de ‘groote kermis’ met al haar wonderbaarlijkheden, met al haar pracht en praal, te zien.

Jammer, dat ze vóór zonsondergang de poorten uit moesten; hoe graag hadden ze niet die heerlijkheid bij den gloed van sterke olielampen en flambouwen en bij het dagklare schijnsel van het wonder van de eeuw: het gas, aanschouwd! Logies betalen kon er evenwel niet af - ze verdienden maar tien stuivers of een frank per dag - dat zou schandelijke, godgeklaagde verkwisting wezen. Ze moesten het zoo zuinig aanleggen, daarom hadden ze dikke pakken boterhammen met vet besmeerd, een enkele gegarneerd met spek of ham, naar de kermis meegebracht. Een stuk vla wilden en moesten ze koopen - liefst rijstevla of linzertaart - evenals een glas bier; van het overschietende geld kochten ze wat snuisterijen voor de kinderen of voor moeder de vrouw, en wanneer er nog wat restte, dan trokken ze na rijp beraad en ampele discussie, een of ander kijkspel binnen. De arme sloovers raakten niet bedronken, daarvoor troepten ze te zeer rondom de stadspompen, begeerig naar wat water uit de holle hand.

Een enkele van die vreemden-van-zeer-nabij mengde zich weleens tusschen de volksspelen, die in de stad, in de middaguren, van twee tot half acht, gegeven werden. Want behalve de kramen leverde de kermis nog andere gelegenheden tot vermaak: de volksspelen, waarin de volksbuurten elkaar poogden te overtreffen. Die versierden ook om strijd: groote kermiskroonen van dennengroen met papieren bloemen werden boven straat of plein gehangen, bonte slingers zwierden langs de huizen en er flapperden zelfs

enkele vlaggen. Waar de stemming heel dolzinnig gestegen was, zwaaide zoowaar een paljas hoog in de lucht. De volksspelen zelf waren eigenlijk bestemd voor mannen of kinderen van de buurt, die ook de prijzen in geld of goed hadden samengebracht. Oogluikend liet men wel eens iemand die niet in de omgeving thuisbehoorde meedoen..... in zoover zijn prestaties niet te erg de kansen van eigen volk bedreigden. Dat bij het mastklimmen een ‘messentrekker’ van Genolt of een ‘rapenslikker’ van de voorstad St. Martinus écht kans zou krijgen de hoog gehangen ham te bemachtigen was wel uitgesloten. De indringers mochten zich vergenoegen met wat kleinigheden: een paar sokken, een rood katoenen zakdoek of een doosje met dragees.

Terwijl jeugd en mindere man bezig waren met potslaan, hanenvechten, eitje-springen, gansrijden, zakloopen en andere zotternijen, maakten de burgerlui zich op, om na middagdutje of wandeling ter spijsvertering, van de koffietafel te genieten. Van de kermisvla in het bijzonder. Natuurlijk kwam ook de krentenmik er bij te pas, doch 's middags meer voor den vorm. Weken, maanden lang had menigeen krom gelegen, op van alles en nog wat bespaard, om eens uitbundig kermis te vieren: een stevig middageten, een rijke koffietafel en 's avonds een onbekrompen uitgaan. In hoeveelheid deden de voorraden lekkers der stadsmenschen voor die van de boeren vermoedelijk wel onder. In de dorpen bakte men met kermis stapels, neen: zuilen van allerlei vlasoorten: rijstevla,

appelvla, pruimenvla, kersenvla, alles flink en voedzaam, doch zonder raffinement. Dat kenden ze in Torenen beter; de zorg voor de koffietafel lieten ze ook liefst over aan patissier of confiseur, die een onnoemelijk aantal varianten van krentenmik; koek, tartepommen, slof, vla en taart wisten te scheppen.

Aan de kofietafel was men in Torenen nog niet toe. Nog lastte menigeen den middag op maag en voorhoofd. Kinderen, soldaten en buitenlui slenterden over markt en Wapenplein om eens op te nemen wat de kermis zooal had te bieden. Vooral om ‘het wonder van het jaar’, de ‘eerste stoomcaroussel van de wereld’ dromden de nieuwsgierigen samen. Dat was een sensatie! Schrikkelijk, wat dat ding een kabaal maakte: dat razen van de machine, het gillen van de stoomfluit, het gedaver der wagens. En een orgel dat er speelde: het kon tegen het lawijt der stoommachine op! Alleen wat roekelooze militairen en dito schippers en werklui van de fabrieken, die machines van nabij kenden, durfden een ritje wagen. De voorzichtige buitenmenschen en de deftige burgers, riskeerden hun leven en dat van hun kinderen er nog niet aan. Maar ze vergaapten zich, wel een uur en langer, aan de weergalooze flonkeringen, aan de schelle pracht en onzinnige weelde van dit kermiswonder. Tenslotte prefereerden ze de matige gevaren van de hippodrome ‘De vier Heemskinderen’, of van circus ‘Allobrogi frères’, waar de artisten toch met vervaarlijke wilde dieren: leeuwen, tijgers, panters, luipaarden, hyena's en ratelslangen in de arena optraden. Ook de lucht-

schommel en het vijftien meter hooge reuzenrad vergden moed en sterke zenuwen. Wie daar niet over beschikte kon ‘Theater Gobbermans’ bezoeken, dat alevel eischen stelde aan gevoelige harten. Daar speelde men immers ‘Genoveva’ met heusche uitgesneden tong, daar gaf men ‘De Bokkenrijders’ met hoorbare folteringen van onschuldige kinderen (gekraak van beenderen, net echt) en men voerde er op ‘Het spook op den kerkhofmuur’, waarbij zelfs de stoutmoedigste dragonders griezelden. ‘De dertien Wildemannen’, een naast het theater staande bescheiden tent met Senegaleesche vuurdansers bleek ook al niets voor bloohartigen!

Waren dat de brandpunten van vermaak en belangstelling, daaromheen en daarnaast zag men een menigte andere spullen, wel zes of zeven mallemolens, van de eenvoudigste voor kleine kinderen tot de meest luxueuse, pralend in fluweel en pailletten; verder: kraampjes met speelgoed, suikerwaren, oliebollen, patates frites, scharretjes, zure bommen, nougat, enz., enz. En dan: schiettenten, worstelperken, vlooientheaters, panorama's met de jongste moorden, schipbreuken en andere rampen, een wassenbeeldengalerij, bijgewerkt tot de nieuwste staatslieden, uitvinders en schurken, acrobaten op dekens, koorddansers op hooggespannen zeil, vuur- en degenslikkers, alsmede wonderdokters op tafels..... Een zee van kleuren rondom het statige, hooge hardsteenen stadhuis op de markt en onder de majestueuse romaansche, gothische en barok-torens der kerkengroep op het Wa-

penplein. Een chaos van klanken meteen, gejengel van draaiorgels in allerlei kwaliteit, geschetter van trompetten in circus en theater, gedrens van truitjes, geroezemoes van lachende en schreeuwende menschen, van tierende venters en kwakzalvers, van schaterende en grienende kinderen.

Het weer werkte mee om de feestvreugde te bevorderen. Het was eigenlijk ál te mooi om lang te kunnen duren, veel te zomersch voor het late najaar. Een week, aanvankelijk wolkenloos azuur koepelde over de rumoerige stad; het werd warm, stekend warm, heet zelfs. De wind draaide naar West en er stapelden zich geelrossige donderkoppen op de kimmen. Alles lokte tot uitgaan.

Zelfs baron Richelle de Meuter, wegens familieaangelegenheden alreeds van zijn kasteel bij Valkenburg naar z'n voornaam refugiehuis aan de Veldstraat overgekomen, verwaardigde zich een kijkje te nemen op de kermisdrukte en kuierde er rond met een superieur lachje om den mond. Voor de waarlijk belegerde stoomcaroussel wuifde hij minzaam en wat spottend een groet naar Frits Houbermans, den grootindustrieel van Torenen, eigenaar van de geweermakerij, de behangselpapierfabriek, den stoommeelmolen, de constructiewerkplaatsen, van wat al niet. De nieuwe rijkaard kwam natuurlijk weer pronken met zijn galakoets en welverzorgde paarden, met zijn opzichtige gulden ridderorde van Napels en Sicilië bovenal. Nog iemand anders groette den ijdelen kapitalist: Nelia Deleef. Die siste hem, in 't voorbijgaan, helsch

nijdig ‘bloedzuiger’ toe en balde de vuist achter zijn rug. Ze trok de aandacht van den jongen schoolmeester Jef Konsten, die haar aandachtig opnam en dan den vinger naar het voorhoofd hief, als wilde hij zich inprenten: die moet ik me herinneren. Nog een vrouw wekte zijn belangstelling op, een die voor ‘De Helleketel’ stond: Amelie Ronders. Met een uitdrukking van dwazen schrik in de oogen stond dat meisje daar te gluren naar een paar proefjes van berechting, die een roodgekleede duivel voor het spul vertoonde en met vervaarlijke stem toelichtte: in den ketel, in de marremit van den duivel; in den ketel met de stiekeme huichelaars, de schijnheilige kwezels! Ernestine Woltmakers, die toch geen voorbeeldig leven leidde, moest er hartelijk en zorgeloos om lachen, haar geweten sluimerde ongestoord verder. Ze liep in de drukte ingenieur Eugène Dupont tegen het lijf, die, hoewel het toch al drie uur in den namiddag was, nog nuchter bleek en ze kuierde met hem naar het Wapenplein, waar ze zich verlustigden aan de aanplakbiljetten van het groote circus met hun snorrende terminologie.

Ook kapitein Veenmans kruiste het nu hinderlijk drukke plein. Een vlaag bengels, die wat uitgespookt hadden in de stallen der menagerie, holde hem bijna omver en deed den stijven sabelsleeper, die even in draaglijk humeur was geraakt door de milde zon, uitbreken in een keur van soldatenvloeken, die Marie Lommen, uit het verre Vlierdael, een schepsel dat voor wat zonderling doorging, zenuwschokken deed

oploopen. Francine van Boltenhoven, exempel van verdorde en verzuurde deftigheid, beging de onvoorzichtigheid even stil te staan voor het tafeltje van een wtonderdokter, die, bespeurend dat hij een voor zijn zaken gunstig lachsucces behalen kon, onder daverend geschater van boeren, burgers en buitenlui, haar voorstelde d'r twee laatste tanden pijnloos weg te tooveren. ‘Ordinair individu’, prevelde Francine, zich haastig, doch uiterst waardig terugtrekkend. Zelfs Guus Pollissen, zoo vermaard als de ‘horizontale luiaard’ raakte vanwege het overzalige weer in verticalen stand en liep echt en zonder steun langs de speelgoedkraampjes, zich verliezend in jeugdherinneringen.

Er waren ook menschen die vanwege hun ambt zich bezwaarlijk onder de menigte konden begeven. Zoo passeerden over een wat vrij gebleven stoep van de markt pastoor Grompers, van de parochie St. Theunis, met kapelaan Rothwinkel, van Simpelveld, alreeds benoemd tot zijn opvolger. In hun gezelschap bevond zich pater Herman, de groote predikant van de nieuwe orde der Concilianten, geroemd als de ‘moker Gods’. De oude pastoor beschouwde met zeker welgevallen het tumult rondom het monumentale stadhuis; hij zag er niet veel kwaad meer in. Maar kapelaan Rothwinkel herkende achter dit gewoel de werkzaamheid der zeven hoofdzonden en stemde in met pater Herman, die meende, dat in deze stad, met haar slechte traditie van garnizoensplaats en haar

nieuwe gevaren vanwege de fabrieken, wel eens iets mocht ondernomen worden.

Al stekender werd de hitte, maar de ziekelijkzomersche hemel verdonkerde nu toch. Steeds hooger hieven zich de donderkoppen en er schoven kwaadaardig spitse, goor-grauwe wolken voor de rosse pracht die al dreigender optorende. Opeens een felle rukwind, gevolgd door een blauwigen bliksem en een hart en nieren schokkenden donderslag. Binnen enkele oogenblikken trok het zwerk dicht en striemde de regen omlaag. Een nieuwe rukwind met de kracht van een orkaan! Kleine tentjes werden omgeblazen: van ‘Theater Gobbermans’ zag men stukken dakzeil de lucht in fladderen, een deel van de flonkerpraal der stoomcaroussel smakte neer, tusschen het verbijsterde volk. Na van de eerste verrassing bekomen te zijn, raakte de menigte toch wat in paniek en stoof radeloos uiteen, vrouwen en kinderen gek van angst en schrik, de mannen vooral bezorgd om hun Zondagsche kleeren. Maar Guus Pollissen handhaafde roemrijk zijn reputatie door zijn slentergang in het minst niet te versnellen; druipend als een walrus kuierde hij op huis aan.

Baron Richelle de Meuter, door het tempeest overvallen voor het vlooien-theater, aarzelde niet binnen te gaan en een eersterangsplaats te nemen. Amelie Ronders kwam in de loge van de waarzegster terecht. Frits Houbermans, die weer met zijn rijtuig de kermisdrukte kruiste, liet zijn lakei-koetsier snel de overkapping van zijn landauer neerslaan, doch hij kon

niet beletten dat de wilde, schaamtelooze Nel Deleef zich in de koets drong en niet meer eruit wilde. De fonkeling van haar oogen gewaar wordend achtte hij het raadzamer geen schandaal te verwekken... Wat dat volk zich permitteert! Ernestine Woltmakers en Jef Konsten bevonden zich juist voor de kapel der Clarissen en liepen, tegen heug en meug, daar maar binnen, onafhankelijk van elkaar. Ernestine snoof met zonderling welbehagen de wierooklucht, die daar bleef hangen, maar Konsten moest aan zijn filosoof Voltaire denken. Francine van Boltenhove trof het, schuilplaats zoekende, heel onaangenaam. Ze vluchtte op goed geluk een klein winkeltje van paling, suikergoed en snitselpapier, rozenkransen, mosterd en kinderprenten binnen en werd er begroet door een bijziend madammeke, die haar aanzag voor Ammelie Remmeleers, de strijkster! Met Marie Lommen liep het ook wat raar; zij verzeilde in een melksalon van verdachte reputatie, waar een stel dronken lanciers een godsdienstig lied pariodeerden, huilerig galmende ‘moeder, onze kraai is dood’. Kapitein Veenmans redde zijn galauniform, tot groot vermaak van ingenieur Dupont - die, weibeschut onder het baldakijn der Hel, iets mompelde van sabelslikker en sabelsleeper - bij den vuurvreter. Deze groette, hoogst vereerd, met militair saluut, wat Veenmans een Engelschen vloek deed verkauwen.

Pastoor Grompers, kapelaan Rothwinkel en pater Herman bleven critisch bij de keuze van schuilgelegenheid. Ze incasseerden een deel van de stortbui

en bereikten, nog niet heelemaal glimmend en druipend, een welgeluifelden, deftigen kraam van snuisterijen, waartusschen ze hemelsblauwe Lievevrouwebeeldjes en rozige statuetjes van het H. Hart opmerkten. Daar kon men, zonder zich te blameeren, het einde der dolle streken van de natuur afwachten.

Wind en weer woedden lustig voort. Er flitsten en knetterden bliksemstralen; er dreunden en daverden, hard en hartelijk, hol en grondig, nog vele donderslagen. Af en toe rukten en plukten de vlagen nog eens aan de overkappingen der tenten en sloegen soms vrachtjes pannen van de daken. Dan ging een angstige schreeuw op uit de schuilende menigte; verbouwereerde moeders begonnen met haar kindertjes het St. Jans-evangelie te bidden; de mannen, niet alleen die van de dorpen, zelfs schippers en dragonders, bekruisten zich schichtig en zenuwachtig. De orgels zwegen.....

Tot na een half uur het geweld van regen en wind verminderde, het onweer overdreef en de zon doorbrak. Wel leek het plots herfst geworden, doch dit werd door maar weinigen opgemerkt. Opnieuw begonnen de trommels te roffelen, de trompetten te schetteren en kraaiden en kraakten de draaiorgels; weer knalden de schoten in de schiettenten en overal lawaaide gelach en geschreeuw net als voor het moment dat de rukwind door Torenen joeg.

Oude en nieuwe tijd

DE oude pastoor Grompers was een goedhartig man. Hij wist dat de kleine spullebazen gewoonlijk arme tobbers zijn en daarom kocht hij, voor hij zich met zijn confraters aan het beschuttende zeil onttrok, een bont gekleurd Lieve Vrouwke van Scherpenheuvel. Kapelaan Rothwinkel achtte zulk gebaar overbodig, maar de kermislui wisten het met veel buigingen en bedankjes te waardeeren. Pater Herman beloonde de ondervonden gastvrijheid met een vriendelijken hoofdknik en een welluidend ‘goede zaken’. Daarna wandelde het drietal naar de pastorie waar de koffietafel gereed stond, want de grijze parochieherder hield ervan de volksfeesten mee te vieren. Rothwinkel glimlachte superieur bij het zien van zooveel soorten gebak en vla; pater Herman hield zich diplomatiek neutraal. Hij tastte matig toe, doch liet zich tegen den avond het glas ouden Bourgogne wel smaken.

Diplomatie bleek hier gewenscht. De Concilianten wilden immers in Torenen een Missie geven; pater Herman was voorzien van een schrijven van den secretaris van het bisdom waarin deze kon mededee-

len dat ook Monseigneur met hun plan, novenen of missies door heel Limburg te geven, instemde. Natuurlijk moest de pastoor der betreffende parochie zelf beoordeelen of hij deze gewenscht achtte.

Daarin school juist de moeilijkheid. Pastoor Grompers was een beste kerel, maar wat van de oude school. Hij zou binnenkort wel rustend worden; het tijdschema van pater Herman maakte zijn medewerking bij de voorbereiding van zoo'n missie evenwel nog gewenscht. Grompers voelde weinig ervoor, evenmin als voor de nog jonge orde der Concilianten of voor Redemptoristen, Jesuieten of welke repulieren ook. Alleen de Franciscanen en Capucijnen mocht hij wel, vermoedelijk omdat hij vroeger dichterlijke inspiraties had en zelfs, in zijn kapelaansjaren, twee bundels Fransche poëzie had gepubliceerd. Rothwinkel, straks pastoor der St. Theunisparochie, heette iemand van tegenovergesteld karakter en temperament. Men kon hem, op zijn manier, een nieuwlichter noemen, een nuchtere geest, die niettemin gaarne de middelen van de opkomende romantiek bezigde om zijn doel te bereiken. De Concilianten hadden, met hun felle predicaties, agressiever nog dan die van de Redemptoristen, zijn hart veroverd. Zelf steunde hij z'n jongeren broer in zijn voornemen om tot de nieuwe orde toe te treden. Hij had zich nu in den kop gezet om zijn bewind aan te vangen met een groote missie, eene die genoemd mocht worden naast die van de Redemptoristen in Heerlen en in Sittard, waar twintigduizend, vijfentwintigduizend menschen

in de openlucht bijeenkwamen om pater Bernard en andere ‘almachtige Redner’ te hooren.

- Groote schoonmaak! liet kapelaan Rothwinkel zich op een minder gelukkig moment ontvallen.

- Is het hier dan werkelijk zoon vuile boel? riposteerde de oude pastoor gelaten.

- Hij bedoelt het zoo kwaad niet, haastte zich pater Herman te sussen. Hij wist het gesprek wat af te leiden naar de algemeene oorzaken van de overweldigende belangstelling die de missies overal ondervonden. Ja, dat kon Grompers niet ontkennen, doch hij bleef niettemin critisch. Met alle respect voor den bisschop vond hij de missies, soms als novenen vermomd, eigenlijk niet noodig.

- Ons volk is toch goed katholiek gebleven. Het zijn er maar enkelen die niet tenminste een keer per jaar biechten en die hun Paschen niet houden.

- Met dat minimalisme zal ik nooit vrede kunnen nemen, verzekerde Rothwinkel.

- Evenmin als met het probalisme, vermoed ik dan. - Inderdaad. Zoowel de Staatsche als de Fransche jaren zijn gelukkig voorbij. Ik zal me in de toekomst niet contenteeren met de zoetsappige omzichtigheid, die angstig omkijkt naar de paar honderd francmaçons en gereformeerden die tusschen ons wonen. Wij willen eindelijk onszelf worden: voluit katholiek. Wij zullen ook niet langer genoegen nemen met dat lauwe en flauwe, met alles wat alleen maar niet kwaad is.....

- Dat moogt ge U ook wel in de ooren knoopen,

pater Herman, gij met uw equi'-probalisme, dat verzoenen wil, bracht de oude pastoor goedmoedig in het midden. Mijn beste confrater en troonopvolger, laat geen duivel op uw hart bersten, zeg wat uw zielenijver vordert..... en drink nog eens uit.

Pater Herman meende nu iets over de beginselen der Concilianten te moeten vertellen. De stichter der orde, de zalige Andreas à Campo, was van zijn jeugd af, geschokt door den haat waarmee de menschen als bezeten leken. Kinderen haatten ouders en ouderen, de jongeren moesten niets van de bedaagden hebben, de ongeloovigen en afgedwaalden haatten de christenen en die waren, helaas, zelf van nauwelijks betere gevoelens tegenover hun andersdenkende medemenschen bezield.

- Kinderkens, bemint elkander.

- Dat moet ons ideaal blijven, maar het dient vooraf gegaan van algemeene verzoening, ook onder volkeren en naties, en vooral van de zielen met God. Dat is de eerste phase van ons werk: met God verzoenen. Het andere komt later en als vanzelf.

- Niets nieuws. Eerlijk gezegd, al die missies brengen niets nieuws. Wat gij en de Redemptoristen en soms ook de Jesuieten en de Lazaristen preekt, dat werd honderden jaren geleden door de parochiegeestelijkheid ook al verkondigd.

- Waarom loopen de menschen nu dan storm? Toch niet om het overbekende te hooren! viel kapelaan Rothwinkel wat scherp uit.

- Excuseert me, dat ik de dingen ook wat van den

menschelijken kant beschouw. De missies prikkelen de nieuwsgierigheid; de massa hoopt onbewust op een of andere verrassing. Men wil eens griezelen. Dat weten de nieuwe predikanten: daarom werpt de een 't lijkkleed onder de geloovigen - ik vind het profanatie - de ander daalt uit de kuip en legt een kruisbeeld op den vloer, van de verstokte zondaars eischend, dat ze 't nu ook maar vertrappen. Zoo maakt men van de kerk een schouwburg.

- Dat noem ik wel wat kras, onderbrak pater Herman, rood van bedwongen ergernis. Ik zie de dingen wel wat anders; ik meen ze in verband te mogen brengen met de beweging van de romantiek, die in wezen is een herleving van het Christendom, van het Katholicisme in het bijzonder, een aanknoopen aan de diepgeloovige middeleeuwen. Onze paters in Oostenrijk, Duitschland en Italië stonden ook in nauw contact met de groote geesten van de Romantiek. En wat is deze anders dan een heimwee naar het Christendom, dat de Humanisten en Nieuwlichters loslieten? Wat beteekent dit anders dan zich opnieuw bezinnen op het ware wezen van ons volk? Ik zie in de groote deelname van den kleinen man aan onze missies iets van denzelfden aard: men wil weer eens voluit en onbelemmerd zijn christelijken volksaard beleven. Men is dat terugdringen in minderwaardigheid moe; men verdraagt het niet langer tweederangsburger te zijn.....

- Liberté, fraternité, égalité!

- Ook in de Fransche revolutie, die we eindelijk overwonnen.....

- Overwonnen? Ze begint eerst!

-.....ook daarin schuilde wat goeds.

- Vertel dat maar niet op den kansel. Of wilt ge het volk ook al daarmee verzoenen?

- Wanneer we de menschen met God verzoenen willen, moeten we ze van het kwade afleiden. De Fransche revolutie is het geesteskind van Voltaire, Rousseau, Diderot, van de Encyclopedisten, ontweek pater Herman.

- Misschien dwingt er ook wat angst in de onstuimigheid naar biechtstoel en kansel. Het volk huivert in den killen adem van het ongeloof en zoekt warmte rondom priester en altaar, vermoedde de kapelaan. Het voelt den grond onder zijn voeten wegglijden; het wil niet wegstorten in leegte en afgrond, en daarom grijpt het naar het verleden.

- Wij zijn het verleden niet! protesteerde de missiepater zachtmoedig; wij zijn de toekomst, het nieuwe, een verder stadium in de kerkelijke practijken. Naar den vorm zoeken wij verjonging in het gebruik van de volkstaal. Het Hollandsch is te stijf en te deftig, te protestantsch geworden..... tenminste op den kansel, het Duitsch te zwaar en te diepzinnig, het Fransch te rhetorisch en te dichterlijk, lees de preekenbundels er maar eens op na. Wij willen vooruit, al inspireeren wij ons ook op de kernige taal van Brugman en Vaele; wij studeeren na het seminarie in biechtstoel en bij huisbezoek. We trachten te spreken

in een taal die het volk begrijpen kan; we drukken ons uit in klare beeldspraak en stevige gedachten. Men verstaat ons weer.....

- 'Men'. Wie is die 'men'? mopperde pastoor Grompers. De boer, de brouwersknecht, de kruidenier misschien nog, maar raken de gestudeerden niet van ons vervreemd?

- Die van de loge, bijvoorbeeld, schamperde Rothwinkel, de geleerde ongeloovigen, protestanten en joden, die we al te zeer naar de oogen kijken.

- Ik voorspel U, dat ge welgezinde joden en gereformeerden straks in onze avonddiensten ontmoeten zult, kalmeerde pater Herman.

- Ge hoeft me overigens niet te bepraten; ik neem de missie, nolens volens misschien, maar ge kunt erop rekenen. Het vordert een zwaar offer van de schatkist van onze arme St. Theunisparochie, wanneer Monseigneur het evenwel verlangt, goed, dan zal het gebeuren. Als de paters straks hier komen ben ik al bij de zusterkes van Sutendael ingetrokken. Ge kunt er overigens op aan, dat ik, in zooverre het in mijn vermogen ligt, alles zoo goed als het kan zal voorbereiden. We overleggen straks met kapelaan Hecke, die is uw idealen toegedaan en kan, namens mij, alles regelen. En wanneer ge hier uw triomfantelijken intocht houdt, hebt ge met pastoor Rothwinkel te maken; wat kunt ge meer verlangen?

Pastoor Grompers gaf nog wat inlichtingen omtrent het bijzondere karakter van stad en ingezetenen. Met twee eigenaardigheden moest men rekening houden:

Torenen is een vesting en er groeit snel een nieuwe industrie met veel machines. Er liggen hier eenige duizenden militairen in garnizoen. Erg veel goeds mocht men daarvan niet verwachten. Tusschen de officieren bevonden zich maar weinig katholieken; dat waren doorgaans vreemdelingen, Duitschers of zelfs Brusselaars en Walen, aan den koning trouw gebleven. De commandant, generaal Baron van Taverdinck, was een hoogstaande vrijgeest, vermoedelijk francmaçon; hij gaf op zedelijk gebied een goed voorbeeld en respecteerde de godsdienstige gevoelens van zijn ondergeschikten. Dat kon men van alle subalterne officieren niet getuigen; vooral kapitein Veenmans, van huis uit katholiek, toonde zich een echte papenvreter. Het kader deed bedenkelijk aan nieuwlichterij; de gewone soldaat vervulde maar lauw en flauw zijn godsdienstplichten, al kon men er soms verrassende dingen mee beleven. Op de eigenlijke bevolking had het garnizoen maar weinig invloed. De aristocratie en de rijken toonden zich Belgischen Fransch-gezind, van de Hollanders vervreemd en afkeerig, maar overigens weinig beter. De meer ontwikkelden dweepten nog met Voltaire en Montesquieu en andere Fransche vrijgeesten; even begon de Chateaubriand door te breken; wanneer straks de Duitsche romantiek vertaald raakte kon het beter worden. Lazen ze Kant en zelfs Tollens niet in het Fransch! Het volk was goedaardig, goedwillend, maar onontwikkeld en onverschillig gebleven.

- Er is een onwetendheid die beschermt, troostte pater Herman.

- Daar moet ik niets van hebben; ik wil straks niet ontdekken dat ze van den anderen kant alles weten en niks van hetgeen wij te vertellen hebben, viel kapelaan Rothwinkel wat snibbig uit.

Ja, de nieuwe industrie, vooral de geweermakerijen en de behangselpapierfabrieken, met al over de veertienhonderd man personeel, begon veel zorg te wekken. Zonder rekening te houden met hoogere belangen, had men, vooral uit het Walenpays, tientallen vaklui hierheen gehaald, meest ongodsdienstige revolutionairen. Hun invloed werd, vooral op zedelijk gebied, geducht merkbaar. Nog andere euvelen begon het zich overmatig ontwikkelend fabriekswezen te vertoonen. De kinderen der arbeiders konden te jong en te gemakkelijk geld verdienen. Men kan daar moeilijk wat van zeggen; de patroons zijn over het algemeen nog goed katholiek, merkte de scheidende pastoor vergoelijkend op, maar ik ben toch niet gerust over de toekomst. De kinderen leeren niets, hebben geen jeugd; hun gezondheid lijdt door het werk en het verblijf in bedompte lokalen. Er komt vaak longziekte voor; gelukkig zijn er veel liefdadige instellingen, waardoor moeder of dochter wel vergoedt wat vader of zoon aan den arme onthoudt. Niettemin beginnen zich teekenen van verval te vertoonen onder den arbeidenden stand; te veel herbergen; gedwongen winkelnering, vanwege de knellende omwalling kunnen er geen woonhuizen in de buurt der fabrieken

bijgebouwd worden, daardoor meer zieken..... Er gist wat onder het volk, niets goeds..... ge zult het wel merken.....

- Hebt ge wat voor de armsten der armen kunnen doen? informeerde Rothwinkel arglistig.

- Vraag het maar aan mijn huishoudster, weerde Grompers wantrouwig af. Ja, men kan hier niet zeggen wat men wil, dat zult ge straks nog ondervinden. Vooral met den veel te rijk wordenden fabrikant Houbermans is het oppassen; die heeft niet alleen relaties in Roermond of in den Haag, ook in Rome!

- Goed het te weten, al hoeven we ons met die plaatselijke verhouding niet zoo in te laten, meende pater Herman. Onze taak is: zielen verzoenen met God, het overige volgt vanzelf wel.

De pastoor der St. Theunisparochie besprak daarna nog de regeling der Novene met den grooten redenaar der paters Concilianten. Half Januari zouden de volkssprekers naar Torenen komen, met vier of vijf man. Van missie werd dan niet gesproken, om geen verzet bij andersdenkenden uit te lokken; men zou het een Novene noemen, een Novene bij gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Broederschap voor een zaligen dood. Op het aanstaande kransje der geestelijkheid van de stad regelde men het biechthooren nader. Had het veel kleinere Weert dertig biechtvaders noodzakelijk gemaakt, Torenen zou er minstens vijftig behoeven!

- Als het U dienen kan, wil ik nog wel 'n paar

dagen uit Sutendael over komen, bood pastoor Grompers edelmoedig aan.

- Dat vind ik loyaal, viel pater Herman verheugd bij. We houden uw aanbod in herinnering.

Zielenbestormers

OP een helderen vriesklaren wintermorgen zijn de paters Concilianten van hun nieuwe klooster, verbouwd voormalig kasteel bij Stevensweert, per rijtuig naar Torenen gereden. Reeds vroeg in den morgen vertrokken ze, de vijf in de streek meer en meer vermaard rakende zielenbestormers. Het waren Pater Herman, overste, leider der missies, P. Thomas, P. Martinus, P. Medardus en P. Robert. Nog betrekkelijk jonge mannen, in wie iets leefde van de aanvalskracht der Iersche monniken, die in de 7de eeuw de Noordelijke Nederlanden en een deel van Duitschland kerstenden. Het dweepende fanatisme van den zaligen Andreas à Campo, stichter van de orde der Concilianten, vlamde nog wel in hun harten voort, doch werd iets sympathieker en menschelijker door zekeren jeugdigen overmoed, die voor origineele en zonderlinge manieren om zielen te winnen, te herwinnen vooral, niet terugdeinsde. Behoudens pater Medardus, uit Limburg afkomstig, waren de vier andere predikers van deze missie-ploeg vreemdelingen in de streek, die ze na 'n vijfjarig verblijf meenden te doorgronden. Ze geloofden ook, van de bewo-

ners zekere losheid en gemoedelijkheid te kunnen overnemen.

Hun aanvoerder, pater Herman, gold wel als een merkwaardige persoonlijkheid. Men noemde hem aanvankelijk, hem vergelijkende met den grooten kanselredenaar der Redemptoristen, een ‘tweeden pater Bernard’, doch dat beviel hem niet. Zijn confraters prezen hem liever als den ‘moker Gods’, wat toch iets aan ‘de groote klok’ herinnerde. In de pastorieën giste men, dat pater Herman aan die weidsche betiteling niet vreemd kon wezen..... zijn vader was immers een rijk geworden smid, ergens nabij Utrecht. Geheel zonder gevoel van eigenwaarde kon men den overste van Stevensweert niet noemen; als student vergeleek hij zich graag met Siegfried of Frithjof, waarom wist hij zelf niet precies. Misschien kwam dit wel door zijn uiterlijk, dat het type van den blonden Germaan vertoonde. Met dit zelfbewustzijn heeft pater Deweer, zijn vroegere novicenmeester, heel wat moeite gehad, doch, het moet gezegd worden, hij overwon dien uit overmaat van physieke kracht en gezondheid voortkomenden overmoed, en wist ook de oogen van zijn geestelijken zoon daarvoor te openen. De natuur toont zich evenwel bijwijlen sterker dan de leer. Op een gegeven moment liet P. Herman zich ontvallen, dat hij wel gaarne een ‘moker Gods’ wilde wezen, verbrijzelende alle ongodisterij en huichelarij, kortom alles wat den mensch van God scheidde, wat de conciliatie, de verzoening met den oppersten Rechter verhinderde.

P. Herman begon in streek en land een beroemd en tevens befaamd man te worden. Niet zonder reden: als predikant werd hij, naar de meening van bevoegde beoordeelaars, alleen maar door pater Bernard geëvenaard, misschien nog een ietsje overtroffen. Hij sprak met een metalen geluid; zijn stem kon hameren in de wijde ruimte der kerken. Hij mokerde Gods genade met machtige slagen in de hoofden en harten der zondaren, die met griezelend welbehagen luisterden naar de schrikkelijkheden der eeuwige verdoemenis die hen bedreigden. P. Herman was gevormd in de romantische school; van de Franschen had hij de diabolische fantasie overgenomen, van de Duitschers de gevoelige lyriek. Want hij vermocht heusch nog wel wat anders dan alleen maar donderpreeken te houden over dood, oordeel of hel. Hij wist ook de zaligheden van den Hemel te schilderen met smeltende kleuren en het geluk op aarde, dat genieten zullen degenen die leven naar Gods gebod en die niet al te veel beproevingen hebben te verduren. P. Herman kon verliefd raken op mooie, machtige rollende phrasen, op sonore galmen zelfs; soms wist hij het, schaamde zich erover, doch troostte zich over die zwakheden met de overweging dat hij ook op die manier Onzen Lieven Heer diende en den duivel breidelde. Kwam hij evenwel tot meer critisch inzicht, dan verloor hij een tijdlang iets van zijn mannelijk forsche zekerheid, dan onderzocht hij zijn eigen geweten angstvalliger, nam vlotter verontschuldigingen aan voor het doen en laten van anderen en legde

tenslotte meer den nadruk op de barmhartigheid en de liefde van God dan op diens rechtvaardigheid en almacht. Zulke perioden duurden gewoonlijk zoolang totdat een bijzonder huldebetoon of ander succes hem weer van de uiterste nederigheid verwijderde en zijn Siegfried-natuur herleven deed, en hij zich opnieuw ging uitleven als geestelijk geweldenaar: moker Gods.

Aan verleidingen tot hoogmoed ontbrak het den smidszoon van het Utrechtsche heidedorpje Hoppeveld allerminst. Daar zorgden op de eerste plaats de vrouwen voor. Niet alleen de kwezels en alle zinnelijke liefde verwerpende oude jonge dochters zonder kansen - die in hem de incarnatie van St. Michaël zagen - doch zelfs de mondaine dames toonden ongemeene belangstelling voor dezen mooien, statigen boetepredikker. Inderdaad mocht P. Herman gelden als een volmaakt type van den Germaanschen man: zes voet hoog, slank, met goudblond krullend haar (zonder een sprietje grijs), frisch van gelaatskleur, met een paar donkerblauwe, vriendelijke oogen. En dan die wondere, bronzen stem, die anderen al even gaarne hoorden... als hij zelf... bijwijlen. Natuurlijk waren er dames die zelfs op hem nog wat aan te merken hadden: nu ja, 'n flinke figuur, maar wat erg gezond, een beetje boersch. Wat zelfvoldaan ook, anders liet hij niet toe, dat zoo mild met zijn portret, een staalgravure naar een schilderij van den ongeloovigen mode-schilder Ampelman, gecolporteerd werd. Dat portret, in allerlei formaat, hing nu in duizenden

woonkamers van de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden; het nam een eervolle plaats in naast dat van St. Franciscus en St. Ignatius en had - dat wist P. Herman wel niet, het zou hem hebben gehinderd en doen schrikken - afbeeldsels van andere heiligen en vermaarde mannen, als Amandus en van Speyck, St. Rochus en Napoleon, ja zelfs van Buffon en pater Poirters verdrongen.

Niet alleen de vrouwen verbreidden P. Herman's faam, de mannen deden het evenzeer; zoowel de vromen als de onkerkschen hielden zich met den machtigen kanselredenaar bezig. De vromen zagen in hem den aanvoerder van een Gedeonsbende, die Satan uit de maatschappij der menschen zou terugdringen. De nieuwlichters noemden hem een hinderlijk element, een gevaarlijk reactionair. Zijn talenten als volkspredikant moesten ze wel erkennen; ze meenden evenwel dat hij daarmee niet de goede zaak diende. In het verdedigen van godsdienstige en kerkelijke belangen wilden ze hem wel vrijlaten, doch waar hij streefde naar priesterheerschappij, den vooruitgang remde of de verlichting bemoeilijkte, daar zouden ze hem als tegenstander bestrijden. De goede gevolgen van de Fransche revolutie, van het vrije denken, van liberale staatkunde of economie moesten niet in gevaar gebracht worden. Niet terug naar 1787! Daarom ontstond er in zekere kringen der bevolking verzet wanneer ze hoorden van missie of iets dergelijks. Dit verzet uitte zich in schimpscheuten, in spot, soms in laster en verdachtmaking. Het prikkelde de trouwe geloovi-

gen van den ouden stempel en deze bleven het antwoord niet schuldig. Het geschrijf en gewrijf rondom de missie en den populairen P. Herman deed alom de belangstelling toenemen, waardoor dus de tegenstanders medewerkten aan het welslagen van den arbeid der Concilianten. Bewust of onbewust genoot P. Herman van deze atmosfeer van strijd; ze bezielde hem en voerde zijn welsprekendheid op. Hij voelde te sterker zijn macht over harten en zielen, wanneer hij van den preekstoel de menigte der toehoorders - geenszins allemaal welgezinde geloovigen - toesprak. Veldheer op de slagvelden van den geest, fluisterde iets hem toe, waarop hij haastig, in stilte, bidden moest: ‘weg van mij, verleider’.

Welgestemd reed P. Herman nu naar Torenen. Het weer werkte mee om zijn levensmoed, zijn strijdlust, zijn geloofsijver te doen ontvlammen. Wat zou de wereld zijn zonder de zon! Nu straalde ze bleek, doch hel en rein uit het weeke blauw van den winterhemel. Licht! Gods licht! Broeder Zon ging mede strijden tegen den geest der duisternis. Limburg is toch een goed gewest, met minder nevelen dan elders in de lage landen, met meer zon en warmte, met meer kleur, meer lijn, meer vreugde en vroolijkheid..... wel wat veel soms..... Komaan, daarover niet piekeren!

- Niet piekeren, pater Robert! vermaande de overste goedmoedig.

P. Robert, die strak en zonder uitdrukking op het gezicht naar buiten tuurde, keek verstrooid op, glimlachte flauwtjes en verontschuldigde zich zwak met

een vaag: ‘ach ja, dat kan men soms hebben. Ik voel me wat onwaardig en zoo onzeker.’

- Niet te veel aan het verleden denken, bemoedigde P. Herman. Het voorbeeld van Sint Paulus, die eenmaal Saulus was, voor oogen houden. En niet vergeten, dat een ex-kapitein niet zoo gauw retireert.

- Ik geloof, zoowaar, dat hij met een lichter hart indertijd den Tiendaagschen Veldtocht ingegaan is, dan dat hij nu naar Torenen rijdt, giste P. Thomas. - Het zal toch niet zijn eerste sermoen zijn, grommelde P. Martinus, die weer slaperig werd van het geschommel in het rijtuig.

- Inderdaad, over de heilige plankenkoorts, over de kuip-zenuwen ben ik vlot heengekomen, maar met Torenen is het wat anders. Ik heb daar in garnizoen gelegen.....

- Moeten we aan Manon Lescaut denken? plaagde P. Medardus, die als ingeborene van het dorpje Rutten met wat meer vrijmoedigheid persoonlijke verhoudingen durfde aanroeren.

- Ssst., suste de overste. Dat is toch al tien jaar geleden. We hebben nog eens voorzichtig geïnformeerd; veel kans oude, minder gewenschte relaties te ontmoeten bestaat er niet.

- Ik stel me onder de hoede van den heiligen Augustinus, verzuchtte P. Robert. Een licht schaamrood steeg hem naar het hoofd. Hij moest terugdenken aan het verleden, dat hem maar niet wilde loslaten, aan zijn dolle jaren in de wereld. Hij zag zichzelf weer als luitenant der roode huzaren, als ‘lion de la jeunesse’

.....als Don Juan. En hij betrapte zich erop, dat hij zich voorstelde hoe hij, nu in de veertig, nog effect zou maken in militair tenue. Op wie in het bijzonder? spotte een duiveltje in de afgronden van zijn hart. Dan glimlachte hij berustend. Deze bekoringen beteekenden penitentie voor zijn vele jeugdzonden. Maar toch, hij had wel opgemerkt dat vooral de dames uit hoogere kringen, die iets van zijn bekeering vernomen hadden, zich onder zijn gehoor verdrongen. Tja, hij was ook nog, de zware jaren als luitenant ten spijt, een gave verschijning gebleven, een donker, wat Spaansch type..... Zeeuw met Sinjorenbloed. Soms passeerde hij wel, in een of ander salon, een spiegel, en dan moest hij, zijn hartstochtelijken wil tot nederigheid en versterving kon het niet verhinderen, waarnemen dat hij..... Ach, ach; die ijdelheid! Haastig haalde hij een 'Imitatio' uit zijn zak en begon in een hoofdstuk over de vergankelijkheid van macht en schoonheid, van gezondheid en roem te lezen.

Zijn gedachten bleven er moeilijk bij. Een oude Fransche romance begon in zijn brein te zingen: 'Mais on revient toujours à ses premiers amours'. Dan dwong hij zich te denken aan het zalig afsterven van zijn moeder en hoe hem toen de genade God's overweldigde, hoe hij toen beloofde aan zijn lichtzinnig en soms zwaarzondig leven 'n einde te maken. Hield hij niet, trouw en dapper, die heilige gelofte? Maar P. Thomas had het toch zeker gemakkelijker.

Vermoedelijk wel. P. Thomas was zeker de oudste van deze missie-ploeg der Concilianten, ofschoon ook

nog maar voor in de vijftig. Een verdroogd, mopperig type, uiterlijk wat streng en bruusk, maar toch niet zonder humor, een ‘stijve Hollander’ met verholen oolijkheid en een hart van goud. Een rechtvaardig man, die - zelf van huis-uit zeer gefortuneerd en van adellijke afkomst - voor de grooten der aarde niet boog en die zich niet ontzag, op huisbezoek in de buurten der armen, felle critiek uit te oefenen op de rijken, die zich vet mesten met het bloed der armen. Zijn franke taal had al aanleiding tot klachten gegeven, maar P. Thomas stond, bij alle kloosterlijke gehoorzaamheid, op zijn stuk ook tegenover provinciaal of deken en zelfs met den bisschop had hij eenmaal diplomatiek-scherpe woorden gewisseld over de plichten van Kerk en clerus. Zijn invloed op de arbeiders begon groot te worden en ook gestudeerden, die dweepten met Saint-Simon en afkeerig waren van ieder clericaal regime, hadden graag met hem te doen. Werden aan P. Robert bij voorkeur de sermoenen over berouw en biecht toevertrouwd, P. Thomas preekte gewoonlijk over rechtvaardigheid en oordeel. Zijn oratorisch talent kenmerkte zich niet door het overweldigende van P. Herman - zijn taal naderde eer het droge en dorre - maar iedereen werd getroffen door de scherpe kracht van zijn woord. ‘Zalig zijn zij die dorsten naar rechtvaardigheid’, had zijn superieur eens omtrent hem opgemerkt.

P. Medardus, specialist in de Hemelsche glorie, leek wel een merkwaardige tegenstelling van zijn strengen confrater. Geen natuur voor de orde der Concilian-

ten, eer een verdwaalde zoon van St. Franciscus. Iemand die het leven van den zonnigen kant bezag. Na een zorgelooze, vroolijke, doch evenzeer onberispelijke jeugd was hij, gedreven door liefde tot het heil der zielen, in een kloosterorde getreden, in die der Concilianten min of meer toevallig, omdat een oom van moederszijde, overste van een klooster in Zuid-Brabant, hem ertoe overhaalde. Met zijn alles overwinnende gemoedelijkheid had hij zich aan de wat rigoristische psyche der Verzoeners weten aan te passen. Zijn oversten maakten 't hem ook niet lastig. Eigenlijk gold hij zoowat als het bedorven kind der communauteit. Wanneer hij zich grapjes of anecdoten veroorloofde, die bij anderen tot een bedenkelijk fronsen der wenkbrauwen zouden hebben geleid, of tot een waarschuwend kuchen, lachte men omwille van zijn gemoedelijkheid vergoelijkend: hij komt uit de vette Haspengouw, daar leven ze nog als in den tijd van Uilenspiegel en Breughel. Bovendien waardeerden zijn overheden bijzonder de vrijgevigheid der rijke familie van den grootgrondbezitterszoon uit West-Limburg. Die menschen wikten en wogen niet wanneer het erop aan kwam een paar duizend franken neer te tellen. Geld noodig? Hoeveel? Nou, strijk maar op..... en, eh, waarvoor gaat het dienen? Zoo iemand kon de jonge en nog zeer arme orde in de Nederlanden wel gebruiken. Bovendien een kerel, die de jeugd wist mee te sleepen met zijn bloeiende geestdrift en zijn utopistisch getinte verwachtingen voor de toekomst. Misschien zag deze Johannes-natuur

veel te weinig het kwade; van de Hel sprak hij als van iets dat den normalen mensch nauwelijks bedreigde, het Vagevuur leek hem maar een moment van loutering, een vurige wand die het voorbijgaande van het blijvende afsloot. De Hemel, de vereeniging der zielen met God, het oneindig geluk der alomvattende liefde, dat zou de opperste realiteit voor den mensch zijn.

Tusschen de uiteenloopende temperamenten zijner confraters en hun zeer verschillende begaafdheden, maakte P. Martinus het effect van een vriendelijk ambtenaar. Terecht had men hem als econoom van het moederhuis te Stevensweert aangesteld. Een geboren boekhouder: zuinig en stipt, iemand die geen cent teveel uitgeeft en alles snel en gemakkelijk weet te organiseeren. Als predikant zeker de minst typische en indrukwekkende van de vijf. Uiterlijk klein en bleek, burgerlijk, met een gewoontjes klinkende stem, kon hij niet in den schaduw staan van den geweldigen ‘moker Gods’, van den charmanten bekeerling, den strengen rechter of den zonnigen optimist - zijn medebroeders - maar de wat nuchtere redelijkheid van zijn betoogen wekte steeds vertrouwen. Hij kon en wilde niet overdonderen of verrukken, doch alleen maar overtuigen, zekerheid bieden aan degenen die wankelend en tastend het rijk Gods zochten. Hij vermocht zich volkomen weg te cijferen om alleen maar de argumenten: de wijsheid Gods en het menschelijk verstand te laten spreken. Hij gold dan ook als zeer knap in de casuistiek en trok vooral het ‘grove wild’,

de doorgewinterde zondaars, die wel beter wilden, maar niet wisten hoe ze uit de moerassen van het kwade geraken konden. De eenvoudige nuchtere P. Martinus toonde steeds zooveel begrip voor de moeilijkheden van ziel en hart, dat maar zelden een penitent met onopgelucht gemoed afscheid nam. Op iets bleek hij evenwel zeer gesteld: op eerlijkheid en oprechtheid in de bedoeling. Met vrouwen kon hij minder goed opschieten; aan oude kwezels en vroom doende hystericae had hij het land; die durfde hij kort en scherp de waarheid zeggen. Ingebeelde zieken en poseerende zondaars kon hij niet uitstaan, dat was bekend en het deed zijn populariteit onder mannen, die flink en met bravour van de goede paden afgedoold waren of het daarop niet lang uithielden, nog toenemen.

- Ziet ge Torenen nog niet opdoemen? informeerde P. Robert ongeduldig.

- We zijn al aan de helling van Bunde, troostte P. Medardus. Kijk, de torens der stad in den blauwen mist.

- Ik verlang naar het bord linzensoep van Ezau, pruttelde P. Thomas.

- We gaan een vesting veroveren op den Vorst der Duisternis, declameerde P. Herman met weidsch gebaar.

- Als pastoor Rothwinkel maar voor goed onderdak van de biechtvaders uit Roermond en St. Truiden gezorgd heeft, bracht P. Martinus zakelijk in het midden.

Dan overmande de lauwheid van den zonnigen wintermiddag de vijf apostelen en begonnen ze te suffen en te knikkebollen. P. Robert mediteerde zenuwachtig voort over een hoofdstuk uit de ‘Navolging’ betreffende de ijdelheden van het wereldsche.

Blijde inkomste

WAT gaan die gekken nu ondernemen? grimmelde de onderwijzer Konsten, toen hij, tegen twee uur, de fanfare ‘Les Montagnards’, gevolgd door enkele corporaties met haar zwaar-fluweelen, van goud en zilver glanzende processievanen, de Harener poort zag uittrekken.

Het bonzen der groote trom had kapitein Veenmans uit z'n middagdutje wakker doen schrikken; hij zette een weidsche reeks bastaardvloeken in. De statige banieren ontwarend voer hij daverend uit tegen de papen en nam zich dan onbepaalde hatelijkheden voor. Nelie Deleef grijnsde smalend; alles wat glinsterde of aan vreugde denken deed wekte haar ergernis op. Maar baron de Richelle de Meuter glimlachte vergoelijkend en mompelde: als ze daarmee gelukkig zijn... Frits Houberman raakte evenwel wat ontstemd: Torenen vierde een of ander feest en hij was daarin niet gekend! Ach ja, de Novene, de Missie misschien... Men kon aan dien kleinen stoet, met een twintigtal bruidjes in haar plechtige, lange eerste-communiejurkjes, en met wat pastoors en kapelaans aan het eind, zeer wel zien dat het niet ging om het inhalen van een bekroonde reisduif of een violist die een eere-

prijs verworven had. Niettemin, men had den grootindustrieel toch wel mogen waarschuwen; edelmoedig stelde hij dan zijn galarijtuig met vier paarden ter beschikking. Hij vermoedde natuurlijk niet dat pastoor Rothwinkel en pater Thomas deze Novene van zijn gunstbetuigingen wilden vrijhouden.

Onder de plechtige tonen van den Cecilia-marsch schreed de kleine eerestoet onder de Harener poort door naar buiten. Zoodra de stadswallen achter den rug lagen, zweeg de muziek en wandelde men ordeloos verder. Aan het kruispunt Blommestein zou men de uit de richting van Sittard komende paters Concilianten afwachten; tegen half drie moesten ze arriveeren. Natuurlijk waren ze over tijd. De muzikanten slopen daarom maar een cafétje binnen, de misdienaartjes sloegen aan 't ravotten, maar de bruidjes stonden te rillen in het wel zonnige, doch meteen kilwinderige winterweer. Geestelijken en vaandeldragers, kerk- en broedermeesters groepten samen, lijdzaam en geduldig; af en toe stampvoette iemand van de kou. Een paar opgeschoten jongens draafden in Noordelijke richting weg om te zien of de paters nog niet in aantocht waren. Na een half uur kwamen ze, vroolijk met de armen zwaaiend, aanrennen. Ze hadden het rijtuig ontmoet en den koetsier gewaarschuwd; stapvoets volgde de koets de hollende herauten.

Wat zenuwachtig begon pastoor Rothwinkel in de handen te klappen. De eerste piston der fanfare schetterde, voor de kroegloopers, een dringend sig-

naal. Weldra stond de stoet weer gevormd, nu met den kop naar Torenen, pater Herman en zijn confraters af te wachten. Toen deze arriveerden en waardig het rijtuig ontstegen, werden ze met een bedeesd hoera-geroep ontvangen. De pastoor haastte zich pater Herman de hand te drukken en vervolgens de andere predikanten der Novene te begroeten. De overste hield terstond een korte toespraak, waarin hij herinnerde aan de bedoeling van Andreas â Campo, den stichter der orde der Concilianten: zielen te verzoenen met God. De duivel en de wereld, hebzucht en zingenot en hoovaardij hadden duizenden van Onzen Lieven Heer vervreemd, deze moesten weer gewonnen worden voor den Hemel, ontrukt aan de klauwen van Satan en zijn trawanten. Enkele toehoorders stootten elkaar met de ellebogen aan, alsof ze zeggen wilden: dat is pas een redenaar. Rothwinkel dankte haastig en wat droog; hij wilde de plechtige intrede der boetepredikers niet langer ophouden. Een oogenblik ontstond er nog gedachtenwisseling over de manier waarop de paters de stad zouden binnentrekken. P. Martinus stelde voor: overste en pastoor in de open te klappen koets en de andere missionarissen daarvoor te voet, evenals de groep geestelijken voorafgegaan door de bruidjes, met de banderollen waarop de woorden: Benedictus qui venit in nomine Domine. De pastoor ontried deze opstelling; hij wilde liever het rijtuig wegzenden. Was Christus zelf niet op een ezelinne Jerusalem binnengereden? Men moest den tijdgeest begrijpen; het ver-

smaden van uiterlijken praal zou het volk zeker sympathiek stemmen. Daarom dus aan het slot de geestelijkheid der stad, dan de bruidjes en daarachter de vijf missiepaters met hun overste in het midden. Na eenig tegenstribbelen gaf P. Herman toe.

'Van katoen geven', commandeerde de waarnemend directeur der 'Montagnards', de straatdirigent, stafmuzikant Boddekers. Groote trom spuwde in z'n handen voor een karwei. P. Medardus moedigde, tot groot vermaak van de omstanders, de muzikanten in sappig Limburgsch plat-boersch aan. Enkele confraters glimlachten wat zuur: ze achtten dit beneden de waardigheid van strenge boetgezanten. Fel schetterde dan het koper, dof bonsden de trommen en plechtig zette zich de stoet in beweging, terwijl het in Stevensweert gehuurde rijtuig alweer Noordwaarts wegreed. Boven de poorten en op de wallen der vesting vormden zich donkere groepjes toeschouwers; over de wegen buiten de werken en uit de gehuchten der omgeving kwamen honderden, meest vrouwen en kinderen, den optocht tegemoet geloopen.

Het zou een ware triomftocht geworden zijn, wanneer zich niet een paar kwaadwilligen ermee bemoeid hadden. Zoo begonnen een drietal halfzatte dragonders, boven de Harener poort gelegen, een spotlied te lallen: 'Alle kippen in den hemel, alle kwezels in de hel'. Aan den binnenkant van dezelfde poort vielen zelfs een paar graszoden tusschen de vlijtig blazende muzikanten. 'Hier had ik erger verwacht,' mompelde

P. Robert, ‘er schuilen heel wat ongodisten, antipapen en geuzen tusschen corps en kader’. De burgerij der stad toonde zich daarentegen heel welgezind. De straten, die naar de St. Theuniskerk leidden, waren bevlagd en met slingers dennengroen versierd; ergens bengelde zelfs een half-verregend bord met ‘Welkom’ tusschen vier met kleurig papier omwonden spantouwen in de lucht. In de ramen der huizen lagen honderden nieuwsgierigen, die den binnentrekkenden stoet vriendelijk toewuifden. Over het onthaal mocht men alvast niet klagen.

- Wel, alle drommels, pater Robert! Die durft! liet Ernestine Woltmakers, die toevallig met ritmeester Jhr. Baud van Holthe passeerde, zich ontvallen.

- Hoezoo? Wat valt hier te wagen? Torenen is toch goed katholiek en wij, de andersdenkenden, zijn geen kannibalen!

- Wie pater Roberts is zult ge toch al wel eens gehoord hebben.

- Ach ja, waarachtig..... enfin, stoutmoedigheid eert den officier.

Er glinsterde plots iets kwaadwilligs in de overmatig groote, donkere oogen der opzichtig mooie en welgekleede vrouw. Ze fluisterde den ritmeester wat in het oor en deze grinnikte geamuseerd. Ze volgden van verre den stoet, die intusschen door duizenden menschen omstuwd raakte. Toen deze het gebied der St. Theunisparochie bereikte, begonnen de klokken der kerk feestelijk te luiden. Weldra stemde het carillon

van den dom en dat van het stadhuis met dit statige gelui in.

- Een attentie van den liberalen burgemeester, merkte iemand aan de stamtafel van ‘Hotel des Perdrix’ op....

- Mag wel, wauwelde de alreeds benevelde ingenieur Dupont van achter een glas ouden jenever en een schaaltje kaasblokjes. Mag wel. Heeft die zijn Kamerzetel niet te danken aan den deken van de voorstad?

- In ruil voor de afbraak van onzen middeleeuwschen Pulvertoren! kankerde Guus Pollissen.

Er daverden plots enkele geweldige slagen. Van het pleintje voor de St. Theuniskerk stegen blauwwitte rookwolken op. Er werden kamers afgeschoten.

De paters Concilianten, die, vooral in het aangrenzende Luikerland wel eens minder geestdriftige ontvangst hadden meegemaakt, toonden zich zeer getroffen door dit hartelijke en dreunende welkom. P. Medardus meende dat zijn gewestgenooten de eer van stad en streek wel hadden hooggehouden. P. Herman wenkte met een breeden armzwaai de menigte toe om de kerk binnen te treden. Dan gaf de fanfare nog een stemmige hymne ten beste, om daarna, onder de vroolijke tonen van een Kroene-kranenmarsch, af te trekken.

De uitnoodiging van P. Herman om even de kerk binnen te komen leek een spontaan gebaar, doch was dit eigenlijk niet. In den strijd om de zielen kon men het een tactischen zet noemen, 'n welberekend stukje

propaganda. Nieuwsgierig geworden dromden al de omstanders, ook de niet-kerksche waaronder zelfs eenige ongeloovigen, den ouden Gothischen tempel binnen. Ze namen plaats op de bidstoelen en in de knielbanken, heimelijk iets sensationeels verwachtend. Er liepen immers vreemde maren onder het volk omtrent P. Herman en zijn ‘hemeldragonders’. Die durfden rare dingen uit te halen in het huis Gods! Ze ontzagen ook niemand als 't erop aan kwam, de grooten onder de katholieken evenmin als de protestantsche machthebbers.

P. Hermans toonde zich weer een waar orateur, niet à la Bossuet, dan nog wel in de mode, doch in den trant van een Poirters, aan den nieuwen tijd aangepast. Iemand die het onverwachte en paradoxale niet schuwde. Hij begon nu met dank te brengen voor de graszoden die op de brave muzikanten neergeploft waren: daarin scholen zooniet ontloken bloemen - daarvoor was het seizoen nog te vroeg - doch althans zaden ervan, bloemen in potentie. Zelfs uit dit rare welkom kon dus iets opbloeien ter eere van God. Dan begon hij met rethorisch raffinement te suggereeren dat er onthullingen zouden gedaan worden: een zedenspiegel ging men omhoog houden voor heel het volk van Torenen. Eenieder zou straks te zien krijgen wie hij werkelijk was! Alles diende evenwel te geschieden met liefde en barmhartigheid, want daarom trokken de Concilianten de wijde wereld in. Om te verzoenen, mensch met mensch, den zoon met den vader, de moeder met de dochter, verloofden onder-

ling als het moest, maar bovenal de zielen met God, met de Kerk en haar priesters.

Dit begin bleek doeltreffend. Voor de avondpredicatie, die om zeven uur beginnen zou, liep het storm. Reeds om vijf uur verdrongen de geloovigen zich in de kerk. Niet alleen de brave katholieken; er daagden ook wijdberuchte publieke zondaars op; protestantsche officieren in civiel, zelfs ontdekte men bescheiden tusschen de kleine luiden bij de wijwatersbakken, enkele joden. Tegen het uur van aanvang werd het gedrang zoo verontrustend, dat de politie, bijgestaan door vrijwilligers der burgerschutterij en door pompiers, de orde moest komen handhaven. Men kon voorzien dat het hier ging worden als voordien te Heerlen, Sittard, Tongeren en Weert. Pastoor Rothwinkel overlegde dan ook met zijn confraters der andere parochies, of er voor morgen geen preekstoelen getimmerd konden worden op Markt, Wapenplein en in de breede Vilterstraat. Snel raakte men hierover accoord. Dan klom de onceremonieele P. Medardus in het hooge ijzeren hek voor de kerk en deed de menigte kond van de uitbreiding der Novene over heel de stad. En hij berichtte alvast en meteen, dat er biecht werd gehoord van 's morgens zes uur tot zoo laat als het heil der zielen het noodzakelijk maakte. Veertig biechtvaders waren verspreid over de parochie- en kloosterkerken van Torenen. ‘En laat degenen die niet veel te vertellen hebben, die weinig kwaad hebben te belijden of die precies weten wat ze misdeden, voorop komen. De verstokte zon-

daars sloffen altijd achteraan en die moeten we ruimte gunnen; haast zei ik: die willen geëerd worden als meesters in het vak, die moet men tijd laten om hun harten uit te storten. Die mogen niet en bagatelle behandeld worden. Dat is de zware ruiterij, het grof geschut'.

De vrijzinnige burgemeester maakte weinig bezwaar tegen het 'timmeren van kuipen' in de openlucht. Hij had den stadscommandant eens gepolst over de houding van het garnizoen en die had onverschillig de schouders opgehaald. Wat kon hem dit heele geval eigenlijk schelen? Als die heeren zich alleen maar bemoeiden met wat hun aanging, zouden ze van de anderen geen overlast ondervinden.

Deze onverschilligheid bleek niet heelmaal naar den zin van Ernestine Woltmakers. Die had iets tegen P. Robert, dat was duidelijk. Die dreef naar een schandaaltje. Toen ze vernam, dat kapitein Veenmans ook met booze plannen rondliep, wist ze hem toevallig te ontmoeten. Ze smoesden samen; de sabelsleeper noemde een korporaal Debrit, die tot alles in staat heette... als hij maar zweeg, dat was noodig... want de nieuwe koning scheen erg met de Roomschen ingenomen. Debrit zou onder de dragonders en stukrijders wel wat onvervaarde kornuiten opscharrelen.

De booze plannen van Ernestine reikten nog veel verder. Daarover liet ze evenwel, ook tegenover den papenvreter Veenmans, niets los. Alleen haar vriendin, het liefje van den jongen bankier Larcelle, werd

in vertrouwen genomen. Die leende haar handschrift wel voor een vriendelijk briefje.
Dat kon iets worden, waarover men ging praten, jaren lang.

Die vrome zakkendragers

OOK nog openluchtsermoenen? Dat mankeerde! blafte de aartskankerpit kapitein Veenmans. Nu moet de brigade van korporaal Debrit in actie. De korporaal had intusschen al wat rumoerige elementen onder de manschappen bij elkaar geveegd en zou op de markt, waar P. Herman preekte en natuurlijk de meeste toehoorders trekken ging, den boel in het honderd probeeren te jagen. Hij zelf wilde protesteeren, de anderen moesten uitjouwen, hoonlachen en kabaal maken, dan volgde de wanorde vanzelf, ingrijpen der politie, misschien zelfs verbod van samenscholing... staat van beleg.....

Korporaal Debrit was ongetwijfeld een roekeloos element, maar bleek een kletsmeier. In een kroeg aan de haven kon hij zijn bek niet houden; de hospes vernam van z'n plannen, die vertelde het aan eenige lossers en toen vormde zich onder de zakkendragers - geenszins pilarenbijters, eer kroegloopers, zatlappen en vechtersbazen - een kleine bende die den Hollandschen kaaskop wel eens den voet dwars wilde zetten. Nu men van dien kant het Geloof aanranden wou, voelde men zich plots fel katholiek. Laat Debrit met zijn kornuiten maar opkomen!

Zooals gebruikelijk werd de Novene ter gelegenheid van het eeuwfeest der ‘Broederschap voor een zaligen dood’ in een periode van maanlicht gehouden, om menschen van buiten gelegenheid te geven de godsdienstoefeningen bij te wonen. Op den avond der eerste openluchtpredicaties stond de maan in eerste kwartier en het was bovendien helder weer. Op markt, Wapenplein en in de Vilterstraat waren hooge spreekgestoelten getimmerd en wel zoo, dat de redenaar, evenals de toehoorders, in het volle licht kwam te staan.

Ofschoon de preeken eerst om half acht zouden aanvangen, dromden reeds een uur tevoren de geloovigen (plus wat nieuwsgierigen, achterdochtigen en kwaadwilligen) om den kansel samen. Vooral op de markt waar de beroemde pater Herman, waar de geduchte ‘moker Gods’ het woord zou voeren, zag men duizenden zich verdringen. Wat een menschen allemaal! Kleine winkeliertjes en ambachtsbaasjes in de eerste plaats, maar ook vele arbeiders uit de nieuwe industrie, dienstboden, knechten, voerlui en ook minderen van het garnizoen. Men merkte boeren uit de omliggende dorpen op, mannen die moeilijkheden aan de poorten trotseerden, wanneer ze straks de stad uit wilden. Van de welgestelde burgerij zag men er op de markt niet zooveel, vermoedelijk omdat gelijktijdig in de St. Theuniskerk door P. Martinus gepreekt werd.

- Bij het Laatste Oordeel en de Hel zullen ze zich nog willen afzonderen, had die gemopperd.

- Voor Benedictus Labre trekken ze gewis den neus op in den Hemel, voegde pastoor Rothwinkel gemelijk eraan toe.

- En of St. Jozef en de twaalf Apostelen daar goed genoeg zijn?

Korporaal Debrit en zijn herrieschoppers begaven zich natuurlijk naar de markt; aan den hoek der Volderstraat betrokken ze hun stellingen. De kerels leken niet meer heel en al nuchter. Ook de zakkendragers waren present. Eerst hadden ze verkenners uitgezonden om, in het halve duister, de tegenpartij op te sporen en om te achterhalen hoe sterk haar effectief was. Nu begonnen ze, onder aanvoering van hun sterksten man, 'den Bikkel', den vijand te omsingelen. Er hield evenwel nog iemand den twistzieken korporaal Debrit in het oog, schijnbaar een voorname mijnheer in civiel, die met opgetrokken kraag zich in de schaduw van een luifel verdoken hield.

Om half acht kwam van den kant der St. Theuniskerk een kleine stoet. Voorop het bestuur der Broederschap, met zijn nieuw processievaandel; daarachter eenige misdienaars met kruis en brandende kaarsen, dan P. Herman, in gezelschap van den pastoor en een kapelaan. Langzaam, onder eerbiedige stilte der menigte, schreed deze groep naar den hoogen houten preekstoel.

Korporaal Debrit en zijn 'geuzen' konden, ofschoon ze eerst later kabaal hadden willen schoppen, die plechtigheid niet verdragen. Nog eer P. Herman den

kansel bestegen had, regende het al schimpscheuten: comedianten, niksnutters, bedriegers, handelaars in genade, wierooksnuivers..... De geformeerde tegenpartij bleef het antwoord niet schuldig en riposteerde met wat haar te binnen schoot. Een ervan riep nog: ‘leve de paters’, maar de anderen vervielen terstond in politieke scheldwoorden, als: kaaskoppen, geuzenpak, onderdrukkers e.d. De burgerij begon zich ook al in de herrie te mengen. Het werd een dreigend opdringen rondom Debrit en zijn trawanten. Opeens stootte ‘de Bikkel’ vriend en vijand opzij, greep den belhamel bij den kraag en vorderde verantwoording. - Blijft in de kerk met jullie poppenkast! De straat is voor iedereen, baste Debrit, razelend van woede, ergernis en zenuwen.

- De straat is voor ons op de eerste plaats. Jullie hooren hier niet.
- En wij slaan dien vent naar den wijwatersbak terug, huilde een heesche grenadier.

Toen klonken een paar klaterende oorvijgen. ‘De Bikkel’ liet zich niet overdonderen! Terstond volgde een handgemeen tusschen de soldaten en de zakkendragers. Opeens een schreeuw uit de menigte. Een officier stormde, met getrokken sabel, op het kluwen der vechtenden af; wie kon sprong ter zijde. Maar op hetzelfde oogenblik trad ook de geheimzinnige, voorname heer uit de schaduw van het huis met den luifel in het heldere maanlicht. De militairen sprongen in de houding en salueerden ontsteld en stram. Kapitein Veenmans stak haastig zijn sabel in de schede en

groette eveneens model. De verbouwereerde kerels van de haven staakten de knokpartij, niet goed begrijpend wat er voorviel.....

- Generaal van Tavinck, hoorde men in de menigte fluisteren.

- Debrit en de manschappen naar het cachot, ingerukt marsch! commandeerde de bevelhebber met gedempte stem. Ik was gewaarschuwd en wilde zelf eens zien wie de orde verstoorde. Kapitein, wij spreken elkaar later.

Veenmans sloop verslagen af. Debrit en zijn makkers marcheerden gehoorzaam weg, met het hart in de schoenen, de zakkendragers verspreidden zich onder het volk of spoedden zich naar hun kroeg aan de haven.

- Het mag een francmaçon zijn, het is toch een correcte, eerlijke kerel, hoorde men een deftige dame opmerken. De generaal verdween intusschen even mysterieus als hij gekomen was. Onopvallend verwijderde hij zich, om een paar straten verder zich opnieuw onder de menigte te begeven. Hij wilde toch wel eens met eigen ooren beluisteren wat die fameuze orateur, die ‘moker Gods’ - excusez du peu - te vertellen had.

Deze critische toehoorder moest, als ieder ander, nadien bekennen dat P. Herman een geweldig kanselredenaar mocht heeten, een waar kunstenaar in de gewijde welsprekendheid. Misschien vond hij het thema: de dood, eerste der vier uitersten niet sympathiek, doch hij kon niet betwisten dat het op magi-

strale wijze behandeld werd. In treffende woorden schetste de orator de vergankelijkheid van het leven, hoe onberekenbaar van duur het was, hoe zelfs de grooten der aard, als Alexander van Griekenland, als Raphaël, als zoovele andere beroemde veldheeren, heerschers, kunstenaars, geleerden, voortijdig uit het aardsche bestaan weggegrepen werden. Bij de armen, de geringen, de kleine burgers, de voornamen, voor den adel en de geestelijken was het al niet anders. Wij allen dansen eenmaal onzen doodendans, gaarne of niet. De ongeloovigen evenzeer als de ware christenen. Eenmaal is het leven voorbij. Eenmaal verheft zich dit machtige stadhuis boven menschen en menigten, waartusschen zich niemand van ons meer bevinden kan. Eene zekerheid biedt het leven bovenal: het einde, den dood. Mogen we daarom nu al te zeer treuren? Wat is het leven voor de meesten van ons? Een tranendal, een lijdensweg, een vagevuur en soms een hel. Voor niet weinigen is de dood een bevrijding uit alle ellende.

Mits! Mits onze zielen bereid zijn om de eeuwigheid binnen te gaan. Mits wij, zonder schaamte, met vergeven schuld, rein van gemoed voor Gods rechterstoel kunnen treden.

Daarna begon P. Herman de zegenrijke werking van een goede biecht te schetsen, hoe deze de ziel als het ware vleugelen verleent om op te wieken tot den Rechter. Maar wee, wie tot zijn dood in heiligschennende biechten volhardt, of de vergiffenis der zonden verwaarloost of versmaadt. En dan sloeg de ‘moker

Gods' aan 't hameren op de verstokte zondaars, schilderend met felle kleuren den jammerlijken staat der onboetvaardigen, hoe de duivel aan het voeteneinde van hun stervenssponde staat, steeds gereed om zijn prooi af te schrikken van een rouwmoedige belijdenis der zonden, van ieder contact met den priester.

- Hm, hm, mompelde de verlichte schoolmeester Konsten in zich zelf, dat riekt wat erg naar de middeleeuwen.

Doch ook deze bediller gaf toe, dat P. Herman een machtig en belangwekkend volksredenaar was.

Zoo groote reputatie verwierf P. Martinus in de St. Theunisparochie nu wel niet, maar niettemin, ook hij wist zijn gehoor een uur lang te boeien. P. Medardus sprak op het Wapenplein eveneens over den dood, doch dit sermoen klonk minder angstwekkend, eer gemoedelijk en (wie had dat verwacht) er werden zelfs enkele grappen doorheen geweven. Ingenieur Dupont, die de toespraak bijwoonde, ging evenals Konsten aan de middeleeuwen denken, doch meer in het bijzonder aan de groteske koppen in Gothisch beeldhouwwerk. Pater Robert behandelde hetzelfde onderwerp vanaf het gestoelte dat opgetimmerd stond in de breede Vilterstraat, in de voorstad. Hij trof het hart der menigte door diepgevoeld medeleven met degenen die op het punt stonden heen te gaan, onherroepelijk, voor altijd heen, weg uit het goede, weg uit het kwade, weg uit dans en spel, uit arbeid en zorg, uit leed en vreugde, uit liefde en haat.

- Hij kent tenminste de wereld, waartegen die boetepreekers uitvaren, merkte Ernestine Woltmakers, die met haar vriendin op veiligen afstand toeluisterde, welwillend op. Niettemin: eerst liefde, nu haat. Hij zal het straks ondervinden. Laten we het briefje vanavond nog in de bus doen bij den pastoor van St. Theunis.

Twee elegante schaduwen slopen weg uit den rand van de hier wel rustige, diep getroffen massa. Ze passeerden een paar vrouwen die verbeten snikten.

- Bij pater Herman moet dat soms nog wat anders zijn, beweerde de vriendin. Ik wil hem toch eens hooren.

- Denk aan Magdalena!

Denk aan Manon Lescaut

ERNESTINE Woltmakers leefde ‘gekamerd’. Ze verwisselde niet vaak van ‘amant’ en deed dit alleen maar noodgedwongen. Onder de vrouwen van lichte zeden kon ze in zekeren zin als van strenge moraal gelden. Ze bedroog haar geliefden maar zelden, al toonde ze zich ook behaagziek en genoot ze van haar succes. Knap mocht men haar ongetwijfeld noemen: niet te groot van postuur, een ietsje mollig, wat traag van beweging, smachtend van gebaar en blik. Daarbij, een voor haar leeftijd - bewonderende benijdsters beschuldigden haar van een en dertig jaren - gaaf en guitig snoetje, leuke kuiltjes in de wangen. En dan die vermaarde gebasaneerde teint, die donkerbruine, goud-overglansde oogen, die blauwig-zwarte, welig-krullende haren! Een exotisch type. Ze beroemde er zich op Spaansch bloed in de aderen te hebben, van moederszijde af te stammen van een officier uit het leger van Parma, die, zwaar gewond, na de belegering der stad in 1579 bij een van haar voorvaderen was opgenomen, goed verpleegd, doch niettemin wat invalide gebleven en uit dankbaarheid trouwde met een van diens dochters. Haar vrienden uit den vreemde, jeunesse dorée, jonge officieren van

het garnizoen, oudere beschermers, enz., geloofden het maar - waarom niet? - doch menschen uit haar naaste omgeving beweerden, dat haar vader een schippersknecht uit Urmond was, ongelukkig getrouwd met een lokvogeltje uit een Luiksch café. Dat Ernestine vlot Fransch praatte viel in Torenen niet op, maar dat ze goed Waalsch verstond en vinnig in dat patois kon schelden en vloeken, gaf toch te denken. Overigens maakte 'Neske' den indruk van een echte dame; ze kleedde zich met smaak, las intelligent de Fransche modeliteratuur en soms zelfs een Hollandsch boek, speelde passabel op de mooie mahoniehouten tafelpiano die haar apartementen opluisterde en zong, met welgeschoolde stem, zoo lief en verdienstelijk, dat ze ernstig erover dacht zich, zoo noodig, artiste, chanteuse van de opera of zoo iets te noemen. Gedurende het jaar dat ze relaties onderhield met baron Fritz von Langenstamm, had deze haar verschillende malen trachten over te halen verder te studeeren, eenmaal klaar zou hij haar wel ergens in de kleine rollen geschoven krijgen.

Echt studeeren, op een vast doel afgaan, neen, dat lag Neske niet. Ze had nu eenmaal geen werkzuchtige natuur, passief en sensueel nam ze leven en liefde zooals die komen wilden. Waarom studeeren, zich blootstellen aan proefjaren en tegenslagen? Ze verlangde niet meer van het leven, dan genot, weelde, succes..... en soms een weinig liefde, niet te veel, niet te hartstochtelijk, dat deert gezondheid en schoonheid. Ze toonde zich overigens niet alleen ge-

makzuchtig en zalig lui, ze was in den omgang ook gemoedelijk, goedhartig en liefdadig. Toch hield ze zich, tegenover jongelui van mindere conditie, hoog, ongenaakbaar als 't moest, en verwierf zoodoende den bijnaam ‘'t pauwke’. Oudere vrouwen met levenservaring prezen haar als een van de weinige verstandige dwaze maagden, en haar kwezelachtige huisbazinne deed gaarne oog en oor dicht voor bezoek, dat ze tot laat in den nacht ontving. Dat waren wel cavalieren die gezellig fuiven konden en zich van ordinair nachtrumoer onthielden. Juffrouw Woltmakers maakte het de andere huisbewoners niet lastig, ook betaalde ze prompt en royaal en bleek verder in ieder opzicht hulpvaardig en menschlievend. Ze offerde mild bij huiscollecten van de ‘dames de Charité’ of andere liefdadige instellingen. En ging ze niet trouw en devoot 's Zondags naar de elfurenmis in den Dom?

Zonder temperament was Neske tóch niet, dat zou P. Robert ondervinden! Ze had nog een kleine rekening te vereffenen, revanche te nemen, en zou, zoo spookte het door haar gemoed, daarvoor desnoods breken met haar momenteelen vriend kolonel Klotz van Brakel, puissant rijk, goed geconserveerd, wat stijf in den omgang weliswaar en heel erg jaloersch, maar toch een niet te versmaden levensgezel. Om die wraakneming mogelijk te maken, had haar vriendin een briefje geschreven van den volgenden inhoud:

Zeereerw. pater Robert.
Een vriendin van mij, die uw sermoenen in de

voorstad hoorde, heeft mij daarover zooveel goeds verteld, dat ik wel gaarne zag, dat U, bij uw huisbezoek, ook eens bij mij wilde aanloopen. Ik worstel met gemoedsbezwaren en meen dat juist U me zoo goed zou kunnen begrijpen en raad geven. Op advies van mijn dokter mag ik de eerste veertien dagen het huis niet verlaten, anders zocht ik U op in biechtstoel of pastorie. Ik reken dus op uw bezoek en teeken met diepgevoelden dank
Cecile Dereuter.

Ze waarschuwde, onder aannemelijke motiveering voor de naamsverwisseling, de bewoonster van het benedenhuisje. Die zou de deur openen en P. Robert, voor Cecile Dereuter, naar de eerste étage verwijzen. Het moment viel gunstig: de kolonel was een stokouden erfoom, ergens diep in Holland, gaan begraven en kon wel een paar weken bij familie op de nieuw verworven bezittingen doorbrengen. Ze had de baan vrij en wachtte met wat nerveuse spanning.

Met eenige gemelijkheid over haar streek meteen. Hoe meer ze terugdacht aan het verleden, hoe meer ze zich geneigd voelde in een tweede briefje het aangevraagde huisbezoek af te zeggen. Neen, dat niet; ze wilde hem tenminste nog eens zien, zoo mogelijk wat meer vernemen van zijn lateren levensloop, over de geruchtmakende bekeering, waarvan voor ettelijke jaren heel het officierencorps vol was. ‘Ik houd nog altijd 'n beetje van hem,’ spotte een vage stem in haar

binnenste. ‘Ik heb nog revanche te nemen,’ verzekerde ze zichzelf dan beslist.

Den volgenden morgen, tegen elf uur, werd bezoek aangediend. De bewoonster der benedenverdieping liet P. Robert in het popperige salonnetje. Dan maakte Ernestine haar entrée, door dezelfde deur, zoodat P. Robert zich niet terstond kon verwijderen. Ze trad binnen met 'n wat sleependen, lijdenden trek, in sierlijk negligé, een kostbaar kanten zakdoekje voor den mond houdend. De bezoeker vond deze manier van optreden wel raar en deed wat ontstemd en zenuwachtig. Eigenlijk ongegeneerd een geestelijke zóó te ontvangen, maar allons, bij 'n zieke moet men wat door de vingers zien. Plots deed een heldere, hoonende lach hem schrikken.

- Maar Leo, ben jij pater Robert?

- Ernestine!..... Dat wist je zeker niet!

- Natuurlijk had ik van je bekeering gehoord, maar ik kon toch niet vermoeden dat precies jij, de charmante luitenant van tien jaar geleden, enfant chéri des dames, lion de la jeunesse..... meer durf ik niet te zeggen - dat jij die beroemde predikant geworden was.

- Zoo zoo. En waarom dat briefje onder valschen naam?

- Pseudoniem, als van dichters en romanschrijvers..... Bijzondere omstandigheden maakten het gewenscht..... Maar neem toch plaats..... excuseer me, vanwege de verrassing, de emotie, vergat ik je 'n stoel aan te bieden.

- De emotie misschien meer dan de verrassing. Neem me niet kwalijk dat ik maar even staan blijf; ik moet terstond verder.

- Ook ik heb een ziel, pater Robert.

- Wie heb je hierheen..... gelokt: pater Robert of den gewezen luitenant der huzaren?

- Je gelooft me nu evenmin als vroeger. Toen was je galant, wees nu ook nog eens hoffelijk, neem even plaats en informeer eens naar het welzijn van iemand die toch eenmaal wat voor je beteekend heeft. Of mag je je dat niet meer herinneren?

- Mijn zondig verleden boet ik uit door de herinnering aan mijn vroegere misstappen.

- Dat zou ik ook wel willen..... Maar voor jou was het gemakkelijker een ander leven te beginnen: rijk, onafhankelijk, zonder scrupules.....

- Wat bedoel je daarmee? Lichtzinnig ben ik zeker geweest, maar zoover me bekend niet zonder scrupules. Ik kan evenwel mijn tijd beter besteden.....

- Nog een momentje, of durf je de waarheid niet onder de oogen te zien?

- Toch wel, hoezeer ze soms ook schaamrood doet worden. Ik heb me ten opzichte van jou weinig te verwijten. Je was op het verkeerde pad vóór ik je leerde kennen. Anderen zouden me misschien met recht ‘verleider’ kunnen naroepen, voor jou gaat dat niet op!

- Toegegeven. Maar als je je woord gehouden had, wanneer je met me getrouwd was, zooals je me beloofde.....

- We moeten het kort maken, stootte P. Robert met nauw bedwongen weerzin uit.
- Best, hoonde Ernestine, vertel me dan waarom je plotseling deserteerde, op eigen verzoek van garnizoen verwisselde? Ja, ik weet alles.
- Henk Sandermans!
- Je noemt den naam.
- Dan wil ik ook dat je de volle waarheid weet Met wie heb je indertijd een volle week in ‘Hotel de la Couronne’ in Spa gelogeerd?
- Wie beweerde dat?
- Dat getuigde Henk zelf met een dronken kop! En hij verzekerde nog meer te weten: jij was ziek geworden.
- Ah, de schurk.....
- Van de dooden niets dan goed.
- Dát wist ik niet.....
- Verleden jaar van zijn paard gevallen.
- Niettemin: de schurk. Hij wilde me van jou losmaken.
- Wij hebben nog geduelleerd.
- Je hield dus echt van me?
- Ik had je destijds getrouwd, alhoewel ik mijn moeder zaliger eens beloofd had alleen een onbesproken meisje - rijk behoefde ze niet te wezen, al was 't een naaistertje - tot vrouw te nemen.
- Ik heb je nimmer kunnen vergeten..... Ik wist niet.....
- Dat ik te veel wist.....

- O, Leo, Leo..... men moet maar voor het ongeluk geboren zijn!

Plots overweldigde het verleden de berouwende zondares, de ontrouwe geliefde en ze barstte in verbeten snikken uit.

- Nu we elkaar toch alles opbiechten, wil ik nog erbij voegen, dat dit..... geval, zullen we maar zeggen, me indertijd heelemaal van het rechte pad afgeslingerd heeft. Wilde, echt wilde jaren zijn erop gevolgd .....ik begon tenslotte van me zelf te walgen.

- Waarom kwam je niet terug?

- Over je vroegere verhoudingen, mij voldoende bekend.....

- Maar 'n paar!

- .....Daarover was ik nog heengestapt, maar dat je me bedroog, en met een kerel als Henk.....

- Van de dooden niets dan goed.

- Het heeft zoo moeten wezen.

- Alles is nog te herstellen!

Als geleid door een plots ontwakend inzicht naderde Ernestine P. Robert, doch deze ontweek haar en deed een stap naar de deur.

- En leid ons niet in bekoring, merkte hij rustig en met bedroefde stem op.

- Je hebt gelijk. Je leeft nu in een sfeer van heiligheid die ik je benijden moet. Ik ben niet ongodsdienstig. Je herinnert je nog wel, hoe vaak ik het ‘Ave Maria’ uit ‘Le Couvent’ van Demarville zong.

- Opera-devotie! liet P. Robert zich met een meewarig glimlachje ontvallen.

- Vertel me nog even - en ik vraag, niet verder meer - hoe kwam je ertoe na een zoo jolig leven naar het klooster te gaan?

- Ongeloovig of ongodsdienstig ben ik niet geweest, wel lichtzinnig en zwak. Ik walgde bijwijlen van me zelf, zei ik zooeven. Soms drong de gedachte zich bij mij op - niet meer dan 'n vluchtige opwelling - om mezelf tegen de wereld te beveiligen. Maar bij het sterfbed van moeder zaliger - die veel, heel veel om mij geleden heeft - trof mij de genade Gods onweerstaanbaar. Ik beloofde beterschap voor goed, een oprechte bekeering..... ik heb woord gehouden, met Gods hulp. Mijn biechtvader van destijds bracht me in verbinding met de paters Concilianten, de nieuwe orde..... toen nog erg arm en die ik een beetje uit de zorgen helpen mocht. Ik wil wat onze orde op de eerste plaats voorschrijft: verzoenen met God.

- Zoek me dan nog eens op, smeekte Ernestine en ze keek den vroegeren geliefde smachtend en ietwat dwingend aan met haar mooie donkere oogen.

- Ook jij hebt een ziel die gered moet worden, zeker, maar het lijkt me toch beter dat anderen zich daarmee bemoeien.

- Ben je bang van me geworden?

- Nu je alles weet, misschien wel.

- Ik wil geen revanche meer.

- Daarom juist. Laten we dus afscheid nemen..... en beloof me - dat is de laatste liefdedienst dien ik van je verlang - beloof me mijn geestelijk gewaad te respecteeren.

- En de zorg voor mijn zaligheid?

- Volg de Novene. Vind je pater Herman te machtig en te streng, luister dan naar de sermoenen van pater Menardus, onzen vroolijken Frans, mag ik wel verklappen; die maakt 't niemand te moeilijk. Adieu nu, Ernestine, Neske zei ik haast nog eens, ik zal voor je bidden. Gods wegen zijn wonderbaar.

- Ik benijd jou je rust en vrede.

- Ook voor een boetvaardige zondares liggen de wegen naar rust en zaligheid open.

- De hand erop, Leo;..... weiger me die niet, pater Robert. Je moeder zaliger heb ik nimmer gekend, haar laatste wenschen zijn mij, nu ik alles weet, heilig geworden.

Met tranen in de oogen en zenuwachtig lachend opende Ernestine de deur en geleidde ze den missiepater tot in de gang.

- Ja, als ik me wat beter gevoel kom ik naar de avondpredicaties, zei ze nog wat luid om door nieuwsgierige luisteraars te worden verstaan. Dan leek haar kracht gebroken en sloop ze, als een geslagen dier, de trap op. Ze zette zich aan het raam en tuurde met wezenlooze gelaatstrekken naar buiten. Hoe lang?... Tot de herinnering aan haar falen, aan haar eenige in lichtzinnigheid verraden groote liefde haar overweldigde en ze zich, in een woeste huilbui op den grond wierp. Dien middag vergat ze eten en drinken; nog onomgekleed liet ze zich op een divan vallen en broedde dan, met gesloten oogen, over verleden, heden en toekomst.....

- Als ook mij de genade eens trof? vroeg ze zich plots beangst af. Bij die gedachte vloog ze recht en ging ze haastig toilet maken. Ze deed het met bijzondere zorg, wantrouwend spiedend in den spiegel, of de gemoedsbewegingen van dien dag al niet nadeelig op haar gave schoonheid ingewerkt hadden.

Hoe was het met P. Robert gesteld? Ook hem had de ontmoeting hevig geschokt. Afgaande op wat onduidelijke berichten van eenige jaren geleden meende hij dat Ernestine Woltmakers met een ouden bierbrouwer uit Venlo gehuwd was geraakt. Niettemin bleef hij Torenen wantrouwen, instinctmatig, doch deze confrontatie vermocht hij toch niet te voorzien, anders had hij aan die vage vrees om deze stad liever te vermijden, wel toegegeven. Nu scheurden oude wonden open. Doelloos, bijna wezenloos, doolde hij een uur lang door de straten, niet in staat om behoorlijk zijn gedachten te concentreeren. Eenig gevaar voelde hij wel niet dreigen; het verleden lag achter hem en lokte hem niet meer. Toch, hinderlijk bekorend, fluisterde iets hem toe, dat hij best nog herbeginnen kon, dat ergens in de zonnige wereld een dwaas hart hevig voor hem klopte. Langzaam dauwde de kalmte opnieuw over zijn gemoed, maar tegen den avond besprak hij het gebeurde toch met P. Martinus, zijn biechtvader, den man van vertrouwen voor de zware zondaars, en die ried hem aan in deze stad, die hem gekend had in zijn jeugdroes, voorzichtig te wezen, vooral met huisbezoek.

- Denk aan Manon Lescaut, zeg ik nu ook eens,

vermaande de welervaren geestelijke leidsman met een gemoedelijk lachje. En je niet laten begoochelen door de tweede jeugd.

Economie en rechtvaardigheid

DE geestelijkheid der St. Theunisparochie en de missieploeg der Concilianten hielden, hoewel het toch al over elf was, nog een kleine conferentie in de pastorie. Ze zagen er allemaal wat vermoeid uit. Geen wonder, behalve de groote sermoenen iederen dag huisbezoek, drie, vier uren soms, en de rest van den tijd in den biechtstoel. Van 's morgens vijf tot af en toe na middernacht. Wat bezielde de menschen van Torenen om zich op zoo stormachtige wijze van hun zondenlast te ontdoen? Was de zielzorg, door de wat gemoedelijke, in den sleur geraakte parochieherders toch verwaarloosd? Had men hier nimmer goed de oogen geopend voor de mysteriën van dood en oordeel en eeuwige vergelding? Of school er ook wat sensatiezucht en mode in dien aandrang?

De mannen voelden zich al te afgemat en versuft om deze vraagstukken onder oogen te zien, vooral P. Medardus kostte het moeite om niet in te dutten. Even moest het huisbezoek van den volgenden dag toch nog besproken worden.

- Santé, mompelde P. Medardus onder algemeene hilariteit.

P. Herman toonde zich eventjes ontstemd, maar moest

toch mede lachen om zijn enfant terrible. Iets voor pater Medardus, om zoo op den korf te stooten! Pastoor Rothwinkel bleek als gastheer wel eens wat ascetisch. Zijn kelder genoot niet de reputatie van dien van zijn voorganger, den ouderwetschen pastoor Grompers, maar niettemin, een paar flesschen wijn hadden de werkers in den wijngaard des Heeren toch verdiend.

- U excuseert me..... door die drukte vergat ik aan de huishoudster te zeggen dat ze wat schenken moest. De jonge pastoor werd rood van verlegenheid. P. Medardus knikkebolde onschuldig voort; P. Herman en P. Robert wisselden een schalksch knipoogje. - Wat mij betreft, kunt U het tot morgen laten, meende P. Thomas; ik wou me vroeg terugtrekken om morgen, desnoods om vier, uur, present te zijn. Men heeft penitenten gezien, die al om drie uur in den nacht de kerkdeur belegeren.

- In Sittard lieten er zich eenige in de kerk opsluiten 's avonds van te voren.

- Zuinige boeren uit de Brunssummerhei, die logies wilden sparen.

- Waarde pastoor, ik geloof, dat we allemaal te moe zijn om van uw malverzy te genieten, troostte P. Herman. Laten we het allernoodzakelijkste bespreken en dan wat gaan rusten.

Tot dat allernoodzakelijkste behoorde een bezoek - een audiëntie, waagde een van de kapelaans te spotten - een officieele visite bij den grootindustrieel Houbermans. Dat konden de pastoor, P. Herman...

en ja, ook P. Thomas wel onderling bedisselen, dan mochten de anderen zich, na enkele namen te hebben genoteerd, wel terugtrekken. Zoo gebeurde het en weldra zaten de drie overgeblevenen - op een droogje, dacht P. Herman - samen onder de zware quinquet, de Belgische olielamp die met een helder, even levend licht paperassen en devotiedrukwerkjes bescheen, te overleggen.

- We hebben een beetje last met dien rijken meneer Houbermans, begon de pastoor. Hij wil altijd en overal voorop en daar moet de oude aristocratie hier niks van hebben.

- Is het niet beter, ook voor het aanzien der Novene onder het volk, dat dit heerschap op den achtergrond blijft? giste P. Thomas, die een en ander vernomen had omtrent zekere toestanden in de nieuwe fabrieken.

- Dat heb ik ook gemeend, moest Rothwinkel toegeven, maar tenslotte ben ik toch van inzicht veranderd. Wij hebben hem niet zelden noodig. Hij heeft veel invloed op zijn employés, werklui en op de van hem afhankelijke kleine negocianten:

- Dan had vriend Grompers toch gelijk, mompelde P. Herman, die zich iets van het eerste onderhoud in de pastorie herinnerde.

- Misschien wel, gaf de licht geraakte nieuwe pastoor gemelijk toe. Wij hebben hem te nemen zooals hij is: ijdel, ingebeeld, eerzuchtig, maar dikwijls ook vrijgevig. Wanneer hij ostentatief de Novene blijft vermijden, kan dat anderen weerhouden eraan deel

te nemen. Daarom zullen we maar..... op audiëntie gaan.

- Wat is die Houbermans eigenlijk voor iemand? informeerde P. Thomas met nauw onderdrukte strijdvaardigheid.

- Een wonderlijk mengsel van goede en andere eigenschappen. Van huis uit: een boerenjongen, die voor z'n vijfentwintigste jaar een half dozijn erfenissen in de wacht gesleept had. Door een toeval maakte hij kennis met een bankroeten wapenfabrikant uit het Luiksche; samen met hem stichtte hij een geweermakerij en nam nadien nog een andere over. Met behulp van de gouden snuifdoos - zoo insinueert men - wist hij enkele groote opdrachten te bemachtigen, o.a. voor een Russische campagne in Armenië.....

- Pecunia non olet, gromde P. Thomas.

- Hij kocht in Engeland een prima werkmeester weg en intrigeerde zijn compagnon op de keien. Dan interesseerde hij zich voor de behangselpapierfabricatie en had ook daarmee succes en geluk. Een paar flinke constructiewerkplaatsen kreeg hij in handen, vervolgens slaagden eenige groot-gedurfde speculaties..... en nu is hij, op baron de Richelle de Meuter na, de rijkste man van Torenen. Dat stijgt hem meer en meer naar het hoofd. Vooral nadat hij een adellijke, straatarme oude vrijster uit de Kempen getrouwd heeft, schijnt niemand hem goed genoeg te wezen, behalve dan onze liberale burgemeester - die gewoonlijk een loopje met hem neemt - onze protestantsche gouverneur en de adel, waaraan hij zich nu geparenteerd

gevoelt, maar die hem negeert..... zoolang hij 'm niet noodig heeft.

- IJdelheid der ijdelheden.

- Ik zei, dat hij dikwijls zich vrijgevig toont, dat beteekent overigens niet dat wij hem als royaal tegenover zijn werkvolk prijzen mogen. Heeft hij iemand noodig, dan koopt hij hem, wat het ook mag kosten. Hier zijn Luikerwalen, werkmeesters, ingenieurs, uitvinders, vaklui, binnengehaald tegen salarissen en loonen om van te duizelen. Ze worden vlot betaald, zoolang die menschen onvervangbaar zijn; krijgen ze concurrentie, dan vliegen ze zóó weer op straat. Dan beroept hij zich, als voor de gewone arbeiders, op de wet van vraag en aanbod. ‘Die geldt voor mij immers ook,’ pleegt hij dan te troosten.

- Erg trekt uw groote man me niet aan, verzuchtte P. Herman, maar als 't moet brengen we het offer van een visite.

- Wat Houbermans het meest hindert? Dat hij nog niet lid - en voorzitter - van ons kerkbestuur is kunnen worden. Eigenlijk hoorde hij, als de machtigste man van de parochie, erin thuis, maar geen van de ouwe knapen, die erin zetelen, wil zich terug trekken..... of hemelen. Ik geloof dat onze nestor, een fabrikantje van waskaarsen, met opzet op de negentig mikt, om hém eruit te houden.

- We zijn nu zoowat ingelicht, brak P. Herman, die plots een aanval van slaapzucht kreeg, goedmoedig af. Morgen, onderweg, hooren we wel, wat we verder dienen te weten.

- We moeten op de harp der deftigheid tokkelen, grimde P. Thomas nog.

Pastoor Rothwinkel had tegen half twaalf den volgenden morgen belet laten vragen en ontving genadig bericht, dat men de heeren op dat uur verwachtte. Ze werden ontvangen in een pompeus Louis XIV-salon, waarvan de muren schuil gingen onder rijk geëncadreerde schilderijen van Vinet, de Géricault, van David, Scheffer en andere beroemdheden uit het jongste verleden. Ook hingen er enkele familieportretten, voorvaderen van de jomfer, meegebracht van het vervallen, voorvaderlijk kasteeltje ergens in de buurt van Diest. In den laatsten tijd was de Ahnengalerie uitgebreid met een paar nieuwe stukken, die afbeeldingen moesten zijn van Houberman's ouders en grootouders, door niemand gekend. Ze hadden in Geleen-Krawinkel gewoond..... een ervan zou..... zoo fluisterde men..... Bokkenrijder zijn geweest... Wie weet, misschien was de herkomst van Houbermans' fortuin in die richting te zoeken.....

- Epatez le bourgeois, grommelde P. Thomas, die, als man van werkelijke adellijke afkomst, van hooge ontwikkeling en goeden smaak, de kwaliteit van dit schijnbaar voorname, in werkelijkheid heterogene milieu, terstond naar waarde schatte.

Lang liet Houbermans zijn gasten niet wachten. Wat gehaast viel hij binnen, zich verontschuldigende: hij had zooeven een conferentie met graaf Hoheneck omtrent de levering van duizenden geweren naar Oostenrijk en vanmiddag diende hij onderhandelin-

gen te voeren over de constructie van acht ijzeren veerponten voor Turkije.

- Wij houden U niet lang op, verontschuldigde zich pastoor Rothwinkel wat geintimideerd.

- Ik stel uw bezoek op hoogen prijs, bemoedigde de fabrikant neerbuigend vriendelijk.

Er klom een roode gloed naar de slapen van P. Herman en P. Thomas monsterde den rijkaard, zooals een kanonnier een groot doel opneemt. Houbermans merkte iets en belde, om de aandacht af te leiden, een lakei om een glas port te serveeren.

- Iets bijzonders; die ontving ik cadeau van Kardinaal Caravagno, toen ik onlangs het Vaticaan bezocht, verklaarde de industrieel doorzichtig. Ik heb wapens geleverd voor de eerewacht van Zijne Heiligheid en ben die zelf.....

- .....gaan overhandigen, vulde P. Thomas met uitgestreken gezicht aan.

- Onze bisschop had meeningsverschillen met den procurator der Lazaristen, overtroefde Houbermans, en dat was voor mij een goede gelegenheid om Monseigneur een dienst te bewijzen en eens kennis te maken met den Heiligen Vader.

- Tja, de grooten der aarde, prees P. Herman, met kwalijk verholen ironie.

- Ik heb in Rome ook nog familie, merkte P. Thomas nu achteloos op. Een nicht van me is getrouwd met markies de Narbonne, den Franschen gezant.

- Den eersten keer dat hij z'n groote familierelaties uitspeelt, dacht P. Herman. Dat moet effect maken.

Inderdaad raakte de fabrikant even van streek; hij was blij, dat de huisknecht met de glazen port binnenkwam. Op zoo deftig bezoek had hij niet gerekend. Maar hij herstelde zich vlug.

- Misschien zijn we dan, in de verte, nog aangetrouwde familie, kaatste hij minzaam terug. Mijn vrouw, een geboren barones de Magnoul, heeft er nog Fransche familie van een naam die er op lijkt.

- Wij mogen uw kostbaren tijd niet te zeer in beslag nemen, onderbrak pastoor Rothwinkel wat zenuwachtig. We komen over de Novene praten.

- De Novene? Wordt er een Novene gehouden? Dat was me onbekend, deed Houbermans met welgeveinsde verwondering.

- We hebben U gemist in de kerk.

- Och, had U 't me even van te voren laten weten, ik had beslist, tenminste bij de opening, acte de présence komen geven..... Eh, en hoe vindt U de port?..... Excellent, durf ik te voorspellen.

- Van een kardinaal Caravagno mag men wel wat verwachten, praatte P. Herman verveeld.

- Mogen we, voor de volgende avondpredicaties, op uw aanwezigheid rekenen? drong Rothwinkel aan.

- Graag zou ik komen, maar ik heb bijna iederen avond conferenties; het gaat om groote belangen, niet alleen voor mij, ook voor de duizenden die van de fabrieken afhankelijk zijn, dus van welhaast heel de stad. En, eerlijk gezegd, het moet er zoo vol zijn.

Even schrok Houbermans. Had hij zooeven niet beweerd niets van de missie af te weten?

- .....en mijn bidstoel staat niet gunstig, vulde hij haastig aan.

- Er zijn, op het hoogkoor, knielbanken gereserveerd voor de kerkmeesters, voor officieren en andere notabelen, stelde de pastoor gerust.

- Ja, dan kan ik wel eens komen.

- En mogen we ook op uw voorbeeld rekenen..... aan den biechtstoel? vroeg P. Thomas nu met waardigen ernst.

- Acht U dat nu noodig? week de industrieel wantrouwig uit. Met Kerstmis heb ik nog gebiecht en gecommuniceerd.

- Nu behoort iedereen een generale biecht te spreken. Vernieuwing moet er komen in zielen en harten. Juist menschen als U, staande in het volle leven, bemiddelaars van Gods gaven.....

- Wat bedoelt U daarmee? informeerde Houbermans wat kregel.

- Dat wij voor God slechts beheerders der aardsche goederen zijn. Dat we dus, in het beheer en de verdeeling ervan, licht ons kunnen vergissen, dwalen, zondigen.

- Waarde pater, klonk het wat scherp terug, me dunkt dat U zich nu op glad ijs waagt. Laat ons, dienaars van Mercurius, het terrein van economie en financiën, van handel en industrie. Wij eerbiedigen kerk en kansel. In mijn fabrieken en werkplaatsen worden de hoogste loonen verdiend.....

- Ik betwist niet dat bij U hooge loonen worden

verdiend, maar niettemin, er begint veel armoe - en erger - in de stad te heerschen.

- Armen zult gij altijd bij U hebben, lezen we in het Evangelie..... Maar zouden we niet liever een ander onderwerp kiezen. Uw missie bijvoorbeeld; die interesseert me heusch wel. Ik wil ook graag bijdragen in de kosten. Worden de plechtigheden niet besloten met een Kruisplanting? Dat kruis wil ik graag voor mijn rekening nemen; U kunt het mooiste dat ergens te krijgen is aankoopen. Naar den prijs behoeft U niet te vragen.

- De jubileerende broederschap heeft het al geschonken, weerde pastoor Rothwinkel af.

- Kan mijn aanwezigheid in den stoet de plechtigheid opluisteren? Mag ik mijn galakoets ter beschikking stellen?

- Gaarne nemen we uw aanbod in overweging. U kunt ons intusschen bijzonder verplichten door uw aanwezigheid bij de predicatie van onzen P. Thomas aanstaanden Donderdag, noodde P. Herman. Mijn confrater zal spreken over de rechtvaardigheid, over de plichten der armen..... en over de plichten der rijken, die er natuurlijk ook hebben.

- Het Evangelie zegt omtrent de rijken ook het een en ander, dat men te gemakkelijk vergeet, of wellicht te idealistisch en niet wetenschappelijk economisch vindt, vulde P. Thomas rustig aan.

- Alle eerbied voor Gods woord; wat mij betreft, steun ik mijn vrouw, die zeer liefdadig is, heel graag en, onder ons gezegd, ook ruim. Onze deken, Mon-

seigneur van Thorn, kent mijn opvattingen..... en deelt mijn zienswijze, merkte de rijke man met een scherpen blik in de richting van pastoor Rothwinkel op. Overigens pleeg ik mijn zakelijke aangelegenheden zonder ruggespraak te behandelen. Ik kan de leiding van mijn bedrijven niet in de handen van onbevoegden leggen, dan gingen ze gauw te gronde. Wat moest er dan gebeuren met de duizenden, die ervan leven? Het bestaan van een fabrikant is vol zorg, risico..... en miskenning, om van ondankbaarheid niet te spreken.

- Onlangs hoorde ik uit goede bron, dat men in Rome eraan denkt U een titel te verkenen, of een hooge onderscheiding, bracht P. Thomas plots in het midden.

- Niets blijft verborgen, bekende Houbermans onaangenaam verrast. Inderdaad zijn vrienden bij de Curie doende, in verband met een schenking aan het Vaticaansch museum.

- Mogelijk kom ik half Juni in Rome, bemoedigde P. Herman nu. Wanneer we de mare meedragen van uw milden steun aan de armen der stad, van uw voorbeeldige rechtvaardigheid als patroon..... nu ja, ook dat mag niet ontbreken.

Houbermans werd een oogenblik wit van ingehouden drift. Hij wist zich evenwel te beheerschen, ofschoon deze aantasting van zijn souvereiniteit als werkgever hem onduldbaar voorkwam. Maar de orde van Gregorius den Groote, die hem zeker verleend zou wor-

den, wellicht zelfs een adellijk praedicaat..... daarvoor moest men iets kunnen overleggen.

- Mijn secretaris zal U een overzicht geven van de loonen in mijn fabrieken en in die van de andere ondernemingen. Ik laat U meteen iets noteeren omtrent mijn bijdragen aan stichtingen van liefdadigheid. Kan ik U nog met iets dienen?

- Mogen we op uw aanwezigheid rekenen Donderdagavond?

- Spijt me, onmogelijk..... daar schiet me te binnen: 'n diplomatiek diner bij baron de Brevent in Luik. Vrijdag misschien. Wie preekt dan?

- Pater Medardus over de hemelsche glorie.

- Vrijdag..... Vrijdag..... dat zou kunnen. Er is een gereserveerde plaats op het hoogkoor, zei U.

- Een gereserveerde plaats voor de hemelsche glorie..... niettemin, vergeet ook den kameel door het oog van de naald niet.

- Wonderlijke beeldspraak. Hoe moet de heilige Karel de Groote in den Hemel zijn geraakt?

- We zullen pater Medardus erop laten antwoorden, besliste P. Herman, die ongeduldig begon te worden.

De bezoekers stonden op en namen met een hoffelijken handdruk afscheid. Een lakei opende de deuren; Houbermans wenkte minzaam en zuurzoet glimlachend.

- Hebben we daar iets bereikt? vroeg de overste zich af.

- Materieel wel. Hij geeft zijn Pauselijke onder-

scheiding niet prijs, daarvoor brengt hij een offer. Naar den geest zijn we met hem niets verder. De armoe en ellende van het volk rekent hij zich niet aan. Het spijt me, bekende P. Thomas, dat ik hem in zijn ijdelheid moest aangrijpen, eerst hem overbluffen met familierelaties en tenslotte wat zachten drang bezigen, door te laten merken, dat wij ook nog wat invloed kunnen uitoefenen in Rome.

- Een gecompliceerd type, toch au fond zoo kwaad niet, vergoelijkte Rothwinkel.
- Maar ijdel en zelfvoldaan als geen tweede, oordeelde P. Herman.
- Hard en droog als baksteen, als 't om zijn belangen gaat, voegde P. Thomas eraan toe.

‘Wat is waarheid?’

MEER en meer raakte Torenen in beroering door de Novene. Vooral de felle, soms hartstochtelijke sermoenen van P. Herman schudden het bewustzijn van zieleleven bij duizenden wakker. De samenkomsten in de openlucht trokken niet alleen ontelbare stadgenooten maar ook honderden uit naburige gemeenten, welgestelde burgers en simpele boeren, die daarvoor 't ongemak van logeeren, slapen op paillasse-parterre of in het hooi van uitspanningen en stadsboerderijen wel over hadden. Er begon zelfs een nerveuse onrust onder de menschen te komen. Het raakte bekend, dat de hooge autoriteiten de missie, die geen missie heeten mocht, alleen maar Novene, met argwaan begluurden, al wisten welwillende niet-katholieke bestuursambtenaren ontactisch ingrijpen van regeeringswege te voorkomen. Er liepen ook geruchten dat het buitenland geheime agenten gezonden had, om te luisteren of er niets tegen de politiek der aangrenzende staten gezegd werd en of de ‘beweging van fanatisme’ niet besmettelijk dreigde te worden, kon overslaan over de grenzen. Na het resolute optreden van generaal van Tavinck waren ordeverstoringen van den kant der militairen niet meer voor-

gekomen. De grauwe kolonne der zakkendragers bleef weg en begon in de kroegen nu zelf tegen de Novene te kankeren.

Iedere dag bracht zijn nieuwtjes. Zoojuist had Torenen's eerste fuifnummer, ingenieur Dupont, iets rondgestrooid dat in de kringen van uitgaande jongelui en onder de oudere viveurs niets minder dan hilariteit had verwekt: Neske Woltmakers had zich laten bekeeren en liep rond met plannen om in een klooster te gaan. Ze zou haar ouden kolonel alreeds afgeschreven hebben. Deze mare werd met gemengde gevoelens opgenomen. De strengen geloofden daar niets van; romantische naturen vonden deze bekeering eener lichtzinnige vrouw heel interessant, maar de losbollen onder de ‘jeunesse dorée’ noemden het afschuwelijk, dat de ‘kraaien’ de mooie vrouwtjes uit het vroolijke leven konden verjagen. Daar diende men maatregelen tegen te nemen.

Nog meer rumoer verwekte het geval met baron Richelle de Meuter, want dát raakte de geldelijke belangen van velen.

Op een overmoedig moment had P. Herman, eigenlijk tegen het advies van pastoor Rothwinkel, bij den puissant-rijken, minzamen en zeer liefdadigen aristocraat aangebeld. De ontvangst was hier minder indrukwekkend dan bij Houbermans, zonder overbluffen met hooge relaties en kostbare kunstwerken. De baron wilde evenwel met den overste der Concilianten praten in zijn studeervertrek, dat er, vol boekenrekken, kasten met oudheidkundige vondsten,

antieke platen en velerlei paperassen gezellig-rommelig uitzag. Baron Richelle genoot in de geleerde wereld een zekere reputatie als speurder naar relicten uit een periode die aan het tijdvak van Kelten, Eburonen en Romeinen voorafging. Een bescheiden vorscher, een beetje dilettant in den besten zin, die met zorg waakte over al wat er aan resten van menschelijke samenleving uit de duistere oudheid aan het licht kwam.

De baronnen Richelle behoorden niet tot de oerbevolking van Limburg; ze waren omstreeks vijftienhonderd aan het hof van den prins-bisschop van Luik gekomen. Door huwelijk met de rijke schoutendochter Amalia de Meuter verwierven zij kasteel Achthoven en uitgestrekte bezittingen, landerijen, bosschen en steengroeven in het Geuldal. Om hun tak voortaan van de andere Richelles te onderscheiden, voegden ze den naam van het nieuwe stamslot aan hun eigen familienaam toe. Achille Richelle de Meuter leefde 's zomers op Achthoven, 's winters in Torenen - in het voorvaderlijk refugiehuis - of in Brussel. Met de landelijke bevolking van het Geuldal kon hij best opschieten; opgevoed in deze contreien sprak hij het kleurige boersch van die omgeving. In Torenen, waar men in kringen van welgestelde burgerij en adel toch gewoonlijk Fransch praatte, bediende hij zich van dat patois liever niet; hier wilde hij toch niet voor een heereboer aangezien worden. Nederlandsch had hij nimmer geleerd; hij kon deze taal evenwel behoorlijk

lezen en wist zich ook, zij het moeilijk en wat stijf, erin verstaanbaar te maken.

Waarom P. Herman baron Richelle met een bezoek lastig viel? Hij had zooveel van hem gehoord, sympathieke en andere bijzonderheden, dat hij, zooals hij 't gemoedelijk-rhetorisch uitdrukte, ‘God zijn kans hier wilde geven.’ Ingelicht door pastoor Grompers, meende Rothwinkel hem dit te moeten ontraden. Met den baron voorzichtig zijn! Hij gold voor een ‘esprit fort’, een ‘Voltairien’, iemand die zwoer bij de principen der Encyclopedisten. Een volbloed liberaal, maar in beteren zin, wars van politiek gekonkel en met open oog voor het goede in andere wijsgeerige en economische stelsels. Ongeloovig ook? Een twijfelaar in ieder geval. In Torenen zag men hem nooit in de kerk, tenminste niet voor het vervullen van Zondagsplichten; in het Geuldal woonde hij soms wel de vroegmis bij. Blijkbaar wilde hij zijn eenvoudige omgeving nimmer krenken in haar religieuse overtuiging. Wanneer de kerk voor bijzondere uitgaven stond, deed men nooit tevergeefs een beroep op zijn vrijgevigheid. Ook in Torenen had hij, bij voorbeeld, met milde hand bijgedragen aan de kosten van den nieuwen kruisweg der St. Theuniskerk en van de gebrandschilderde ramen in den dom.

‘Een deïst’, typeerde pastoor Grompers hem vergoelijkend; een welwillend ongeloovige, waarvoor we moeten bidden, meende Rothwinkel. In ieder geval iemand die als Christen van de daad gelden mocht, zeer liefdadig, zeer rechtvaardig en ook wat hooghar-

tig, doch dat maar alleen tegenover Houbermans, die onvermoeibaar poogde vriendschappelijke relaties met hem aan te knoopen. Daartoe toonde zich Achille Richelle de Meuter niet bereid. Hij rekende hem niet tot zijn milieu, liet zich door diens zeker aanzienlijk fortuin niet epateeren en nam het hem erg kwalijk, dat hij het mooie, oude, voorname Torenen tot een ordinaire industriestad, zooals hij er kende in Engeland, België en Frankrijk, verworden deed. Daartegen opponeerde de industrieel, dat de landelijke baron uit het oog verloor, dat de snel toenemende bevolking ook werkgelegenheid, middelen van bestaan vinden moest. In ieder geval, de verhouding tusschen de beide rijkaards van de stad was verre van hartelijk; de baron negeerde den fabrikant achteloos, de nijveraar begon meer en meer tegen den aristocraat stemming te maken. Liefst verdreef hij hem heelemaal uit Torenen. Zoo liet hij, door een tusschenpersoon, een hooge som bieden voor Richelle's winterverblijf, doch deze had bij dit royale aanbod fijntjes geglimlacht en ontwijkend met de hand gewuifd.

Het leek P. Herman van groot belang dien invloedrijken man voor de missie, voor het Geloof te winnen. Dat zou immers een ware triomf beteekenen! Grompers wijzen raad: niet forceeren, die keert eenmaal vanzelf tot den waren schaapstal terug, sloeg hij wat overmoedig in den wind. Passieve strategie in den strijd om de zielen, lag niet in zijn temperament. Felle frontaanvallen had hij steeds durven ondernemen, vaak met verrassend succes. Natuurlijk, missies,

novenen, huisbezoek omvatten groote en kleine nederlagen, die moet men met een nederig hart uit Gods hand aanvaarden.

Er school in de welwillendheid waarmee P. Herman ontvangen werd terstond iets verontrustends. Richelle nam zijn bezoeker met een uitdrukking van geamuseerde nieuwsgierigheid op. Ofschoon hij weinig met de eigenlijke bevolking der stad medeleefde, vernam hij van zijn domestieken in keuken en koetshuis toch het een en ander. Zoo had Meike, de linnenmeid, een erg devoot vrouwke van bij de zestig, hem hoogelijk den lof gezongen van P. Herman, bijgenaamd ‘moker Gods’, een geweldig predikant, onweerstaanbaar in zijn strijd tegen den duivel en alle slechtigheid. Een ware St. Michaël! Nu, deze aartsengel in civiel wilde de baron toch wel eens leeren kennen. Van zijn kant wilde de voorvechter der Concilianten dien wonderlijken, goedaardigen vrijgeest graag ontmoeten. Terstond voelde hij iets hinderlijks in de sfeer. Kwam dit, doordat boven den schoorsteen van het studeervertrek, tusschen een gekleurde reconstructie-teekening van eenige ‘cromleghs’ en twee plattegronden van Romeinsche villae een spreuk hing: ‘Wat is waarheid?’, de befaamde phrase van Pilatus uit het Evangelie? In ieder geval wel typeerend voor het scepticisme van den dilettantgeleerde. Nog iets zou het onderhoud bemoeilijken: verschil in taal. De baron wilde geen Nederlandsch, in zijn mond onbeholpen boekentaal, spreken, en het plat al evenmin, daar hij dit beneden de waardigheid

van zichzelf en zijn gast achtte - de bezoeker zou het toch maar half verstaan -; hij moest zich dus van het Fransch bedienen. P. Herman las deze taal, als gestudeerd man, uitstekend, doch sprak ze verre van vlot en had weinig routine in het verstaan ervan. De conversatie verliep dus nogal stroef.

Baron Richelle begon te informeeren naar het doel van dit bezoek.

- Of we U verwachten mogen op een van onze avondoefeningen in de St. Theuniskerk, hakkelde P. Herman onzeker.

Een verwonderde glimlach werd het antwoord, gevolgd door de opmerking, dat de pater vermoedelijk verkeerd was ingelicht.

- U is toch geboren en getogen katholiek?

- Geboren, beslist; gedoopt ook nog, ik heb zelfs mijn eerste communie gedaan, maar na den dood van mijn moeder is er weinig meer van gekomen. Vergeet U niet: Gustave Richelle de Meuter, mijn vader, was een bekend commentator van Rousseau..... ik ben zijn opvattingen trouw gebleven.

- U gelooft toch aan God?

- Ik geloof aan een opperste intelligentie. De prachtige wetten in macrocosmos en microcosmos bewijzen dit overtuigend..... Ik ben dus een geloovige op mijn manier.

- Aan goed en kwaad gelooft ge evenzeer?

- Zeker, om practische redenen. Uit eigenbelang, in ruimsten zin. Een menschelijke samenleving zonder

normen van dezen aard zou spoedig een hel worden. Gelukkig zijn die normen ons ingeschapen.

- Weinig gedefinieerd. Alleen de Openbaring, het Geloof schenkt zekerheid.

- Niet alles kan wetenschappelijk bewezen worden, ook al is het mogelijk toch waar. Ons kenvermogen bleef heel beperkt, dat leerden de oude Grieken al. Kunt gij, bij voorbeeld, de erfzonde bewijzen? Documenteeren zonder de Openbaring?

- Misschien toch nog wel, maar wij, christenen, hebben dit niet noodig.

- U gelooft; soms is dit te benijden.

- Dat getuigt van verlangen naar God.

- 't Geloof is 'n gave Gods, leert uw catechismus. - De christelijke leering uit uw jeugd hebt U niet heelemaal vergeten. Mag ik.....

- Ter voorkoming van misverstand, tijdverlies en teleurstelling moet ik U even onderbreken: ik heb U ontvangen, maar had even gemakkelijk, geheel correct, belet kunnen geven, sneed de baron nu de conversatie af. Ik stel uw bezoek op prijs en waardeer uw onbaatzuchtigen ijver, al deel ik uw opvattingen niet. Naar mijn meening behoort men de kleine zielen niet te verontrusten om hun kleine fouten, mag men de eenvoudigen, de armen van geest niet beangstigen voor men, van boven af, de grooten aangepakt heeft. - Wat bedoelt U daarmee? onderbrak P. Herman met een beklemd en kil gevoel om het hart.

- Bestudeer dan eens de hooge kringen van Wee-

nen, Madrid, Parijs ook nog wel, Rome zelfs.....

- Die ken ik niet.

- Ik ken ze wel. Maar ik herhaal: Geloof is een gave Gods. Of ik ze ooit gehad heb, zullen we niet onderzoeken. In ieder geval zult U wel niet veronderstellen dat deze in een paar sermoenen, bestemd voor iedereen en soms wat simpel van structuur, kan herwonnen worden.

- Gods wegen zijn wonderbaar.

- Ik zal het niet betwisten. Ik ben niet zoo hoovaardig U tot mijn zienswijze te willen overhalen in enkele minuten. Ik dank U voor het in mij gestelde vertrouwen, dat ik evenwel, als eerlijk man, beschamen moet. Uw Novene of missie zal ik niet tegenwerken. Mijn personeel kan vrij en gerust iedere godsdienstoefening bijwonen, mevrouw zou er evenzeer heen kunnen gaan, wanneer het haar aantrok.....

- Mogen we die dan verwachten?

- Ze is voor haar gezondheid naar Mentona vertrokken en komt niet voor het warme seizoen terug. Overigens vrees ik toch dat ze niet zoo hard zou loopen, ze is namelijk een zuster van graaf Lahnenstein. - Den bekenden Febroniaan?

- Inderdaad. Waarde pater Herman, ik wensch U verder veel voldoening van uw werk, maar omwille van de gemoedsrust onzer brave burgerij: wees een weinig clement. Ik zou niet durven te doemen en te richten, want er staat geschreven: oordeel niet en gij zult niet geoordeeld worden.

- Ik herinner me ook: wie naar U hoort, hoort naar

Mij; wie U versmaadt, versmaadt Mij! vulde P. Herman, geërgerd om het geringe succes van zijn bezoek, wat vurig aan.

Rustig, maar meteen wat autoritair, stond Achille Richelle de Meuter op en reikte P. Herman tot afscheid de hand.

- Ja maar, zoo eenvoudig.....

- U verontschuldigt me, mijn tijd is beperkt, klonk nu het koele antwoord.

P. Herman was nu wel verplicht op te breken. Hij voelde, dat hier toch niets meer te bereiken viel en durfde niet verder aandringen. Tot zijn beschaming herinnerde hij zich de waarschuwing van pastoor Rothwinkel. Met een stijve buiging nam hij afscheid van zijn gastheer, die hem uitgeleide deed tot de deur aan de straat en die hem, op het laatste moment, nog toevertrouwde, dat een oud-oom van moederszijde indertijd nog door den stichter der orde van de Concilianten bekeerd was en in het proces der zaligverklaring van Andreas à Campo voor hem getuigd had. - Met dat al hoffelijk aan de deur gezet, mompelde P. Herman, toen hij ontevreden met zichzelf naar de pastorie terugwandelde.

Heeft deze tegenslag P. Herman beïnvloed gedurende zijn avondpreek over de hardnekkige boosaardigheid waarmee sommige zondaren aan de genade weerstaan? Opvallend hartstochtelijk riep hij allen op voor den strijd tegen het kwaad, in welken vorm dit zich ook mocht vertoonen. Voor of tegen den Christus! De lauwen, de twijfelaars, ook zij konden

gevaarlijke vijanden van het Geloof wezen, soms veel schadelijker dan openbare ketters of uitgesproken Geuzen. Ook daartegen diende front gemaakt te worden. Houbermans, die dit sermoen bijwoonde en een toespeling vermoedde, knikte, dit hoorend, even instemmend.

Den volgenden dag deed het praatje de ronde, dat de baron den gevierden missiepater aan de deur had gezet, dat hij hem zelfs eigenhandig de straat op zou hebben geworpen, waarbij P. Herman licht gewond was geraakt..... Na afloop van de predicatie in de openlucht dromden duistere elementen samen voor het statige refugiehuis der baronnen Richelle de Meuter d'Achthoven. Er werden scheldwoorden geschreeuwd: geus, francmaçon, vrijdenker, godloochenaar..... Plots rinkelden glasscherven; er waren ruiten ingeworpen. Overhaast verdwenen de manifestanten in allerlei zijstraten en sloppen.

Met kwalijk bedwongen ergernis gaf pastoor Rothwinkel 's anderendaags aan den leider der missionarissen verslag van deze straatschenderij. Die mocht niet op de reputatie der Novene vallen. In de eerstvolgende avondpreeken diende ertegen geprotesteerd te worden. Voorts meende hij, dat P. Herman met hem, bij den baron, die zoo vaak giften voor kerkelijke aangelegenheden had geschonken, en die groot aanzien genoot bij de armen der stad, een bezoek had af te leggen.

Baron Richelle de Meuter ontving de beide priesters met zijn gewone hoffelijkheid. Zij behoefden zich niet

ongerust te maken; de politie had hem laten raden wat hijzelf ook vermoedde, doch wat niet te bewijzen viel: geen fanatisme was oorzaak van het relletje; iemand anders school erachter.

- Houbermans? liet de pastoor zich ontvallen.

- Ik heb niemand genoemd. Het geval zal toch gevolgen hebben, tenminste voor mij. Sedert enkele jaren loop ik rond met het idee me ook in den winter op Achthoven terug te trekken. Torenen bevalt me niet meer, sedert de industrie hier zoo geweldig in omvang toeneemt. Torenen verliest zijn karakter. Ik ben niet de eerste, die om deze reden zijn matten oprolt.

- Jonkheer de Pryzelaer, ridder de van der Nauwen, de familie von Herlingen, rechter Elewaert... somde Rothwinkel op.

- Er zijn er meer te noemen. Met het garnizoen kan men nog vrede nemen. Het officierencorps geeft zelfs 'n zeker cachet aan onze stad, vermaard in de krijgsgeschiedenis. Maar die nijverheid staat me tegen; die beteekent het binnenhalen van allerlei rare elementen, het uitbuiten der armen, toenemende misère. Over de kopstukken zwijg ik maar; geld verdienen is hun eenig doel. Het zijn meest parvenus, zonder hoogere beschaving, al doen ze zich ook voor als beschermers van wetenschap en kunst. Het besluit dat ik nu genomen heb, was vermoedelijk toch spoedig gevallen, ook zonder dat relletje. Het werd alleen maar verhaast door de bravi van Houbermans..... ach, daar ontglipt me tóch een naam. Dus, U behoeft het zich niet

aan te rekenen; we scheiden straks sans rancune.

De baron bleek onvermurwbaar. Zijn vertrek werd later, onder de armen vooral, een slechte noot voor de Novene.

Harie en Bieleke

ONZE Lieve Heer vergeve het me, maar haast zei ik, dat Hij me daar niet had moet laten binnengaan.

- Iederen dag beleven we het een of ander, we zijn wat gewend; het moet dus wel iets bijzonders zijn dat onzen pater Medardus overkomen is. Ik zou 't maar eens vertellen, noodigde pastoor Rothwinkel den jovialen Limburger uit.

- Dan begin ik met iets uit den biechtstoel te verklappen, maar niet uit de biecht. Iemand die z'n ketel geschuurd had, zooals het volk wel zegt, vroeg me of ik eens op nommer zes van het gehucht Lommerput wilde aanloopen, daar lag iemand ziek. Er school niks bijzonders in die invitatie. Waarom dus niet?

Ik tusschen elf en twaalf - het uur van ebbe aan den biechtstoel - er heen. Lommerput is een miserabel buurtje van zeven gewitte krotjes op een rij, even buiten de wallen en de Leutherpoort. De armsten der armen wonen er, ik geloof voor minder dan 'n gulden per week. Ik moest vragen naar madam of vrouw Laatop. Onder dien naam kende men de betreffende niet. Bij een zieke wilde ik wezen, vulde ik aan. Oh, bij Harie en Bieleke wist men toen. Dat klonk al wat

raar. Het is toch geen gewoonte, hier niet en nergens anders, man en vrouw apart te noemen. Goed, naar Harie en Bieleke dan. Op het aangegeven nummer bonsde ik eens op de deur en trommelde ik even op de ruiten van het benedenraam. Een ouwe slons kwam me open doen. Er woei me 'n luchtje van zuur eten en warme kindertjes tegemoet uit het smalle gangetje, dat eindigde tegen een versleten trapje zonder leuning.

- Ik kom de zieke bezoeken, introduceerde ik me zelf.

- Gaat U maar binnen, zei de slons met 'n plechtige reverence.

Dat luchtje van zooeven had me op het ergste voorbereid. Overigens zijn we wel wat gewend vanwege ons huisbezoek in de achterbuurten en de afgelegen gehuchten. Het viel nogal mee. Ik kwam terecht in een mengsel van slaapkamer en salon, zal ik maar zeggen. Heel povertjes, maar toch proper. Een geel geverfde kleerkast leunde tegen een van de mujren, twee wrakke kinderledikantjes vulden den hoek der kamer. Een versleten ‘duvelke’, met gloeiende kolen in z'n buikje, stond onder den schoorsteen te branden. Midden in de kamer, op een vloer van roode plavuizen, netjes met fijn zand bestrooid, een wit geschuurde tafel met wat wankele stoelen er rondom. Aan den muur een schilderij van St. Joseph en eenige platen uit den boerenkrijg, met spelden opgeprikt. Op den schoorsteenmantel 'n vergulde crucifix onder glazen stolp, erg druk - symbool van weelde voor die

menschen - geflankeerd door een O.L. Vrouwebeeld en een mageren Aloysius. Nog wat prulletjes hier en daar, dan heb je 't milieu.

De slons ging een achterkamer binnen. Ik hoorde iemand ziekelijk zuchten, van een krakend ledikant opstaan, met water plonsen en klagelijk proesten. Daarna kwam de matrone met een nog jonge, mooie, donkere vrouw aan den arm terug. Die zag er wat geel van ziekte en rood van koorts uit; ze liet zich, na me vriendelijk begroet te hebben, moeizaam op een van de stoelen neerglijden. De slons trok zich terug. Ik begon natuurlijk met naar de gezondheid van de kranke te informeeren. Ze verklaarde aan vallingen te lijden; ze zal wel influenza bedoeld hebben. Wat de dokter ervan zei? De dokter? Ze voelde zich niet in levensgevaar en behielp zich met de remedie van een melkvrouw; pleisters op voeten en polsen; waarop 'n mengsel van roggedeeg, zwarte zeep, doovenetels en buskruit. Voor alle voorzichtigheid had ze de vijf kinderen bij Annemarie, de slons, ondergebracht, omdat ze de ziekte zoo vatten konden. 't Mensch, vertrouwde ze me toe, wist ook sterke middelen tegen de kwade hand. Dat was in Lommerput niet overbodig; in een van de krotjes huisde 'n echte heks..... nu ja, ik vertel 't voor wat het is.

Bieleke, diminutief van Sybille, begon dan weer over de missie te praten. Ze zou graag biechten en Ons Heer ontvangen, maar voelde zich te ziek en te zwak om uit te gaan en nuchter te blijven. De H. Communie aan huis wilde ze liever niet. Zoo'n Berechting, met

een priester in superplie en 'n misdienaar met brandenden lantaarn, daar bleek ze wat huiverig voor. Zelfs biechten aan huis deed ze niet graag; ze vond het blijkbaar veiliger achter het raampje dan in den schemer van een biechtstoel. Best. Ik begreep nu, dat ze wat geestelijke vertroosting verlangde.

Ik weet niet wat me ertoe bewoog haar iets van haar verleden te laten vertellen; onbewust vermoedde ik een of ander drama in het leven van die zieke vrouw; Ze keek me wat schichtig aan en begon dan zachtjes te schreien.

- Ik ben toch zoo ongelukkig geweest, bekende ze onder gesmoorde snikken.

- Armoede, ongeluk, leed met de kinderen? informeerde ik.

- Dat ook, maar sedert dat ze met Harie leefde..... (Met Harie leven, dat klonk me al vreemd in de ooren; ik prakkezeerde intusschen niet verder over die zonderlinge uitdrukking).

- .....nadat Fieneke en Lerengske erbij gekomen waren, begon ze op te bloeien, bekende ze, maar voordien! Haar vader, kolenlosser aan het bat van Torenen, had ze niet gekend. Wel een stiefvader, een niksnutter, vogelvanger, visscher aan de Maas, die, altijd stomdronken, moeder mishandelde. Voor haar zelf en haar zusje Treeske was de kerel niet zoo kwaad geweest, eigenlijk beter dan haar moeder, die.....

Ik suste haar even; er fonkelde haat in haar oogen, wanneer ze van haar moeder sprak.

- Goed, ik zal niets van haar zeggen..... ze is op een avond het water ingeloopen. Onze stiefvader - ik moet het tot zijn lof zeggen - liet, voordat hij verdween, al het geld dat hij bezat bij een buurvrouw achter: negen gulden en zeventig cent. Ik was toen bijna tien jaar, mijn zuster elf. We kwamen van den regen in den drup. Onze pleegmoeder, een wijf dat zoop als een Tempelier, wilde geld aan ons verdienen. Ze zond ons uit om te bedelen, anders kan ik het niet noemen. We moesten het medelijden van liefdadige dames opwekken; in den Kersttijd dreef ze ons de straat op om liedjes langs de deuren te zingen. Ze was niet zoo hardhandig als moeder, maar ze gaf ons weinig te eten wanneer we niet genoeg ophaalden. Zoo gauw mogelijk liepen we weg om bij een boer te dienen. We gingen over de grens, in Eygenbilsen, waar men ons niet gezocht heeft.

Plezierig was het leven daar ook niet, hard werken, zelden een goed woord, getreiterd als ‘kaaskoppen’, omdat Torenen onder Holland was gebleven, maar overigens toch wel goed onderdak en behoorlijk eten. Dat heeft geduurd tot die vervloekte kermis van..... ja, ik ben 't jaar al vergeten. Trees was toen achttien, ik zeventien. Omdat de jongens van het dorp ons zoowat links lieten liggen, zochten we onzen troost bij vreemden. Allebei zijn we tegen de lamp geloopen. Trees kwam in aanraking met een fruitkoopman uit Beek, die haar, toen 't erop aankwam, zitten liet. Ikzelf trof het nog beroerder. Ik liet me inpalmen door een stoelenmatter uit Lanklaer. Zijn ouders waren

arme, maar brave lui, die hem min of meer gedwongen hebben mij te trouwen.

Bertus was een bamboucheur, een luiaard, een vrouwenjager. Nog geen drie weken getrouwd, ging hij al aan den rol..... met een rijkemansdochter, met Irene van den notaris, die stapel gek op hem was en hem onderhield. Ik telde voor oud vuil, en ik was toch een frisch en aardig meisje! Toen onze oudste kwam, Lowieke, werd het een paar maanden beter. Daarna begon de ellende voorgoed. Zoolang zijn vader en z'n moeder leefden hebben die me flink gesteund en zoo goed ze konden beschermd. Na hun dood werd het een hel: snauwen, slaan en trappen, allerlei losse meiden over den vloer halen, me bedriegen onder mijn oogen, honger laten lijden. Dat heeft vier jaren geduurd. Er zijn nog twee kinderen bijgekomen: Mayke en Pieke.

Bertus leek wel van den duivel bezeten. Wanneer hij midden in den nacht stomzat thuis kwam, stond hij soms den Booze op te roepen op den drempel van de huisdeur. Die mocht hem komen halen! Hij heeft hem ook al z'n wijf en z'n jongen - zoo durfde hij ze noemen - willen verkoopen voor een vaatje brandewijn. Toen heb ik leeren bidden, vooral tot Onze Lieve Vrouwke van Scherpenheuvel. Ik heb de gelofte afgelegd iedere maand, Haar ter eere, twee kaarsen te branden, en ze heeft me gered!

- De Maagd, die de slang den kop verplet! merkte ik op.

- Zeg dat wel, pater. We hebben het uitgehouden

tot een betere tijd aanbrak. Die is gekomen met Harie. Ons krot lag aan een zandweg, tegen een stuk hei. Op zekeren dag kwam er een jonge heereboer uit Peer, meen ik, die dat stuk wilden grond kocht om het te laten omspitten, steenen er uit te gooien en te bemesten. Hij heeft er een half jaar aan gewerkt met vier knechten. Toen heb ik Harie leeren kennen; dat was een brave, stille jongen uit 'n gesticht voor verwaarloosde kinderen. Men had hem bij een boer uitbesteed en hij werkte nu al drie jaren voor denzelfden baas. Een kerel als een paard, maar met het hart van een lam. Hij spitte vaak aan den kant van ons hutje. Soms praatten we samen. Hij heeft bij ons menig woest tooneeltje kunnen aanschouwen. Op een keer, toen Bertus de kinderen mishandelde, mij in een hoek schopte en ik om hulp schreeuwde, kwam hij tusschenbeide. Hij sprong over de haag en pakte mijn vent bij de keel. Die rukte zich los, greep het broodmes, maar Harie was hem te vlug af, draaide hem den pols om en gooide hem door het raam naar buiten. Wit van drift, maar gluiperig tam, sloop Bertus weer naar binnen en beloofde beterschap. Harie dreigde hem den nek te breken, wanneer hij nog iets tegen ons durfde ondernemen.

Dat bleek niet meer noodig. Bertus trok er tusschen uit. Hij zocht het notarisdochtertje op en liet zich een half jaar onderhouden. Toen haar familie die gekkin opsloot in een gesticht, trok hij naar Leuven. Harie heeft ons al zijn verdiend loon gebracht en toen daarover praatjes begonnen te loopen in het dorp, toen

zijn baas hem niet langer wilde houden, kwam hij ons halen en verhuisden wij naar Torenen. Hij doet nu grondwerk in de nieuwe haven. Hij heeft mij en de kinderen gered. Wonderlijk, het is op Maria Boodschap geweest dat hij tusschenbei kwam en het was op een Zaterdag dat we, om een gelukkiger leven te beginnen, wegtrokken. Dat kán niet toevallig zijn. Het is een wonder van Slevrouwke van Scherpenheuvel. We leven nu vier jaren samen en voelen ons gerust en gelukkig. Ik ga iederen Zaterdag naar het lof en biecht en communiceer steeds den eersten Vrijdag van de maand.

Nu schrok ik toch even. Die vrouw was van haar man weggeloopen, of hij van haar, om met een ander te gaan samenhokken. Ze biechtte en communiceerde als ieder ander, net of ze niet in zondige verhouding samenleefde. Was haar man, die dolle Bertus, soms toch gestorven, en zij nadien wettig en kerkelijk hertrouwd met Harie? Voorzichtig informeerde ik hoe het met die samenleving van ons Bieleke gesteld was. Neen, getrouwd waren ze niet, zelfs niet alleen maar voor de wet.

Ja, toen heb ik mijn plicht moeten doen en constateeren dat zij in concubinaat leefde. Over die biecht en communies zei ik maar niet veel; haar goede trouw bleek me buiten iederen twijfel. Niettemin diende ik haar onder 't oog te brengen, dat zij - nu ingelicht - deze achterwege had te laten tot alles geregeld was. - Hoe kan dat gebeuren? vroeg ze verslagen en met trillende mondhoeken.

Ik moest haar toen wel zeggen, dat zij de samenleving en samenwoning met Harie had op te geven. Wat daarop volgde heeft me werkelijk zelf het hart verscheurd. Het arme menschke viel in een huilkramp en ik wist niet hoe ik haar troosten kon. Pathetische woorden over het brengen van een offer kwamen me banaal en goedkoop voor. Wanhopig argumenteerde ze nog wat van: vroeger was het slecht en nu is het goed, dat kán toch geen kwaad zijn. Ik behoorde principieel te blijven, zonder een schemer van vergoelijking. Toen ze wat tot bedaren kwam, sleepte ze zich naar het Moeder Gods-beeld, dat in een zijkamer stond en haalde er een briefje onder uit. Nooit zal ik dien inhoud vergeten. Luistert:

> *'H. Maagd, die mij zoo vaak beschermd hebt, zorg dat mijn eersten man, dien kwaadaardigen Bertus, die mij en zijn kinderen aan den duivel wilde verkoopen, sterft. Red zijn ziel, maar maak dat hij ons niet meer bedreigt.'*

De laatste zin sloeg op een poging van dien kerel, die haar verblijf achterhaald had, om haar of de kinderen weg te voeren. Ook dat heeft Harie, trouw geholpen door de bewoners van het armzalige buurtje, weten te verhinderen. Maar hoe 't ook zij - Onze Lieve Heer vergeve me dat ik 't herhaal - ik wou, dat ik daar geen voet in huis had gezet. Zij leefden tegoedertrouw samen... en zalig zijn de armen van geest. Pastoor Rothwinkel bevestigde, dat er, onder het onontwikkelde volk van Torenen, ongelooflijke onkunde op het gebied van moraal voorkwam. Niet-

temin bleven de menschen - hoelang nog? - oprecht en kinderlijk geloovig.

- Ja, het geval van Harie en Bieleke is roerend, bevestigde P. Herman, maar 't mag nu eenmaal niet. - Dat meende de slons, die wel door had wat er gebeurde, ook, want toen ze me na dit dramatische onderhoud uitliet, verzuchtte ze: dat moest eens spaak loopen. Jammer, het zijn zoo'n goeie, brave menschen.

In den ‘Rattenkuil’

IEDERE dag brengt nu zijn bijzondere maren. Nauwelijks was men in Torenen bekomen van verbazing over de beweerde bekeering van Neske Woltmakers, kwalijk had men het aanstaande vertrek van den baron verwerkt, of er liepen geruchten dat P. Robert, op last van zijn geestelijke overheid, de stad verlaten ging. School er waarheid in dit vertelsel? P. Robert werd inderdaad vervangen door zijn confrater P. Thimotheus, iemand die, ook onder den clerus, bekend stond als fanaticus en scherpslijper. Een fel predikant, met brandende, striemende taal, een temperament, waarin de haat tegen het kwade de liefde tot het goede bedenkelijk overvleugelde.

P. Robert was op eigen verzoek naar het klooster van Stevensweert teruggezonden. Het geval Neske Woltmakers, dat niet verborgen kon blijven - daar zorgden de jonge en oude viveurs voor - had een ongezonde belangstelling rondom zijn figuur doen ontstaan, vooral onder dames der gegoede burgerij. De oudere meenden zich den sympathieken priester nog te kunnen herinneren, als officier, de jongere begonnen met hem te dweepen als met een opera-held, als met den tragischen minnaar uit Prévost's bekenden

roman. Neske Woltmakers, die merkte dat zij interessant werd in de oogen der anders zoo ongenaakbare, deftige mevrouwen, vergat niet zich bij voorkeur te vertoonen in die avondoefeningen welke door P. Robert geleid werden. Dat hinderde P. Robert ook al, - het verleden was eveneens dood en werd geen moment betreurd - en daarom had hij P. Herman gevraagd naar het klooster te mogen terugkeeren, om daar, door eenige dagen van meditatie en gebed zijn zielerust te herwinnen. Dat was alles.

Het bezoek van P. Thomas in den 'Rattenkuil' zou eveneens tot veel gepraat aanleiding geven, voorloopig alleen in de volksbuurten. P. Thomas, de dorstende naar rechtvaardigheid, vroeg in de pastorie eens waar hij de armsten der armen en meest verlatenen zou kunnen vinden. Zonder aarzelen had men hem den 'Rattenkuil' aangewezen. Lugubere naam, voor een vervallen bouwsel, dat toch door eenige herinnering aan het verleden en enkele sagen omsponnen was. Dit reuzen-krot had betere jaren gekend. Eenmaal diende het als klooster der Annunciaten en ontving in dien tijd bezoek van den prins-bisschop van Luik. In de zestiende eeuw degradeerde het tot Leprozenhuis en in den Franschen tijd tot pakhuis voor het garnizoen. Na den val van Napoleon bewoonden een paar kwezelaars het, en deze onverdelgbare mummies, allebei over de tachtig, exploiteerden het nog steeds, als huurkazerne. Toen, door de uitbreiding der industrie, de behoefte aan woongelegenheid toenam, lieten ze met planken

beschotten afzonderlijke kamers erin maken en verhuurden die, zooveel mogelijk bij vooruitbetaling, aan tot pauperisme vervallen personen en gezinnen, wier aantal zorgwekkend toenam in Torenen. Het voormalige klooster, waarvan alleen maar de buitenmuren in verweerden mergel, gelapt met oude, gore brikken, overgebleven waren, stond in laaggelegen terrein tegen den stadswal. Over een glibberig slijkpaadje, langs bosjes onkruid en hoopjes afval, moest men er heen. Aangezien de omgeving aan het primitieve slachthuis grensde, grimmelde het er van ratten, reden waarom men dit sombere menschenpakhuis ‘Rattenkuil’ noemde.

Wie nergens meer onderdak vond, leende (of stal) eenige stuivers en dook daar onder. Wat hokte niet samen in dat vervallen bouwsel! Wel dertig gezinnen en meer. Alles in walgelijke vervuiling. Een lucht van armoede walmde over dit trieste complex, dat zelfs door de bewoners der steegjes en sloppen geminacht en gemeden werd. Weinig menschen uit de beschaafde wereld waagden zich in deze hel van stank, honger en ellende. De oude dokter Meulemans drong er onvervaard in door; af en toe, wanneer iemand op z'n uiterste lag, zag men er ook wel eens een priester. De gangen die naar de dertig eenkamerwoningen leidden, waren legendarisch geworden in Torenen, ‘Cour des miracles’, typeerde de franskiljonsche burgerij die duistere pijpen, waarin het in den zomer krielde van vrijwel naakte kinderen.

In deze donkerte en over het vet-vuile achterpleintje

dartelden die arme kleinen rond, af en toe opgeschrikt door het gekrijsch van felle, verbitterde moeders en gevloek van bezopen thuis komende vaders.

Op nummer 17 hokte Nelia Deleef, dievegge, bedelares, kwade tongen beweerden zelfs: brandstichtster. 's Maandagsochtends ondernam ze zoo iets als een strooptocht door de stad; vooral de winkeliers wist ze af te persen. ‘Haat ende Nyt’ scholden de burgers het wijf, vermoedelijk omdat haar hol nabij een bastion van dien naam stond. Peter Mollekens, de vermaarde schilder van de romantische oudheden der streek, had dit wrange type eens als model gekozen voor zijn personificatie van den nijd en met dit doek op het Brusselsche salon, 'n gouden medaille verworven. Misschien ging de figuur dezer bedelares hierdoor nog tot de kunstgeschiedenis behooren. Mollekens had haar wel goed getroffen: een magere, dorre gestalte, grauw van gelaat en grauw van gewaad. Een ingevallen tronie; een breeden mond met dunne, blauwig roode lippen, waartusschen men nog een paar scherpe, afgebrokkelde tanden ontwaarde. Haar handen deden bijzonder expressief aan: griezelige harken, vanwege de spitse vingeren en de scherpe vuile nagels. En dan te denken, dat deze heks, deze kwaadaardige helleveeg zich zesmaal moeder noemen kon!

Nelia Deleef hield er nog een echtgenoot op na, waarmede ze zoowel wettelijk als kerkelijk verbonden was. Niettegenstaande haar onrustwekkend uiterlijk en haar even dreigend temperament, mocht

men haar in waarheid nog een goede huisvrouw en moeder noemen. Haar vent lag al jaren ziek te bed in zijn kot en kon geen cent verdienen; hij was wever geweest in een der spinnerijen die feitelijk aan Houbermans, in naam aan iemand anders toebehoorden. In het stoffige, ongezonde atelier had hij de tering opgeloopen en lag nu weg te kwijnen in zijn sombere krotwoning. Drie van de kinderen sukkelden met dezelfde kwaal en verbreidden die verder onder de jeugd, die in den 'Rattenkuil' tierde. Om deze bende zieken en zwakken den mond open te houden, vocht Nelia met wereld en samenleving. Aan toewijding ontbrak het haar niet, aan moederlijk instinct evenmin. Ze mocht snauwerig zijn tegen haar zieken kerel en woest en hardhandig voor haar kinderen, die haar vreesden als de baarlijke duivel, ze wist toch hun onderdak te handhaven, voldoende voedsel bij elkaar te sleepen en zelfs wat kleeding. Om dat te bemachtigen wiekte ze door de stad als een havik, geschuwd en gevreesd om haar scherpen bek en felle gebaren. Ze haatte en benijdde iedereen die het goed maakte, de rijke arbeiders der gewerenfabrieken evenzeer als de keurig gekleede kinderen der notabelen. Toen ze vernomen had dat Frens, haar vent, invalide was geworden in een weverij die eigenlijk aan Houbermans toebehoorde, concentreerde zich haar wrok in het bijzonder op dezen machtige, die zooveel honderden in slavernij hield. Ook van de Kerk moest ze niet veel meer hebben, sedert de pastoor der Donatusparochie haar wat bruusk de deur had uitgewerkt. Ze

ging naar kerk noch kluis meer en nam haar oudste ook van de Broedersschool om hem naar een openbare school, met een nieuwlichter als onderwijzer, te zenden. Kwam ze een geestelijke tegen, dan kon ze smalend glimlachen, met den wijsvinger onder den neus wrijven of zelfs verachtelijk op den grond spuwen. Vooral door Nelia Deleef, volgens den burgerlijken stand Cornelia Delaive, geboren Honselaers, raakte de 'Rattenkuil' meer en meer in slechten reuk bij de devote dames die aan chariteit deden. Haar hatelijk optreden leidde soms tot hoogloopende ruzie in de duistere, vervuilde, stinkende gangen van dit menschenpakhuis, want daar leefden nog andere noodlijdenden, die zich door haar dwaas gedoe benadeeld achtten en hun weldoeners op de vlucht gedreven zagen.

Het mag dus niet toevallig heeten, dat een zielige oude tobber, die tegen een muur hing in de flauwe winterzon, P. Thomas, toen deze zich in dit hol op huisbezoek waagde, naar nommer 17 verwees. Laat die eerwaarde dat wijf maar eens temmen!

Pater Thomas had, met zijn voorliefde voor de allerarmsten, wel wat ellende in steden en dorpen aanschouwd. Toch pakte hem iets aan de keel en aan het hart, toen hij den 'Rattenkuil' binnendrong. Was het de gore, diepe duisternis, waarin men ternauwernood de treden van de trap en de kamerdeuren onderscheiden kon? Bracht de vunzige lucht van onfrissche hokken, vochtige kleeren, verzuurd eten en van oud menschelijk vuil hem bijna aan 't braken? Een onge-

kende walg van deze holen van ellende drong hem bijna terug, doch hij vermande zich. ‘Mijne broeders in Christus’, prevelde hij beschaamd. Struikelend over spelende en slapende kindertjes, over stukken huisraad, bijna uitglijdend over onherkenbare viezigheden, bereikte hij het eerste portaal en nommer 17. Met bonzend hart stond hij 'n oogenblik stil, beangst om binnen te gaan. Dan drukte hij even de deur op een kier, klopte en trad de kamer in. Er lag, zonderling samengekronkeld, een man, half gekleed, op een laag, grommelig bed. Een paar kleintjes sluimerden, over elkaar gevallen, op een grauwe deken in een hoek der kamer. Even kon hij het milieu nog ongemerkt opnemen: een vervelooze linnenkast tegen den gewitten wand - waarop sporen van ongedierte - een niet gestookte, roestige Brabantsche kachel met een lange pijp door het bovenlicht van het eene raam zonder gordijnen; een nog vrij goede ronde tafel op drie poten, daar omheen vier wankele stoelen met losrakende rieten zittingen, tegen den muur enkele haken waaraan wat vodden, die kleeren geweest waren. Verder niets. Zelfs geen kruisbeeld aan den wand. Wel merkte men, dat tegen den binnenkant der deur een godzalige huiszegen geplakt was geweest, doch later afgescheurd; slechts enkele snippers waren, herkenbaar, blijven hangen. Symbolisch! dacht de bezoeker.

Deleef was intusschen van z'n leger opgesprongen, wat verbouwereerd vanwege het onverwachte verschijnen van dien vreemden pater. Mogelijk kwam

het door die verwarring, dat hij vergat een stoel aan te bieden.

- U neemt me niet kwalijk, dat ik even erbij ga zitten, verzuchtte P. Thomas in zachtmoedig verwijt. Ik ben een beetje moe.

- Ik ben altijd moe, gromde de zieke, die op een anderen stoel plaats nam, gemelijk. Wat zoekt U eigenlijk hier?

- Ik zoek niets. Ik bezoek alleen maar menschen die troost noodig hebben.

- Huur hier dan maar kamer 28, op den zolder, die komt vrij. We wonen hier wel met honderdvijftig menschen en allemaal kunnen we troost gebruiken. Daarvoor zijt ge in den ‘Rattenkuil’.

- Daarvoor ben ik ook hier gekomen. Maar om te troosten moet men eerst het leed en de kwalen kennen. Vertel me dus wat erover en begin met u zelf. Een oude man beneden zond me het eerst naar 17, dat zal wel niet voor niets geweest zijn.

- Die ouwe man, dat moet de ‘kale putter’ zijn..... arme kerel, die kan zelf een goed woordje gebruiken. Gisteren is z'n vrouw begraven en nu blijft hij achter met een idioten jongen en zijn schoondochter met drie kinderen.

- Weduwe?

- Misschien wel. Haar vent is naar den Oost gegaan - geteekend met een dronken kop - en heeft al drie jaren lang niks meer van zich laten hooren. Is misschien van de wilden opgevreten.....

- Vertel nu eens wat van jezelf..... en neem eens 'n snuifje, dat doet goed.

De zieke wever weerde eerst even af, maar gaf dan aan zijn drang, om eens vrijuit en tegenover een welwillend en belangstellend mensch te klagen, toe. Hij begon over zijn moeilijke jeugd, als oudste van negen kinderen. Vader was leerlooiersknecht geweest, maar door het werken aan de vochtige beek jichtlijder geworden. Daardoor kwam hij al spoedig zelf achter 't weefgetouw. Na een jeugd vol honger en zorg, was hij vroeg, veel te vroeg, met achttien jaar, getrouwd. Nelia kan toen zeventien geweest zijn - het was een knap meisje in haar mooie dagen!! - allebei kinderen nog. Tegen zijn twintigste overviel hem de sleepende ziekte, die hem nu al twintig jaar te pakken had. Weinig aan te doen, had dokter Meulemans eens gezegd; misschien met veel versterkende middelen, gezonde luchtige woning.....

Plots werd de deur opengestooten en stoof het driftige wijf naar binnen. Met stekende oogen monsterde ze den priester, die haar met een rustigen blik en vriendelijk hoofdknikje opnam.

- Menschen van uw slag zien we hier maar zelden, viel Nelia spinnig uit. Hier is toch niet veel te halen of te proeven.

- Daarvoor kom ik ook niet. Als ik wat noodig heb - en dat is voor me zelf maar zelden - dan schrijf ik een briefje aan vader. Ik wil iets brengen.

- Mooie woorden zeker? Vertrouwen op God, berusting, vergeef en vergeet, zich schikken in zijn lot...

Dat kennen we van buiten.

- Daarmee wil ik in ieder geval niet beginnen. Hier is 'n rijksdaalder, haal er 'n flesch Samos voor en 'n stukje vleesch.

- Zoo wil ik 't hooren! hoonde Nelia dankbaar en graaide meteen het aangeboden geldstuk weg. U hebt ons zeker voor 't een of ander noodig? Heeft Houbermans U gezonden?

- Ik ken dien meneer nauwelijks en wat ik van 'm gehoord heb - misschien is 't maar achterklap - neemt me niet voor hem in.

- Die bloedzuiger, die menschenmangelaar, die godvergeten.....

- God vergeten, zegt ge... Denkt ge zelf wel eens, af en toe, aan God en Zijn geboden? Zondags nog trouw naar de kerk?

- God heeft óns vergeten! stiet vrouw Deleef met van haat heesche stem uit. Mij, hem en de kinderen, al wat in de ‘Rattenkuil’ hokt, al de arme stakkers van de kleine straatjes.

- Ge moogt God niet lasteren, vermaande de Conciliant goedmoedig. Maar ik kan begrijpen, dat gij en zooveel anderen opstandig wordt. Ik heb veel armoe gezien... en geroken..... zoo verschrikkelijk als deze hier toch nog niet.

- A la bonheur, dat is iemand die het zeggen durft. Als Houbermans dat te hooren krijgt!

- Dat heerschap is niet zoo machtig als ge wel vermoedt. Er zijn heel wat menschen in de wereld, die rijker, machtiger en beter zijn. Geloof me, vrouw

Deleef, ik ken de groote, de échte groote wereld wel; daarin telt hij zelfs niet mee. Niet voornaam en misschien ook niet rijk genoeg.

- Zoo, zoo,..... dat hoort men zelden. Wij hier meenen dat koning en paus naar zijn pijpen dansen. Hij laat dat iedereen gelooven. Wel, dat doet me plezier, wat U vertelt..... dat doet me plezier.

Nelia was mee aan tafel komen zitten en praatte nu honderd uit. Over haar eigen misère, over die van het arme werkvolk, over haar verbittering en haat, omdat rechtvaardigheid zoover was te zoeken.

- Een helleveeg, zoo op 't eerste gezicht, een wijf tot veel beroerdigheid, misschien wel tot misdaad in staat, dacht P. Thomas verwonderd, maar meteen 'n vrouw die, hoewel verblind door leed, toch denken blijft en de kwalen van den tijd kent.

In den loop van het gesprek merkte de zielzorger wel, dat het religieuse gevoel hier ver was afgestompt, al bleek het niet geheel en al dood. Het voorbeeld van Christus' leven in nederigheid en Zijn lijden omwille van de menschheid, sprak deze vrouw nauwelijks meer aan. De ontmoeting met iemand, een priester nog wel, die frank en vrij de misstanden hekelde, deed evenwel in haar samengeschrompeld, verzuurd gemoed, iets ontbloeien. Haar oogen begonnen te schitteren, er klom wat gloed naar haar wangen, ze bracht het zelfs, bij het vertellen van anecdoten over verwarren van naakte kinderen, 's zomers op de trappen van den ‘Rattenkuil’, tot een ongedwongen lach. Haar man, spoedig vermoeid van 't praten, liet

haar graag alleen het woord voeren en werkte de kleinen, toen die wakker werden en lastig begonnen te doen, met sussende woordjes de deur uit. En ‘Haat ende Nyt’ babbelde maar voort.....

- Ik heb hier les genomen, bekende P. Thomas tenslotte. Veel meende ik te weten, maar ik heb nog meer geleerd. Vindt U 't goed, dat ik met een confrater nog eens terugkom?... En niet met leege handen... - Gij zijt altijd welkom, ontsnapte vrouw Deleef, tot haar eigen verbazing.

Was ze nu opeens met die kraaien verzoend? Enfin, iemand die durfde zeggen waar 't op stond, die ook van Houbermans niets hebben moest.....

- En nog wat. Wilt gij mij persoonlijk een plezier doen? Komt dan morgenavond op 't Wapenplein; ik zal daar preeken over de christelijke rechtvaardigheid .....en dan zult ge merken dat ik hier iets leerde! Belooft ge me dat?

- Ik zal komen, verzekerde het felle wijf met dreigend accent, maar ik kom niet alleen. Ik trommel al de kerels en wijven van den ‘Rattenkuil’ bij elkaar. We komen luisteren. Maar dit verassereer ik U: wanneer het een verdediging van de rijken wordt, of iets als pastoor Borgmans van Sint Donatus durfde zeggen: van een gulden per dag kan een arbeidersgezin best rondkomen, dan gebeurt er wat!

- Ge ziet wel, dat ik niet bleek word of begin te beven, lachte P. Thomas ten afscheid. Komt allemaal, hoe meer hoe liever, allemaal broeders en zusters in Christus, allemaal even lief aan God, allemaal kost-

bare zielen, klonk het laatste woord van den apostel. - Gij zijt nog eens een vent, riep Nelia, den pater naar buiten geleidend, in de geopende deur.

Zaad op de steenrots

MET kerkmeesters en broedermeesters, met prefecten en zelateurs besprak de geestelijkheid af en toe het verloop der Novene. Men ging ook wel eens na, wie zich nog niet in de kerk vertoond hadden. Tot die groep van afwezigen behoorde ook Francine van Boltenhove de Nouwere.

- Verwondert me niks, grinnikte de dikke brouwer Huddekens, dat scharminkel voelt zich daar te deftig voor. Misschien is ze ook bang, dat er te veel gecollecteerd wordt..... met open schaal, zoodat ze niet met een halfje er van af kan komen.

- Zelfs Francine van Boltenhove de Nouwere heeft een ziel, die gered of beveiligd moet worden. Iets voor U, pater Martinus; trek er eens op af, noodde pastoor Rothwinkel.

- Een goeie raad, voegde de brouwer er aan toe, bestudeer vooraf even de familierelaties van de vorstenhuizen. Ze beweert van allerhoogsten komaf te wezen.

- Over de stoffige bladzijden van een Almanach de Gotha naar een bestoven ziel. Gods wegen kunnen wonderbaar zijn, zullen we nog maar eens zeggen, constateerde P. Martinus met zijn drogen humor. Ik neem het geval in studie.

De keuze van den pastoor had wel zin. P. Martinus was immers de econoom van onze missionarissen, iemand die zuinig, erg zuinig soms, met de penningen kon omgaan. Tegenover de beruchte schrielheid van Francine stond hij zeker niet zoo vreemd als de vrijgevige P. Medardus of de breed-gebarende P. Herman.

Francine Germaine Adrienne van Boltenhove de Nouwere woonde in een statig huis aan de markt. Wel zag deze huizinge er wat verwaarloosd uit, vanwege de verveloos geworden deuren en ramen, het slecht onderhouden koper en de vergeelde gordijnen, doch dit alles droeg er eer toe bij om den indruk van oude voornaamheid te versterken. Hetzelfde kon men zeggen van den stokouden knecht in livrei, een ventje diep in de zeventig, die zijn versleten en verschoten ambtsgewaad met eere droeg, die het decorum aanmerkelijk verhoogde, vooral door zijn welonderhouden bakkebaarden.

De jomfer bleek al even decoratief en gestyleerd. Een figuur van schijnbaar middelbaren leeftijd, mager, dor, houterig, maar niettemin, een onnutte wijnstok met karakter. Een kop om te schilderen. Holle rimpelige wangen, een tanig gebasaneerd vel, bolle groenachtige oogen, haviksneus, peper-en-zoutkleurig haar, dunne, blauwachtige lippen, waarop een zweem van minachtenden, of juister: misprijzenden glimlach. Kleeding navenant. Een hoepelrok, die tien jaar geleden mode was, een om den mageren hals hoog toegeknoopte blouse, over de schouders een donkerblauw

huismanteltje, 'n ‘cache éveque’, alles oud, bijna versleten, iets verwaarloosd, doch niettemin indrukwekkend voornaam. Ze sprak met een daarbij passende stem: langzaam, afgemeten, krassend, zooals alleen maar zeer hooge deftige lieden zich dit kunnen veroorloven. Haar leeftijd? Het kon een jonge vrouw van zestig zijn of een oude vrouw van veertig wezen. Ze ontving P. Martinus eerst in een kleine, kille en kale antichambre en daarna, nadat de domestieken haastig de hoezen van stoelen en sofa genomen hadden, in haar groot empire salon, een ruim, donker vertrek, dat blijkbaar maar zelden betreden werd. Wanneer men hier iemand als generaal Blucher, den hertog van Wellington of Napoleon zelf zou hebben aangetroffen, ware dit nauwelijks onwaarschijnlijk voorgekomen. Hier kon men niet denken aan stoommachines die de wereld veroverden, aan luchtballons die naar de wolken stegen, of aan vernuftig door buizen geleid gas, dat bij duisternis lustig flakkerend brandde. Hier kon men begrijpen, dat iemand als Houbermans, een vernieuwer en omwentelaar, bijna voor een godvergeten nieuwlichter moest doorgaan. Het jaar 1810 leek er verstard en onvergankelijk.

- Niet veel te beginnen, giste P. Martinus na de eerste vormelijke begroeting in de kale antichambre. We zullen 't maar met den Almanach de Gotha probeeren en informeeren naar de statige rij van voorvaderen.

Dat bleek een van de weinige punten waaromtrent contact met de harkerige aristocrate mogelijk was.

Over heel voorname, vorstelijke families praatte ze nu vlot en levendig. Daarover las ze ook veel; het eenige waarin ze, buiten de familieglorie, belang stelde. ‘Zaad op de steenrots’, dacht P. Martinus al spoedig. Niettemin, ook om zijn menschenkennis te vergrooten, zette hij het onderhoud maar voort. Dra kon de bezoeker ervaren, dat ze in Torenen en in heel Limburg niemand gelijkwaardig achtte naar afkomst en stand.

- Baron Richelle dan, of de gouverneur?

- De baron is van jongen adel, koopadel uit de vijftiende eeuw. Den gouverneur ken ik niet, moet iets van dezelfde soort zijn, bovendien een Hollander en protestant.

- U neemt me niet kwalijk, dat ik niet weet wat precies uw praedicaten zijn; ik ben hier vreemd.

- Onze familie komt in de achtste eeuw al voor, aan de hoven der Karolingers; mogelijk was ze aan die vorsten verwant. Via de vrouwelijke linie stammen we af van de graven van Henegouwen. Geen adellijke familie kan op een zoo ouden stamboom roemen. Tot de Fransche revolutie woonden de Boltenhove de Nouwere's in Zuid-Brabant en voerden ze den titel van baron. Mijn grootvader heeft dien opzettelijk verloren laten gaan, toen Willem I den adel opnieuw registreerde en allerlei burgers, die zich magistraten van traditie noemden, titels verleende. Daarmee wilde hij niets te doen hebben. Noblesse oblige. - Mag een zielzorger nog een paar vragen van algemeenen aard stellen?

- Dat staat U natuurlijk vrij. Ik mag intusschen niet garandeeren dat ik uw nieuwsgierigheid bevredigen kan.

- Nieuwsgierigheid drijft ons niet. Wij zijn bovendien belangeloos. Nu terzake: uit uw staat van leven en het wonen in zoo seigneuriale huizinge meen ik te mogen opmaken, dat U nog altijd tot de rijkelijk met aardsche goederen gezegenden behoort.

- Er is nog wat bezit na den Franschen tijd overgebleven.

- Hebt U veel naaste familie?

- Een broer, kanunnik van de kathedraal van Doornik..... en nog een, die zich vergooid heeft..... mésalliance.....

- Met een meisje van minder goede zeden?

- Dat weet ik niet; het interesseert me ook minder .....met een nichtje van dien Houbermans, als ge 't weten wilt.

- Zoo, zoo.....

- Die hebben van mijn kant niets te verwachten. Mijn testament is gemaakt. Eenige legaten aan trouwe domestieken en dan de stichting van 'n dierenasyl. - En de kanunnik?

- Zal ik vermoedelijk wel overleven; is dertien jaar ouder. O ja, de dierenbescherming.....

- Ge zijt zeker een bijzondere dierenvriendin?

- Ik heb twaalf katten.

- Aan de armen doet ge, bij leven, natuurlijk schenkingen, vorschte P. Martinus onverbiddelijk.

Met scherpe koude oogen begluurde de oude jomfer den wel wat impertinenten pater. Waar wilde die heen? Wat ging hem dat aan?

- Ik geef aan de deur, klonk het hoog en droog. Overigens, van het mindere volk van Torenen moet ik niets hebben... verkwisters, drinkers..... iederen dag willen ze vleesch op tafel, 's avonds in de kroegen..... Ik leef soberder dan zij.

- Er komt veel ondervoeding voor bij de jeugd, veel longziekte.

- Daar moet U maar eens met dien meneer Houbermans over praten, week Francine van Boltenhove insinueerend uit.

- Dat wordt niet vergeten. Het is immers een plicht der rijken hun arme medemenschen, broeders en zusters in Christus, van hun overvloed te laten deelen. Zij zijn maar de beheerders van de hun door God toevertrouwde goederen en zullen eenmaal rekenschap van dat beheer hebben te geven. Wee U, gij rijken, zegt het Evangelie.

- En dat we ons bevriend houden met den onrechtvaardigen Mammon, vulde Francine snibbig en triomfantelijk aan.

- Onze P. Thomas - iemand van oeradellijke afstamming, meen ik even te mogen verklappen - spreekt vanavond over de rechtvaardigheid. Mogen we ook U eens verwachten?

- Tusschen zeven en acht kan ik onmogelijk weg. Onmogelijk. Dan moeten mijn poesjes gevoerd worden; ze zijn dat zoo gewend.

- Dat komt U belangrijker voor dan de zorg voor uw ziel? informeerde P. Martinus schamper en streng. - We zullen dit onderhoud maar als geëindigd beschouwen, besloot Francine van Boltenhove de Nouwere nu, hooghartig en kleurloos. Meteen stond ze op, maakte een stijve buiging en schreed, met het hoofd in den nek, uiterst voornaam, waardig en bijna vorstelijk de deur uit.

- Laat den pater even uit, hoorde de bezoeker haar tegen den ouden huisknecht zeggen.

- In het dal van Josaphat zal ze nog wat anders hooren, mopperde de verontwaardigde Conciliant halfluid. De bedaagde huisdienaar deed langzaam en eerbiedig de zware eiken deur open, persoonlijk onaandoenlijk, afwezig. Of twinkelde er toch iets van voldoening in zijn bijziende, sluwe, bruine oogjes?

De brouwer-kerkmeester moest over de ervaring van P. Martinus hartelijk lachen. Niets anders verwacht. Dat mirakel deelt een bokking van twee cent en een leverworstje van drie met haar personeel, dat half verhongert. Maar de katten moeten vleesch hebben in overvloed. Op de loonen der domestieken, op de tarieven der strijkster, op de rekeningen van timmerman en modiste, pingelt ze af tot het uiterste. De armen krijgen niets aan de deur; ze liegt wanneer ze 't anders voorstelt. Voor haarzelf en het personeel is doktershulp te duur bij ziekte, maar wanneer Pol de kater slechte spijsvertering heeft, dan wordt de veearts erbij gehaald.

- Laat ze maar liever wegblijven. Ze zou door kwaadwilligen maar tegen onze Novene uitgespeeld worden, troostte pastoor Rothwinkel.

- Zaad op de steenrots!

Een sombere schaduw

PATER Timotheus kwam P. Robert vervangen. ‘Daar zul je wat van beleven’, had de spontane Limburger P. Medardus, achter een glas wijn eruit geflapt, bij gelegenheid van het naamfeest van een der kapelaans. Deze keek raar op.

- Onder ons gezegd en gezwegen: 'n stuk Torquemada, inquisiteur in aanleg. Een geweldenaar, evenals onze pater Herman, maar die blijft, achter alle strengheid, een mensch met een warm hart.

Er liepen al spoedig geruchten in die kringen, die alles beter weten, dat de Paus Concilianten als pater Herman en zijn confraters niet doortastend genoeg vond en kerels van strengere opvatting naar voren begon te schuiven. De papenvreters verwachtten nu een waren stormaanval, relletjes, wie weet, opstand der Ultramontanen en bloedvergieten. Generaal van Tavinck, hierover lastig gevallen door den ‘overste der vloekers’, kapitein Veenmans, lachte eens minzaam, toen deze op maatregelen der regeering aandrong.

- Ik weet ook het een en ander omtrent dien pater Timotheus, stelde de commandant gerust. Let eens op: die fanatiekeling maakt hier nog stukken onder

z'n eigen menschen. Zoo is't hem in Hasselt vergaan en ook in Helmond. Natuurlijk houden wij, de burgemeester, de gouverneur en uw dienaar, een oogje in 't zeil. Wees overigens gerust; ge komt niet als ketter op den mutserd. Zet er maar gerust 'n paar knetterende knoopen op als 't moet, maar..... denk aan het prestige van het corps!

P. Timotheus leek inderdaad een weinig op het portret van den grootinquisiteur Torquemada - zonder baard evenwel - zooals Velasquez ons dit nagelaten heeft. Een hooge, wat magere gestalte, grauw-bleek van gelaat, met diep-liggende doordringende oogen, met een harden trek om den mond en een strengen, verticalen rimpel over het voorhoofd. Een sombere Andalusiër, schimpte ingenieur Dupont, die speciaal om dit phenomeen te aanschouwen, onder den kansel aan de Viltstraat kwam staan. Daar had de felle boet-gezant het evenwel nog niet te bont gemaakt. Begrijpelijk, hij moest ‘de deugden’ van P. Robert overnemen en die lagen minder in zijn temperament. Zonden, dood en oordeel, daarin kon hij zich uitleven. Den volgenden avond raakte hij in zijn element: predicatie over den dood in de St. Theuniskerk. Die is den Torenaars blijven heugen; het moet overweldigend zijn geweest!

Met een stem als een der bazuinen van het jongste gericht heeft P. Timotheus de almacht van den dood geschilderd, van den vreeselijken zeisdrager, die niemand spaart, die koningen wegmaait, wanneer ze beslissen over het wel en wee der volkeren, die drin-

kers neerslaat achter den beker en wellustelingen velt als ze onboetvaardig wentelen in den poel der zonden.

- En wee U, geheime zondaars! Wee U, onkuischaards tegen de natuur! Wee U, die op het bloed der armen teert! Wee U, driewerf wee, die, onverzoend met uw Rechter, de eeuwigheid in-tui-melt! Ook wanneer ge nu nog praalt in rijkdom en gezondheid, dát is uw aller toekomst!

Toen gebeurde het schrikkelijke, waarop velen, heimelijk op griezelen verzot, onbewust gehoopt hadden. P. Timotheus haalde wat uit zijn toog en slingerde het temidden van de geloovigen. Er ketste iets, met hol en droog geluid, op den steenen vloer van de kerk. Daar rondom drongen de menschen, stom van schrik, in afgrijzen terug. Dan schrilde een hooge, akelige gil door de schemerige, door eenige olielampen en wat waskaarsen spaarzaam verlichte ruimte der oude St. Theuniskerk. Even dreigde een paniek. Maar de onverbiddelijke, ijzeren stem van den geweldigen redenaar beheerschte het dreigende tumult. Wanneer het zien van een doodshoofd zoo deed schrikken, hoe moest het dan wezen, wanneer de groote maaier zelf verscheen!

Intusschen kwamen eenige mannen met iemand aandragen, een nog jonge vrouw, die ze met moeite in bedwang hielden. Een der helpers sloot haar met sterke hand angstvallig den mond. Buiten het gehoor der verbijsterde menigte lieten ze haar weer gelegenheid om de ontreddering van haar zenuwen uit te

schreeuwen. Een medelijdende buurvrouw kwam toegeschoten met een kan koud water en goot die onvervaard over hoofd en hals van het arme schepsel. Dat winterkoude vocht kalmeerde. Ze brak uit in een erbarmelijk geschrei en begon dan, vanwege het kille bad, heftig met de tanden te klapperen. Een paar minuten later kwam pastoor Rothwinkel met een paar broedermeesters toegeloopen. De pastoor maakte van zijn ontstemming geen geheim, iets pruttelend van ‘gekke dingen, die hier achterwege moeten blijven’. Hij nam de jonge vrouw mee naar de pastorie, deed haar wat warmen wijn drinken en liet haar over aan de zorgen van de huishoudster. Rothwinkel wilde het vervolg der predicatie niet missen, zich voornemend desnoods terstond P. Timotheus verder optreden te verbieden. Daartoe gaf de rest van het sermoen echter geen aanleiding. Wel viel er nog een oude kwezel flauw, doch dit kwam door de benauwdheid en het gedrang onder het lage kerkportaal. Ook hoorde men af en toe iemand luidop snikken. Evenmin iets bijzonders; was vaker voorgevallen ook onder preeeken van P. Herman. Een keer heeft men dien gewijden redenaar, vervoerd door eigen fantasie en welsprekendheid, zelf in tranen zien uitbarsten! Neen, P. Timotheus, toch wat geschrokken door het gevolg van dien ‘worp des doods’, maakte het niet te bont meer en overschreed aan griezeligheid de spookbeelden van middeleeuwen en contrareformatie maar weinig.

Toen Rothwinkel en de andere paters samen, na

afloop van de oefeningen van boetvaardigheid en het overdrukke biechthooren, van het uitreiken der H. Communie ook - met speciaal verlof der kerkelijke overheid in de avonduren - in de pastorie een glaasje Medoc dronken, kwam het incident natuurlijk ter sprake. Wie dat geweest mocht zijn? Vergeten naam en adres te vragen. Het meisje was, voor de heeren bij elkaar kwamen, aan den arm der huishoudster naar huis gegaan. Mogelijk wist die er nu wel meer van.

Anna toonde zich zeer vereerd door het verzoek om even bij het gezelschap te komen aanzitten. Ja, ze kende dat meisje wel: Amelie Ronders, een aardig, goed kind en toch een ongelukkig schepsel. Ze had daar straks, tusschen de geregeld terugkeerende huilbuien, tastende naar steun, veel van haar levensleed aan de rijkelijk nieuwsgierige huishoudster toevertrouwd. Deze kende haar overigens toch al een beetje en, wat ze niet wist, had ze van Amelie's tante, waar het meisje bij inwoonde, kunnen vernemen. In ruil voor een uitvoerig verslag omtrent het voorgevallene in de St. Theuniskerk.

Amelie Ronders was een weeskind, dat haar ouders jong, bij een cholera-epidemie, verloren had. Van de overleden moeder had ze 'n fatale erfenis meegekregen: geestelijke onevenwichtigheid, ze leed aan scrupules, aan waanvoorstellingen van godsdienstigen aard, en dat al van kindsbeen af. Vooral op het punt van zedelijke zuiverheid kon ze ernstig dwalen en overdrijven. In de allergeringste en meest onvrijwil-

lige sensueele aandoening zag ze kwaad, meende ze werkingen van den Booze te herkennen. Met de onzinnigste twijfels viel ze haar biechtvader lastig. Die, haar zielstoestand doorgrondend, liet haar vrijuit praten, suste haar ongerustheid met een paar goedmoedige woorden in slaap en verzekerde haar, dat ze onvrijwillig heusch geen kwaad kon doen. Wat zij doorleefde kwam hem heel onschuldig en heel gewoon voor.

Dat was eigenlijk niet naar den zin van Amelie. Ze vond - in onbewuste ijdelheid - dat een groote en gevaarlijke zondares, die zoo schrikkelijk met bekoringen en duivelslisten had te worstelen, met meer... onderscheiding... neen, met meer zorg diende behandeld te worden. Het stelde haar teleur haar geval als gewoon te hooren betitelen. Misschien was het dit inderdaad ook niet. In ieder geval, ze zocht een anderen biechtvader, iemand met beter kijk op haar zieleleven. Ze meende dien gevonden te hebben in een strengen Franciscaan, die evenwel, na drie keer haar gewichtigdoenerij verduldig te hebben aangehoord, haar, wat bruusk, verzekerde dat ze aan inbeeldingen leed en dat ze, bij wijze van versterving, zich maar eens ervan moest doordringen dat ze op weg was om een vervelend kwezeltje te worden. Toen ging ze naar haar eersten, goedmoedigen biechtvader terug.

Inderdaad leed ze aan inbeeldingen. Wanneer een jongen haar - ze was waarlijk niet onknap - wat vriendelijk en aandachtig bekeek, voelde ze de blikken van dien man - van dien man!! - tot op het

bloote lijf doordringen. Het onschuldigste complimentje leek haar soms vervuld van allerlei kwade, onzuivere bedoelingen. Toen ze een keer in een overvolle postkoets wat dicht tegen een ouden heereboer opgedrongen zat - de vent sliep gedurende heel de reis - kwam het haar voor, dat ze op den slechten weg dreigde te geraken. Soms durfde ze zich zelf in den spiegel niet te bekijken, uit angst voor zinnelijke bekoringen. Beschouwde ze, in 'n onbewaakt oogenblik, soms haar armen en beenen met eenig welbehagen - of vrouwelijke ijdelheid - dan steeg het schaamrood haar naar de slapen. Het kwam ook wel eens voor, dat ze 's nachts wakker schoot, wanende dat iemand, de duivel misschien, haar ontvoeren wilde..... en dat ze daarnaar verlangde.

Tante meende, ze zei het niet hardop, dat het tijd werd, dat Amelie kennis kreeg en trouwde. Daar nichtje heusch geen onaardig kind was, een leuke brunette met een lief figuurtje en een vriendelijk snoetje, daagde ook al spoedig een caressant op. Ze bleef evenwel ongedecideerd. Die eerste pretendent bleek een nette jongen, zoon van een welgesteld kleermaker, iemand die straks, als zijn vader zich uit de zaak terugtrok, best zijn brood zou verdienen; een goede partij dus, want Amelie bracht niet veel mee. Ze mocht hem ook wel, een beetje, en soms maar..... totdat hij de brutaliteit beging haar even in den arm te knijpen. Toen schreef ze hem, heel beleefd, af.

Na eenige dagen kreeg ze wel weer spijt en ze wachtte ook nederig..... evenwel vergeefs. Intus-

schen begonnen zich waanvoorstellingen op te dringen. Aanhoudend kwam ze bij tante en andere goede bekenden aandragen met verhalen over vreemde mannen, militairen meestal, die haar achtervolgden. Ze kreeg er benauwde droomen over. Tegelijk namen de scrupules toe: ze vond zichzelf een heel zondige vrouw. Wat ze dan misdaan had? vroeg de biechtvader eens ongeduldig. Metterdaad nog niets, maar in den geest was geen zonde haar vreemd. Ze leefde aanhoudend in gevaar van doodzonde, buiten staat van genade, want ze voelde geen oprecht berouw. Wanneer haar de dood eens verraste!

Ze heeft nóg eens, echt, gevrijd. Met Pol Deru, een fikschen jongen kerel, houtsculpteur van zijn ambacht. Pol moet erg verliefd zijn geweest, want van de geestelijke onevenwichtigheden heeft hij niets gemerkt, tot den fatalen dag. De tante had hem wel gewaarschuwd niet te aanhalig te doen, later, eenmaal getrouwd..... Pol hield zich aan dien raad en beiden beleefden een gelukkigen verlovingstijd. Tegen het najaar zouden ze trouwen. Een woning werd gehuurd; Amelie maakte haar uitzet klaar. Tante herademde, want ze had soms bange voorgevoelens omtrent de toekomst van haar nichtje. Een week voor het huwelijk overvielen Amelie evenwel de scrupules. Ieder samenleven met een man, ook in den trouw, kwam haar plots zondig, dierlijk voor, een ziel die reinheid wilde onwaardig. Ook ondervond ze een schrikkelijken angst voor wat komen moest. Ze durfde er echter, noch met haar tante, noch met haar

biechtvader over spreken, die begrepen haar toch niet goed. En op een ongelukkig moment schreef ze Pol een dwaas briefje!

Het huwelijk werd toen uitgesteld. Haar verloofde begreep niets van het geval, maar liet zich door tante en..... door baron Richelle de Meuter, voor wie hij juist werkte en die zag dat de jongen ineens erg uit zijn lood raakte, bewegen wat geduld te hebben. Meisjes die zooiets uithalen zijn natuurlijk ongerept fatsoenlijk en worden later de beste, aanhankelijkste echtgenooten. Amelie zelf zag na 'n paar weken in dat ze onverstandig gehandeld had. Een nieuwe datum voor het huwelijk werd vastgesteld..... maar op een nacht, kort voor de voltrekking ervan, sloop Amelie het huis uit, doolde tot zonsopgang door de straten en liep, toen de stadspoorten geopend werden, het veld in. Na drie dagen werd de vermiste, verkleumd en half verhongerd, in een verlaten mergelgroeve gevonden. Thuis huilde ze hartstochtelijk om haar streken; ze wilde alles weer goedmaken. Pol Deru verdroeg deze tweede blamage evenwel niet meer. Hij raakte aan den drank, begon met soldaten en schippers de bordeelen af te loopen, moest naar het hospitaal... Een verknoeid leven. In een onbarmhartig briefje had hij Amelie haar schuld aan zijn ongeluk verweten en sedertdien begon het domme, onevenwichtige kind over het geval te malen.

Onder het vreeselijk sermoen van P. Timotheus overvielen haar helsche angsten. Ze zag haar Pol, onboetvaardig, in staat van doodzonde, door den grooten

maaier verrast. Vanwege de rampzalige ervaring met die schijnheilige kwezel wilde hij, zoo had hij tante nog eens voor de voeten gegooid, nu ook van God noch gebod iets meer weten..... zijn eeuwige verdoemenis zou dus haar schuld zijn! Met schrikkelijke helderheid kwam haar dit voor den geest; ze klemde de tanden wild op elkaar, om het niet uit te schreeuwen van angst. Tot het doodshoofd, vlak voor haar bidstoel, tegen de steenen sloeg. Even leken de holle oogkassen haar dreigend aan te staren..... Toen verloor ze alle bezinning en gilde het uit. Een paar stevige mannenarmen grepen haar vast; iemand legde resoluut zijn hand op haar mond, ze dacht te stikken, waande het uiterste moment nabij. Het overige achtte de huishoudster van pastoor Rothwinkel wel bekend. - Ik zal haar morgenvroeg terstond opzoeken, verklaarde P. Timotheus wat onzeker.

- Om Gods wil, doe dat niet, protesteerde de pastoor. Laat dat nu maar aan iemand anders over, aan een van onze kapelaans.

Het zou niet meer mogelijk wezen. Na een slapeloozen, door allerlei waanvoorstellingen gefolterden nacht, was Amelie Ronders op het gewone uur opgestaan. Ze zag bleek en glimlachte schuw. Ze wilde niets eten. Tante geloofde, dat ze naar de kerk ging en herinnerde liever niet aan het voorgevallene. Amelie kwam evenwel niet terug, 's middags niet, 's avonds niet..... Men zocht de omgeving af; zond iemand met de postkoets naar Roermond, waar een oom woonde. Ze bleef vermist. Op verzoek van pas-

toor Rothwinkel werd aan het gebeurde, om de Novene niet te schaden, geen ruchtbaarheid gegeven. Het meisje zou nog wel gevonden worden.

Inderdaad vond men Amelie Ronders terug. Bij Linne werd, na eenige dagen, het lijk van een jonge vrouw uit de Maas opgehaald. De dokter, die het overlijdensattest schrijven moest, constateerde, dat de drenkelinge zich heftig tegen den dood moest geweerd hebben. Blijkbaar was ze in het koude water tot bezinning gekomen. Daar zelfmoord niet vaststond, vooral niet na de verklaring van den dokter, en bovendien geestesverbijstering aangenomen mocht worden, behoefde men het arme schepsel een kerkelijke begrafenis niet te ontzeggen.

De Novene, ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan der ‘Broederschap voor een zaligen dood’ was toen enkele dagen voorbij. Kort nadien vernam men dat P. Timotheus den wensch had uitgesproken om te mogen overgaan naar de orde der Trappisten, tot het eeuwigdurend stilzwijgen.

En toch kom ik niet

DOOR een bezorgde tante was pater Martinus op ingenieur Dupont afgestuurd, met de bemoedigende opmerking, dat ze, wanneer 't hem gelukte dien vuurvasten zondaar te bekeeren, terstond en bij leven al zou gaan postelen voor 's paters zaligverklaring.

- Een wonderbare genezing is, volgens canoniek recht, niet genoeg, had P. Martinus met drogen humor afgeweerd.

- Breng Guus Pollissen ook nog op den goeden weg, dan zijn 't er twee.

- In ieder geval noteer ik de namen.

Pastoor Rothwinkel gaf den missionaris niet veel hoop. Ingenieur Dupont was iemand van het slag dat angstvallig ieder contact met geestelijken vermijdt; hij beweert ze te ontloopen uit eerbied voor de Kerk. Uit respect voor den godsdienst gaat hij nooit naar de mis en houdt hij zijn Paschen niet, voegde Rothwinkel er sarcastisch aan toe.

- En om van Onzen Lieven Heer een goed idee te blijven houden danst hij met den duivel, vulde P. Martinus die paradoxen aan.

- Men weet nooit waar het zaad terecht komt,

troostte zich zijn confrater. Erger dan missiewerk onder de Arabieren kan het wel niet wezen. Ik trek er eens op af.

- Als hij maar thuis wil wezen.

Vermoedelijk door een misverstand bleek Dupont toegankelijk. Wel deed hij 'n beetje raar en zenuwachtig, doch dat kwam omdat hij nog niet goed wakker was. Hij ontving zijn bezoeker trouwens wat onceremonieel, in langen, ouden huisjas en op 'n paar versleten pantoffels.

- Ze zeggen, dat ik op een portret van Chardin gelijk, zoo in huistenue; daar ben ik trots op en daarom draag ik het zoo graag.

De opmerking kan juist geweest zijn. Vagelijk herinnerde zich P. Martinus eens, in een boek over Fransche schilderkunst, een afbeelding gezien te hebben die op hem geleek. Een wat papperige tronie, dun peper-en-zout haar, ongezond-rozige wangen, een neus vol scharlaken puistjes op een blauwigen ondergrond, grauwe baardstoppels, flets grijze, dwalende oogen..... een gedegenereerde. Met een zelfportret van Rubens of Raphaël zou hij wel niet verwisseld worden. Omtrent zijn gestalte viel weinig te zeggen: middelmaat, misschien met aanleg voor zwaarlijvigheid, wat door den flodderenden huisjas verhuld werd.

Het vertrek waarin de ingenieur zijn gast ontving leek half laboratorium, half studeerkamer. Eenige tafels en rekken stonden vol kolven, reageerbuizen en andere instrumenten - te lang niet meer afgestoft,

merkte P. Martinus op. - Tegen een van de wanden troonde een hooge antieke boekenkast, vol met mooi vergulde banden, en over een groote ovalen tafel slingerde een menigte brochuren en tijdschriften. Op het eerste gezicht leek deze scheikundige iemand met voorliefde voor het theoretische. Wie zijn boekenkast evenwel nader bestudeerde, ontdekte aldra, dat die veel Duitsche philosophie - Kant en Hegel - bevatte, alsook literatuur, doch deze in zeer ruimen zin, van Homerus tot de Lamartine. Naast ettelijke erotica prijkten er toch ook eenige verhandelingen, gewijd aan mechanica en chemie, dateerend van een kwarteeuw her en nu voor de hoogeschool alweer verouderd.

- Waarmee kan ik den eerwaarden heer genoegen doen? informeerde Dupont beminnelijk-nerveus.

- Een persoonlijke kennismaking met de vooraanstaande menschen van de parochie.

- De Ketelstraat zal trotsch worden op mij, als U dat van den preekstoel zegt, spotte ingenieur Dupont gemoedelijk.

- Dat zullen ze toch hier wel weten! Iemand die boeken geschreven heeft! Een over Jamblichus en een over de alchimie.

- En een over den geestelijken achtergrond van de tweede Bokkenrijdersbende. Dat vooral niet te vergeten, vulde de auteur met gemaakte zelfvoldaanheid aan. Kwatsch, allemaal kwatsch, liet hij er onverschillig op volgen.

- Natuurlijk hebt Ü gehoord, dat in uw parochie...

- U bedoelt in de parochie waar ik woon, klonk de veelbeteekende correctie.

- .....formuleert U het naar verkiezen..... in ieder geval, er wordt hier een Novene gehouden. Hoe die bij het volk ingeslagen is, zult U wel gemerkt hebben. - En nu had U graag, dat ik ook een sermoen kwam houden? grapte Dupont vrijmoedig.

- Komen luisteren is al voldoende.

- Heeft men U niet verkeerd ingelicht? Ik ben wat men noemt een halfzachte vrijdenker..... maar ik dorst naar de waarheid..... en niet naar de waarheid alleen, klonk cynisch erachter.

P. Martinus dacht: dat is 'm wel aan te zien; niettemin: slang met de slangen, volgens den raad van St. Paulus.

- Ge kunt gerust eens inschenken, moedigde de Conciliant aan. 't Is nog wel wat vroeg, maar mij hindert dat niet.

- Dat vind ik fideel, juichte Dupont kinderlijk blij. Mag ik U een glaasje inschenken? Ouwe Fransche... - Als 't goeie is, vooruit maar..... ik ben zelf ook kenner. Mijn zwager is distillateur; ik heb bij hem heel wat moeten proeven.

Dat ontroerde Dupont zichtbaar. Hij haastte zich een paar roemers en een dikbuikige flesch aan te dragen en klonk met den pater: op het welslagen der missie. Geen kwaad begin, dacht deze. De ingenieur werd spoedig welsprekend. Onvervaard babbelde hij over zijn losbandig leven in Brussel en Parijs, in Antwerpen en Amsterdam, in Keulen en Weenen. Van den

hak op den tak springend liet hij ook het een en ander los over zijn liefdesavonturen: met kolendraagsters in Luik, met princessen in Brussel, met druivenpluksters aan de Moezel, met midinettes in Parijs. Natuurlijk behoorde P. Martinus hierbij een bedenkelijk gezicht te trekken, maar innerlijk lachte hij om die opschepperij. Een zuiplap en een smulpaap misschien, maar geen echte Don Juan..... al kan 't geen Aloysius wezen. Tusschen een boutade op de champagnekelders van Rheims, het temperament van de Hongaarsche Tzigane en de keuken van de Provence, lanceerde hij ook zijn plannen omtrent de ‘Astronomische encyclopaedie’, welke hij wilde samenstellen. - Mogen we U een keer onder ons gehoor begroeten? polste P. Martinus op een moment losweg, om tot eenig resultaat te geraken.

- Wanneer U preekt dan kom ik.

- Morgenavond heb ik het over de matigheid.

- Dat wil zeggen: over de onmatigheid. Bij mij aan een goed adres; ik heb den lofzang der gulzigheid geschreven! Maar..... U zijt gewaarschuwd: ik ben vrijdenker.

- Een halfzachte, hebt U 't zelf getypeerd. Geen bezwaar. Als ge 't werkelijk zijt, moogt ge, zonder vooroordeel, overwegen wat we in 't midden brengen. - Daar zullen we dan nog maar eens op klinken! Santé!

P. Martinus toonde zich, 's middags ter pastorie, tevreden met de resultaten van het bezoek, maar Rothwinkel glimlachte veelbeteekenend. Men moest

de beloften der Limburgers niet te letterlijk opvatten; ze zeggen alles toe, uit goedhartigheid en hoffelijkheid, soms ook om iemand met 'n zoet lijntje weg tc loodsen of omdat ze te passief of te onverschillig zijn om te discussieeren. Zelf verwachten ze ook niet dat iemand hun woorden letterlijk opneemt. Zoo dacht Rothwinkel over het geval.

Het gesprek bleef rondom Dupont. Hij stond niet te best aangeschreven, een geile vent, ongetwijfeld, maar bovenal een gulzigaard. Toch iemand met groote kwaliteiten. En zeer liefdadig, in stilte. Iemand die roemde op zijn zonden en zich voor zijn deugden leek te schamen. Hij behoorde tot de beruchte club van nachtbrakers, die zich de ‘Mane-mannen’ noemden, een stel min of meer gefortuneerde vrijgezellen, die maneschijn en zonsondergang bewonderden, maar den middag iets vonden voor kleermakers en kanariepietjes. Men vermoedde, dat Dupont, de ‘Bourgogneflesch’, vanwege een onbeantwoorde liefde - hij had gehengeld naar een baronesje uit de omgeving - aan den zwabber was geraakt. Voordien leek hij een veelbelovend student, die al enkele geruchtmakende uitvindingen, van een stoommachine voor vrachtwagens, van een verbeterde booglamp en nog zooiets, op z'n naam had. Dat ongeloof zou ook wel niet zoo diep zitten; iets om braspartijen en andere buitensporigheden goed te praten. Geen kwade grond in zijn wezen, maar toch, de pastoor verwachtte hem voorloopig nog niet in de kerk.

Hij vertoonde zich inderdaad ook niet. Toen is

P. Martinus wat ontstemd naar de Ketelstraat getogen. Nu bleek de toegang moeilijker. De oude huishoudster bekende, dat de ingenieur nog niet uit de veeren was. De missiepater liet zich niet wegwerken; hij zou wachten. Spoedig kwam Dupont naar beneden, in een gemelijke bui. Hij verklaarde niets met de Novene te maken te hebben; iets voor kwezels, pilarenbijters, voor het gewone volk misschien, om dat zoet te houden. P. Martinus liet hem uitkankeren. Opeens sloeg zijn stemming om.

- Ik moet U toch eens wat laten zien wat U interesseeren kan, deed hij geheimzinnig en haalde een vergeelden brief uit de lade van zijn schrijftafel. Kunt ge dat lezen?

- Palaeographie is mijn fort niet, bekende de bezoeker.

- Schrift uit de achttiende eeuw, dat is toch niet zoo moeilijk. Brief van een pastoor uit de omgeving van Duren omtrent een van zijn parochianen, den zoon van een rentmeester, die als Bokkenrijder gevangen zit in Hoensbroek. Wat blijkt eruit? Dat enkele van de kopstukken der bende relaties onderhielden met bekende vrijmetselaars in Keulen, dat zij de principes der latere Fransche revoluties aanhingen en nog wat anders waren dan alleen maar gewone roovers, moordenaars en boterdieven.

P. Martinus maakte van de gelegenheid dankbaar gebruik om Dupont verder in goed humeur te brengen. Dat lukte vrij vlot. Hij liet zich dra van interessanter zijde kennen, als een geleerde, die heel wat wist aan-

gaande Paracelsus en de middeleeuwsche zoekers naar den steen der wijzen. Als zoo iemand in Holland woonde, had hij allang dikke boeken daarover geschreven, mediteerde de zielzorger, hier vergeet men al te zeer de gelijkenis der talenten. Hij herinnerde den ingenieur er even aan, doch deze wuifde dit pro memorie met een wijsgeerige verzuchting af: wat beteekent dat alles voor de eeuwigheid!

- Over de eeuwigheid dan!

- Wij zullen er een glas port op drinken, lachte de epicurist. Ik ga wat halen. Probeert U intusschen een bevredigende definitie te geven van het begrip eeuwigheid, maar een positieve, niet van het slag: on-eindig, on-meetbaar, on-vatbaar.

Ze klonken elkaar weer toe. Dupont raakte in opgetogen stemming en drong het gesprek in de richting van erotiek. Plots sprak hij het vermoeden uit, dat de chemie straks nog wel wondere dingen omtrent dierlijke driften en menschelijke hartstochten zou ontraadselen. Of hij aan den vrijen wil geloofde? Tot op een zekere hoogte. Gemakshalve? Wie weet. Kon hij, met de hand op het hart, werkelijk verzekeren in niets te gelooven? Het Evangelie behield zijn onverdeelde bewondering; het bevatte prachtige idealen. En de boeken van het Oude Testament noemde hij weergalooze monumenten der wereld-letterkunde.

Veel verder kwam P. Martinus, die wel bemerkte dat men bij iemand van dergelijke mentaliteit niets forceeren kan, eigenlijk niet. Weer beloofde Dupont naar een der avondpreeken te komen. Met een hartelijken

handdruk nam hij afscheid aan de straatdeur, doch nauw had hij deze op een kier, of hij riep den pater wat mysterieus terug.

- En toch kom ik niet naar de missie, hi hi hi, klonk het gluiperig bedeesd.

P. Martinus moest er even van gapen. Dan haalde hij de schouders op, schudde verbaasd het hoofd en ging glimlachend verder.

Onder de allerarmsten

ONDER aanvoering van Nelia Deleef waren de bewoners van den ‘Rattenkuil’ naar het openluchtsermoen op het wijde Wapenplein getogen. Gelaten hadden ze zich door ‘Haat ende Nyt’ laten mobiliseeren. Misschien hoopte het bitse wijf, onbewust of heimelijk, dat P. Thomas niet zou zeggen wat zij meende dat eigenlijk gezegd moest worden. Dan kon ze wat ondernemen: kabaal maken, jouwen, schelden of tenminste achteraf een lastercampagne beginnen. Ze vermocht maar niet te gelooven dat iemand, die zij tot de kringen der rijken rekende, het voor de armen zou opnemen. Sedert jaren was haar rechtvaardigheidsgevoel gekwetst, al kon ze niet precies zeggen waarom. Niet alleen vanwege haar eigen ellende; dat wilde ze ten deele als ongeluk erkennen. Ze vergde nog niet formeel van een patroon ondersteuning of pensioen van invalide arbeiders. Ze vorderde van de gemeente of van wie ook al evenmin zorg voor zieke kinderen. Maar ze kwam niettemin in opstand tegen de soms bemoeizieke liefdadigheid, tegen de hoogmoedig doende chariteit, die met een vorstelijk gebaar wat brood- en kolenbonnen depo-

neerde op de tafels der armen. Nog liever bedelde ze, dan dat aanmatigende volk in haar krot toe te laten. Ze voelde wel dat ze overdreef en dat tusschen die dames zich waarlijk edelmoedige vrouwen bevonden, doch het algemeene gevoel van wrok tegen de rest der samenleving belette haar doorgaans rechtvaardig te denken en te oordeelen. Als moeder en vrouw rebelleerde zij tegen haar persoonlijk noodlot, als arme uit de menigte der armen dorstte zij naar een rechtvaardigheid die zij niet vermocht te omschrijven. Dat daarover door de vroege utopistische socialisten al heele verhandelingen waren gepubliceerd, kon natuurlijk niet tot haar zijn doorgedrongen.

P. Thomas won zoo min of meer haar hart, omdat deze op menig punt dacht en voelde zooals zij zelf, omdat hij onrecht, tegen de armen begaan, bij zijn naam durfde noemen. Had ze geweten, dat deze priester van huis uit nog veel en veel deftiger was dan Houbermans zelf - het summum van rijkdom en voornaamheid voor de onterfden van haar klasse - misschien ware ze dan ontoegankelijk gebleven voor zijn argumenten. Nu leek hij iemand van onbepaalden, beteren stand - zooals de meeste geestelijken - die het goed meende. En misschien de waarheid durfde zeggen. Dat zouden ze dra vernemen.

Met eenig gevoel van overmoed drongen dertig kerels en wijven van het menschenpakhuis op het Wapenplein naar voren, tot bij het spreekgestoelte. Ze duwden, verwonderd om hun eigen durf, over zekere macht van hun groep en hun getal in de me-

nigte, de nette burgers, die ook hier de beste plaatsen innamen, op zij. Misschien hebben deze in het halfduister van late maan achter zware bewolking, de ‘ratten’ niet herkend, doch geroken hebben ze deze uitgestotenen zeker. Verschillende propere madammen weken, bang iets op te vangen, een pas terug.

Met van verwachting kloppend hart verbeidden vrouw Deleef en haar kornuiten wat de pater zeggen zou. Het wachten duurde hen te lang; verstrooid gaapten ze omhoog naar de machtige groep van kerktorens, die in het violette duister van den maan-avond boven hun hoofden oprees. Er dauwde toch een zeker ontzag voor den luister der Kerk over hun verschrompelde zielen. Ze erkenden vagelijk die grootheid, die van eeuwen her hier gegroeid was, de sterkste regenten, wier namen ze nauwelijks gehoord hadden, overlevend. Eindelijk besteeg P. Thomas dan toch zijn hoogen kansel, om, na het gebruikelijke gebed, zijn sermoen te beginnen. Het betoog van den Conciliant ging uit van Jezus' woord: de arbeider is zijn loon waard. Met rustige strengheid veroordeelde hij het uitbuiten der armen, de rijken eraan herinnerend, dat de catechismus het achterhouden van het loon der werklieden een wraakroepende zonde noemde. Met klem van redenen wees hij erop, dat ook de machtigste, voor wiens geld nu iedereen, tot den koning toe, buigt, zich eenmaal heeft te verantwoorden voor een alwetenden Rechter, voor wien niets aardsch iets beteekenen kan. De redenaar wist evenwel zeer goed, dat niet alles met strikte rechtvaardigheid te verhel-

pen was, ook de liefde, de liefdadigheid diende vaak bijstand te verleenen. En hij erkende, dat de arme, de ondergeschikte, de werkman, de dienstbode, plichten hadden te vervullen en dat ze het gezag, komende van God, moesten eerbiedigen. Hij herinnerde aan de gelijkenis van den arbeider van het laatste uur, waarschuwde tegen afgunst op misschien nauwelijks verdienden voorspoed van anderen. In zijn peroratie toonde hij zich natuurlijk 'n waar Conciliant, iemand die de armen met de rijken en de menschheid in haar geheel met God verzoenen wou.

Het laatste gedeelte van zijn preek was die van den ‘Rattenkuil’ minder naar den zin; vooral Nelia had op een felle aanklacht tegen de rijken gehoopt. Dat vond ze wat tam, maar overigens erkende ze, aarzelend, dat P. Thomas vaak stevig den spijker op den kop geslagen had. Toen de andere toehoorders wegdromden, bleven zij wat napraten onder den schaduw van den kansel en zoo kwam het dat de pater andermaal in contact kwam met dit eigenaardige volkje. Ze toonden zich nu ingenomen met het sermoen. Vrouw Deleef noodigde P. Thomas uit om nog eens in den ‘Rattenkuil’ huisbezoek af te leggen; hij zou dan nog wel meer hooren en zien.

De preek op het Wapenplein trof niet alleen die dertig paupers. Het woord van P. Thomas viel als een kei in stilstaand water. Het wekte hevige onrust bij de welgestelden en deze beroering breidde zich in steeds verder kring uit. Zoo werd de nieuwlichter, de schoolmeester Konsten, er onaangenaam door getrof-

fen. Niet dat hij, bij informatie naar hetgeen de Conciliant nu precies beweerde, daar niet mee instemmen kon. Best, hij vond het nog veel te zachtaardig, maar het hinderde hem, dat die ‘kraai’ zich nu met de massa bemoeien ging. Hij had zichzelf een voorname rol toebedacht en liep rond met het idee boeken te schrijven over de nieuwe leer van het socialisme. Torenen leek hem een ideaal arbeidsveld. Meer en meer ontwikkelden zich de geweermakerijen tot grootindustrie en het zag er naar uit, dat er eerlang ook hoogovens en staalpletterijen verrijzen zouden. Het pauperisme, in groote buitenlandsche centra van den arbeid waargenomen, werd ook hier reeds merkbaar. De nieuwe beweging, die hij zich voorgenomen had te leiden, zou zeker en vast in Torenen aanhang vinden.

Hoe was Jef Konsten eigenlijk aan die eigenaardige ideeën gekomen? Bij een oom in Seraing had hij boeken van Saint Simon en van Fourrier gevonden en met een mijningenieur kennis gemaakt, die voorspelde, dat er groote veranderingen in de structuur der maatschappij op komst waren. Hij had de theorieën der utopisten voor kennisgeving aangenomen, meer niet. Eerst toen hij erover ging bekvechten met den pastoor van zijn parochie, die zich hevig verzette tegen al wat nieuw leek, werd hij zich van iets als een roeping bewust. Het had misschien toch nog lang geduurd eer hij publiek voor zijn idealen was uitgekomen, als deze conservatieve priester hem niet deerlijk had geschaad bij zijn vrijerij met de dochter van

een rijken zeepzieder. Die wist hem toen als ‘nieuwlichter’ onmogelijk te maken.

Nu wierp hij zich met heel zijn energie op zijn toekomstplannen. Eerst wilde hij uit eigen ervaring leeren kennen, met eigen oogen aanschouwen, en dan een boek schrijven dat misschien in een slag een complete revolutie veroorzaken kon. Om dit geweldige boek voor te bereiden verwaarloosde hij zijn school en lag hij, avond aan avond, in de kroegen der achterbuurten. Daar nam men het kleine, verlegen, donkere manneke niet heel ernstig; spottend noemde men hem het ‘meisterke’. Zoodra de meiden, die hier met vader, moeder of galant mee zaten te drinken, door hadden, hoe gemakkelijk men hem verlegen kon maken door over de liefde te spreken, bemoeilijkten ze zijn studie zoodanig, dat hij de herbergen voortaan vermeed. Hij kwam nu bij enkele arbeiders, die hem lijden mochten en die vlot wisten te vertellen, aan huis. Een had hem in den ‘Rattenkuil’ binnengeleid, doch daar beging hij de onhandigheid iets in een notitieboekje op te schrijven. Toen dat aan vrouw Deleef werd verteld, viel hij in ongenade; ze verzekerde, dat hij een spion van de belastingen was.

Konsten miste de natuurlijke welbespraaktheid van P. Thomas. Voor hem waren de armen en ellendigen onderwerpen van studie, terwijl de Conciliant zich mensch tusschen de menschen toonde. Deze bereikte met zijn uit het hart wellend woord, met zijn roep om rechtvaardigheid, waar geen wetenschappelijke bedoelingen, geen toekomstplannen of persoonlijke

idealen achter stonden, in enkele dagen meer dan de wel wat eerzuchtige schoolmeester gedurende een half jaar ageeren.

Konsten kankerde dus ontstemd over het sermoen van P. Thomas. Konsten niet alleen: heel de welgestelde burgerij meende dat die missionaris in de kaart van nieuwlichters en onruststokers speelde. Houbermans fronste grimmig de wenkbrauwen, toen hij de stoute beweringen van den pater vernam. En hij trommelde driftig ‘turf-in-je-ransel’ op den rand van zijn schrijfbureau. Dat beteekende storm. Zoodra zich iemand aandiende met minder aangenaam nieuws, brak de bui los, werd met vuisten op grootboek en journaal geslagen, met vermindering van loon en salaris gedreigd, voorspeld dat Torenen in een put van armoe terecht kwam..... maar over P. Thomas geen woord. Nu nog niet. Straks, bij den deken der stad. Het werd een formeele aanklacht die den erg op zijn rust gestelden prelaat, geheim kamerheer van Z.H., erg aan 't schrikken bracht. Had men hem, den liefdadigen fabrikant, dan niet om raad en inlichtingen gevraagd? Neen, heelemaal niet. Houbermans begon op te lepelen hoe voorbeeldig zijn loonen waren, wat voor sommen hij besteedde voor het welzijn van den minderen man. Monseigneur wuifde met de hand: dat wist hij, al te vaak vernomen. Zeker, zeker, Houbermans mocht men een der steunpilaren van Kerk en maatschappij noemen, een weldoener van heel de stad. Er was op het Wapenplein evenwel niets beweerd wat met de leer van de

Kerk streed. Natuurlijk, als men te veel aan rechten herinnert kan dat kwaad.....

Houbermans verlangde tot iederen prijs resultaat te bereiken, prestige-kwestie. Daarvoor wilde hij een offer brengen en hij beloofde Monseigneur een nieuw altaar voor de St. Rosakapel, ter vervanging van het oude gehavende, dat nog uit de middeleeuwen dateerde, dat vreemde ding, met die zonderlinge magere beeldjes - het waren er wel honderd - dat er altijd zoo stoffig uitzag. Het gelaat van den deken straalde plots; de fabrikant had hem in zijn zwak getroffen: ouden rommel opruimen en vervangen door nieuwe, blinkende kunstwerken, nog stralend in de verven van het atelier. Ja, hij zou Houbermans niet in den steek laten, en aan pastoor Rothwinkel, misschien ook nog aan P. Herman, een beleefd briefje schrijven, met verzoek de industrie en het zakenleven niet in de Novene te betrekken.

Wanneer de waardige man geweten had, dat die van den ‘Rattenkuil’ besloten hadden P. Thomas, P. Herman en pastoor Rothwinkel feestelijk in hun woonkazerne te ontvangen, zou hij dit wellicht ook, om den vrijgevigen fabrikant te believen, hebben voorkomen. Nu geschiedde deze joyeuse entrée ongehinderd. De bewoners van het reuzenkrot hadden hun verblijf zelfs versierd. Boven den hoofdingang hing een bordje, dat ze ergens van een feestcomité voor een gouden bruiloft hadden geleend, waarop in zwarte letters met gouden biezen het woord ‘Welkom’. Dit bordje hadden ze omspannen met slingers

van wintergroen - waarvandaan gehaald, gegapt uit een van de plantsoenen der gemeente? -; guirlandes liepen ook langs den benedengevel van het voormalige leprozenhuis. Hier en daar plekten wat witte en roze kunstbloemen, door vrouw Deleef zelf vervaardigd, tusschen het groen. Ook binnen de sombere muren, op de trap en in de gangen, was met winterkruid gewerkt; men zag het niet, doch het geurde frisch en dat kon ook wel de bedoeling wezen.

De ontvangst van P. Thomas en zijn confraters voltrok zich heel spontaan, onbeholpen en hartelijk. De gevierde predikant kreeg de tranen ervan in de oogen en ook P. Herman en Rothwinkel kwamen onder den indruk van deze naïeve dankbaarheid, komende van een kant, die al te zeer verwaarloosd werd. Onder leiding van het felle, nu triomfeerende wijf, werden op één na alle bewoners opgezocht. Een weigerde vooraf iedere kennismaking, dat was Nol Plettener, de spiritusdrinker, een ouwe vent die in zijn jeugd met de Sansculotten was meegetrokken en zich beroemde op zekere relaties met de loge ‘Sidon’, waarvan zoovele officieren lid waren.

Gedurende dit wondere huisbezoek onthulde zich heel wat misère aan de drie geestelijken. Daar hokten twee gezinnen op één kamer; ginder lagen drie lijders aan borstkwalen. In een der mansardes bleek men van den winter maar enkele keeren te hebben kunnen stoken. Ergens anders leden al de zes kindertjes aan Engelsche ziekte. In een van de gezinnen bleek de moeder niet wel bij 't hoofd; ze noemde zich de hei-

lige Anna. In verschillende gevallen bleken de lage loonen oorzaak van de ellende, doch er leefden ook werklooze seizoensarbeiders, opperlieden, brikkenbakkers, tusschen deze armsten. Een goed loon in den zomer, geen zin voor sparen, 's winters gebrek. Dat ook de drank aan al die nooden niet vreemd kon wezen, raadden de bezoekers wel aan eenige loslippigheden der vrouwen.

Ze vernamen nog meer dan alleen maar klachten omtrent armoede en ziekte. Er hokten hier verschillende mannen en vrouwen in ongeregelde verhoudingen samen. Op den zolder, in een vunzige mansarde, tierde, door iedereen gemeden, een jong meisje, dat kinderen had opgeloopen van iemand..... nu ja, daarover praatte men liever niet, het was toch niet bewezen, dat haar vader..... Ergens lag een kranke, die, hoewel ongetrouwd, zeven kinderen verzorgde, eigen bloed... ze wist niet meer van wie, het jongste was vergeten, zoowel bij den heiligen doop als voor het stadhuis. Ouderdom van het jongste niet precies meer te schatten. Met beklemd gemoed stelden P. Thomas en P. Herman vragen omtrent de godsdienstkennis van deze verwilderde menschen. Hun religieuse begrippen naderden het primitieve. Een keer moesten de zielzorgers niettemin hartelijk lachen. Op de vraag: kunnen wij God zien? volgde het verbijsterende antwoord: wij kunnen God niet zien, want Hij heeft geen lich aan! In plaats van lichaam, op den klank af: lich aan. Geen licht aan en dus onzichtbaar. De kleine, die deze anecdote opleverde,

had z'n katechismus toch niet geheel vergeten. Iets voor ons maandblaadje, verzekerde P. Herman.

Bij het heengaan, buiten het gehoor van deze arme menschen, die beloofden hem nog naar andere krotten te brengen, even erg als de ‘Rattenkuil’, bekende P. Thomas dat hetgeen men hier had aanschouwd en vernomen toch wel heel droevig was, een schande voor een christelijke maatschappij. Nog is het tijd, vermaande hij. Dat heftige wijf heeft niet zoo'n ongelijk met haar verbittering. Ze meent het goed.

- Een stormsignaal! formuleerde P. Herman, die soms met een enkel woord heel een situatie wist te typeeren.

- Daar moeten we teruggaan, en daar niet alleen. Ze kunnen ons verder leiden naar de zelfkanten van onze samenleving, naar de meest veriatenen, om een doelstelling van onze confraters, de Redemptoristen, over te nemen. Gij vooral, meneer pastoor, gij met uw kapelaans moogt niet in gebreke blijven.

Pastoor Rothwinkel was zeker van goeden wil, maar het briefje dat hij van zijn deken ontving, zette toch een domper op zijn jongen ijver. Daarover praatte hij dus maar liever niet, ook niet met de Concilianten. Hij zag het probleem der toekomst evenwel en zon op middelen om te helpen, zonder de rijken - och, hij kwam toch zelf uit hun kringen - al te zeer te ontstemmen. Over het recht der armen dus voorloopig niet te veel geredeneerd; de liefdadigheid vooral aanmoedigen.

Toen Konsten van het bezoek der paters in den ‘Rat-

tenkuil' hoorde, trapte hij zoo nijdig met den voet op den grond, dat zijn hospita geschrokken naar boven stoof. Och neen, er was niets gebeurd, bekende hij verlegen. Nog denzelfden avond zat hij aan het bed van den goddeloozen Nol, die van ergernis in zijn goren vlooienbak liggen bleef. Ze troostten elkaar, sakkerend tegen de papen, die opeens heel dien beestenboel voor zich gewonnen hadden.

- Niet hier blijven, 'meisterke', gromde de sombere luiaard. Iemand die zoo geleerd is moet ergens gaan waar hij vrij zijn weg kan nemen.

- Geen profeet is geëerd in zijn eigen land. Hier zal ik nooit veel bereiken, viel Konsten hem bij.

's Avonds, bij het naar huis gaan - hij vermeed angstvallig Markt en Wapenplein - nam de eerste socialist van Torenen het groote besluit, dat zijn weg naar faam en macht..... en fortuin zou openen.

Philosophie der traagheid

HOOVAARDIGHEID, gierigheid, onkuischheid, nijd, gulzigheid, gramschap..... dat zijn de hoofdzonden, die men vaak gepersonifieerd ontmoet, babbelde P. Medardus gedurende een vrij momentje, tusschen biechthooren en huisbezoek. Maar de verpersoonlijkte traagheid bespeur je niet zoo dikwijls in levenden lijve, voegde hij er aan toe, gisteren is 't me nochtans overkomen.

- Guus Pollissen, raadde Rothwinkel.

- Knap geschoten! prees P. Medardus.

- Wie zou hier anders als personificatie van de luiheid kunnen gelden?

- Ik wil niks kwaads van de Torenaars zeggen - ik bedoel van de mannen - maar 't komt me voor, dat de negocianten graag in de straatdeur plakken, om een pijpje te rooken. Er hebben zich ook al vrouwen bij me beklaagd, dat ze voor alles stonden, voor huishouden en winkel, terwijl meneer de gemaal wat rondlummelde door de stad, publieke verkoopingen najoeg of in de deur hing, om van eindelooze praatjes met klanten van drie centimen te zwijgen. Allemaal achterklap?

- Beoordeel Torenen niet naar z'n ouderwetsche

winkeliers en Roermond niet naar z'n huisbakken zigeuners. Nergens in het land wordt zoo hard gewerkt als juist hier, werktijden van zes tot twaalf en van een tot zeven!

- Kinderen van acht, negen jaar in de fabrieken, soms ook vrouwen in hoogen graad van blijde verwachting, mopperde P. Thomas, nog geschokt door wat hij in de krotwoningen die hij bezocht, aanschouwde.

- Misschien heeft Guus Pollissen 't dan nog niet zoover mis, wanneer hij beweert, dat de luiheid een gave Gods voor den mensch kan wezen, dat hij alle kwaad verwacht van de snelheid en dat de snelle wenteling - hij bedoelt daarmee de machine - als een uitvinding des duivels gewantrouwd moet worden.

- Lieve hemel, een philosoof van de traagheid! Leeft hij volgens zijn leer?

- Voorbeeldig, wist Rothwinkel. Niet voor niets noemen ze hem ‘de slak’.

P. Medardus moest iets meer vertellen van deze zonderlinge ontmoeting. Die bleek nogal toevallig, per vergissing eigenlijk. In een hoedenwinkel vroeg hij naar den baas; men loodste hem een duistere achterkamer binnen. Daar luierde een welgedane man, van om de veertig jaar, lang uitgestrekt op een sofa. Een opengeslagen boek lag naast hem op den vloer. Hij scheen verdiept in de contemplatie van een luchter in geslepen kristal, die, als een onmatige weelde, de overigens sober en somber gemeubelde woonka-

mer opluisterde. Hij knikte mij minzaam toe, keek nog wat verliefd en opgetogen naar de bonte prismakleuren, die zich, vanwege den tocht bij het openen der deur, even bewogen. Natuurlijk informeerde de bezoeker of hij al lang ziek was. Ziek? Heelemaal niet. Ik rust, om het goede voorbeeld te geven, klonk het raadselachtig.

- Het goede voorbeeld? protesteerde ik, vagelijk vermoedend met een abnormaal mensch te doen te hebben. Hij scheen mijn gedachten te raden en begon zacht in zichzelf te lachen.

- Waarachtig. Ik ben er namelijk van overtuigd dat de wereld naar een afgrond snelt, niet alleen vanwege hebzucht, goddeloosheid of wat ook, maar door haar werkzucht. Die werkzucht begint ziekelijk te worden. Laat het Westen van het Oosten het beheerschen van den haast leeren. Laat het waardeeren den zegen der traagheid. Als ik er niet te lui voor was - lui uit een hooger beginsel - dan schreef ik, á la Erasmus, den ‘Lof der luiheid’.

De man leek me nog al geletterd. Hij vertelde me het lyceum gevolgd te hebben, bijna tot het einde. Hij studeerde gemakkelijk en beschikte spoedig, zonder inspanning, over een uitgebreide algemeene ontwikkeling. Wat nieuwsgierig naar hetgeen hij las, raapte ik schijnbaar achteloos het boek van den vloer: De Quincy, Confessions of an English Opium-Eater.

- Dat verwacht men hier niet, liet ik me ontvallen.

- Ook in de binnenlanden ontmoet men soms nog denkende wezens, grinnikte de groot-luiaard hoo-

nend. Het mag U wel niet verwonderen, dat de droom mij interesseert. Wanneer wij de menschen er toe konden brengen wat meer te rusten en te droomen, dan leden we minder aan oorlogen en revoluties en leefden we veel gelukkiger.

- U had contemplatief monnik in het Oosten moeten worden, merkte ik op. Ook zelfs daaromtrent wist hij het een en ander. Zijn opvattingen over de navelschouwers, die hij zelfs op den Mont Athos wist te zetelen, hielden verband met zijn wijsbegeerte van de traagheid. Met wat onlogischen ijver betoogde hij, dat de primitieve mensch, die van dag tot dag leefde, het bij het ware eind had en dat ook het Evangelie, met de vergelijking van de musschen en de leliën des velds, niets van overmatig werken hebben moest. Om over een of andere groteske philosophie te redeneeren, was ik daar niet gekomen. Ik bracht het gesprek dus op de religie en vischte eens uit of hij zijn plichten vervulde. Een ongeloovige was hij zeker niet. Natuurlijk drong ik er op aan dat hij onze predicaties zou bijwonen, eens 'n generale biecht spreken. Hij beloofde er over na te denken. Toen ik duidelijker toezegging verlangde, gaf hij deze, om zich van me af te maken, maar voegde erbij: wanneer ik in stemming kom. Dan raakte hij afwezig van geest en begon, daar een straal van de zon tot den kroonluchter doordrong, weer met verrukking naar de prisma-kristallen te kijken.

- Vindt U een zoo passief leven verantwoord tegenover vrouw en kinderen? waagde ik te vragen.

- Van drie ooms en tantes erfde ik, van twee anderen heb ik nog wat te wachten, kreeg ik als mondstopper, met andere woorden: niemand heeft last van mij, bemoei je niet ermee. Met een onverschilligen handdruk liet hij me gaan, zonder op z'n beenen te raken. Ik moest even aan 'n comediant denken.

- Echt iets voor Pollissen.

- Aan de deur heb ik wat met z'n vrouw gepraat. Het is een sloofje - een best wijfke, geloof ik wel - dat geweldig tegen haar man opkijkt. Ook zij ziet in het opstrijken van erfenisjes zijn eigenlijke broodwinning; zij drijft het hoedenzaakje, zorgt voor huishouden en kinderen. Ze haast zich niet, maar is toch heel den dag in 't getouw. Bijna kreeg ik ruzie met 't mensch, toen ik durfde vermoeden dat hij wat raar is in z'n bovenkamer. Ik moest vooral niet gelooven dat hij niets deed. Hij schreef alle zakenbrieven en bracht ze zelf, op z'n morgenwandeling, naar de postkoets.

- Misschien geeft de toekomst hem nog gelijk! peinsde P. Thomas, maar we mogen z'n theorieën toch niet overnemen.

- Ik blijf van meening, dat de kerel een doodgewone luiaard is, maar tegelijk 'n pientere kop, die voor zijn hoofdzonde een wijsgeerigen achtergrond weet te vinden. In hem zie ik een goede kwaliteit van onze Limburgers verworden tot een ondeugd. Hun gematigdheid in begeeren mag niet in indolentie ontaarden, concludeerde de pastoor. Tusschen den toomloos energieken Houbermans, die in zijn werkdrift en

organisatiezucht niets ontziet, en de traagheid van onze ‘slak’ ligt het juiste midden.

* * *

VOOR Pater Martinus was vanwege Francine van Boltenhove de Nouwere een briefje afgegeven, waarin deze den pater verzocht haar nogmaals op te zoeken. Wel, wel; zou er dan toch iets roeren in haar geweten?

- Nog maar eens dat mausoleum der gierigheid in, verzuchtte P. Martinus gelaten.

Weer werd hij in de kille pronkkamer ontvangen. De begroeting verliep nu met meer hartelijkheid. De oude dame deed 'n beetje zenuwachtig, maar leek heel wat menschelijker en toeschietelijker.

- U hebt me m'n rust ontroofd, begon ze verwijtend, hoewel niet kwaadaardig. Ik heb heel den dag, na uw visite, geen goed meer kunnen doen en 's nachts geen drie kwartier geslapen. Aanhoudend heb ik over de toekomst gemediteerd. Verschillende predicates woonde ik nadien nog bij..... en nu heb ik een groot besluit genomen: ik laat mijn testament veranderen. Daarover wilde ik U nog even raadplegen.

Vooraf stipuleerde ze dat op behoorlijke wijze voor de haar overlevende poezen gezorgd moest worden. Om zich daarvan te verzekeren, stelde ze een legaat vast voor de oude keukenmeid of wie in haar rechten kon treden, en reserveerde een kapitaal voor het onderhoud der dieren. Wat na den dood van de

laatste kat overbleef kwam niet aan de verzorgster ten goede - anders ruimde die de beesten gauw op - maar aan de armen der parochie. De bejaarde huisknecht zou, door een legaat, zoo noodig in een burgerlijk oudemannenhuis ingekocht kunnen worden. Met den jongeren broer, in mésalliance getrouwd met de Houbermanse, wilde zij zich wel verzoenen, maar die vrouw bleef hier van den vloer. Of die broer in welstand leefde? Ze had hem in twintig jaar niet meer gesproken en van den kanunnik vernam ze nooit iets over hem. Hij was wat in décadence geraakt, ontvanger bij de belastingen in een Brabantsch stadje. Hij kon rondkomen. Was het soms gewetensplicht hem te laten erven?

- Zal hij tot verzoening bereid zijn, wanneer hij weet, dat zijn vrouw als minderwaardige gemeden blijft? Dat zijn kinderen om een onchristelijk vooroordeel benadeeld worden?

- Ben ik, in geweten en op straffe van zware zonde verplicht mijn geld aan hem te vermaken en meteen aan zijn vrouw en kinderen? hield Francine aan.

- Dat mag ik niet beweren. Maar bedenk: zijn kinderen dragen een glorierijken naam, die door gebrek aan geld verduisterd kan raken.

- Zoo, zoo..... juist opgemerkt; dan moet aan deze neefjes gedacht worden. Ik regel dat op mijn manier. Van dat kattenasyl zie ik af, misschien zouden er toch maar onwaardige menschen op parasiteeren. Ik overweeg de stichting van een tehuis voor alleenstaande dames van eersten stand zonder middelen,

stille armen waarvan niemand zich wat aantrekt.

- Ongetwijfeld een goed idee..... maar de armen der parochie? bleef P. Martinus aandringen. Ik bedoel niet alleen straks, ook nu.

- Leid me niet af van mijn hoofdidee: de stichting van dat tehuis. Dat betreft ook behoeftigen; zij lijden misschien dieper dan de anderen, want zij zijn meer verlaten..... Dat is het vooral wat me drijft; zelf voel ik mij altijd zoo vreeselijk alleen. Mijn ouders verloor ik jong, en nadien, altijd die eenzaamheid.

- Hebt ge vroeger niet te veel van het leven verlangd? Ik kan me niet indenken, dat iemand van uw naam en fortuin geen huwelijksaanzoeken heeft gekregen.

- Inderdaad..... misschien ben ik te veeleischend geweest.....

Er drongen tranen in de oogen der oude vrouw. Plots overzag ze blijkbaar wat zij aan levensgeluk opgeofferd had om een waan.

- Hooghartigheid is een familietrek van de van Boltenhove's, verzuchtte ze deemoedig. Vader had een trotsche natuur, moeder was al even fier.

Haar hoovaardigheid erkent ze, dacht P. Martinus, maar op haar gierigheid heeft ze nog geen kijk. Hopende op een verder ontdooien van dit zoo lang bevroren gemoed, liet hij verdere pogingen om haar milder te stemmen voor haar broer en diens burgerlijke vrouw van het slag Houbermans en voor de armen der naaste omgeving maar achterwege. Er was toch wel iets bereikt.

- De armen krijgen wat de katten overlaten, schamperde P. Thomas.
- Ze geeft weg, wat ze toch niet vermag te behouden, oordeelde P. Herman.
- En deelt nu verder een bokking en leverworstje met meid en knecht, besloot pastoor Rothwinkel grimmig.

Biechten bij een kameraad?

KORPORAAL Debrit en zijn belhamels waren er met vijf dagen op water en brood vanaf gekomen. Inplaats van te erkennen genadig te zijn behandeld, liepen ze brieschend van woede en wraakzucht door de kazerne rond. Kapitein Veenmans, die een ernstige berisping van generaal van Tavinck had opgeloopen, schuimbekte in stilte en vuurde te pas en te onpas ware salvi vloeken af. Soms leek hij over z'n zenuwen heen. Hij verloor de voorzichtigheid evenwel niet meer uit het oog, daarom intrigeerde hij met een voor zijn temperament verrassende sluwheid tegen de papen en hun missie, tegen godsdienst en Kerk. Er roerde wat onder ‘het volk’. Dat had men in de pastorie der St. Theuniskerk ook al vernomen en daarom zond men een spoedbrief aan P. Robert in Stevensweert om per keerende postkoets over te komen. Als oud-militair, gelegen hebbende in Torenen, kon hij als bijzonder deskundig gelden in aangelegenheden het garnizoen aangaande, zoo meende P. Herman.

De kerels die in het cachot gezeten hadden vanwege het relletje op de markt, begonnen een scheldpartij tegen de paters, de geestelijken, tegen Torenen en

zijn pilarenbijters, tegen de huichelaars en kwezels van het Limburgsche muitersland. Hun agitatie sloeg over op de honderden manschappen van Noordelijke herkomst, die zich hier op vijandelijk gebied bleven gevoelen, vooral omdat ze, bij de geringste woordenwisseling, voor ‘kaaskoppen’ uitgescholden werden. Het garnizoen bestond evenwel niet alleen uit polderjongens, dagdieven en uit straatschuim van de groote steden, uit stijve ‘poepen’ of gereformeerde Zeeuwen, er lagen in de groote vesting ook heel wat katholieken - de Hollanders noemden ze Roomschen - waaronder een stel Brabanders, die soms nakankerden over allerlei onrecht, door hun voorgeslacht in de generaliteitslanden verduurd, vóór de Franschen, bevrijdend, binnenvielen. Kerkpilaren waren dit allerminst; evenals zooveel andere piotten kenden zij beter den weg naar de ‘kaberdoeskes’ der minderen, tegen de oude stadswallen, dan de straten die naar de kerken leidden. Van enkelen kon men de godsdienstige traditie alleen nog afleiden uit het misbruik van Gods naam en hun ijselijk gesakker. Geen heilige boontjes dus.

Jongens met temperament. Dat bleek op een avond, toen ze in hun kribben lagen. Een bezopen stukrijder kwam, een godslasterlijk liedje lallend, den slaapzolder opwaggelen. Enkele manschappen, die, vermoeid van langdurige veldoefeningen, vroeg onder de dekens gekropen waren, brulden om stilte. De zatlap galmde nog harder. ‘Kaaskop, hou je bakoven toe’, siste een nijdige stem uit 'n donkeren hoek. Voor

‘kaaskop’ uitgescholden te worden in een ‘Hollandsche’ kazerne, dat verblufte den stukrijder toch wel. ‘Wablief?’ hoorde men hem mompelen, maar als eenig antwoord vloog hem een bespijkerde schoen naar den kop. Met hetgeen daarop voorviel heeft de krijgsraad later heel wat moeite gehad. Van alle kanten sprongen de kerels van hun kribben; het werd een verward schimpen, vloeken, heen en weer sleuren, overgaande in een kloppartij, waarbij gewonden vielen. Den sergeant van de week, die de vechtersbazen scheiden wilde, timmerde men een oog dicht, het neusbeen stuk en drie tanden uit den mond. Een oliepitje viel op den grond en er ontstond begin van brand. De manschappen van de wacht en zelfs een paar gealarmeerde officieren moesten retireeren. Dreigde er muiterij?

Waarom ze elkaar bebloede koppen geslagen hadden, wisten ze aanvankelijk zelf niet precies. De een meende: vanwege nachtrumoer; de ander voelde zich in zijn godsdienstige overtuiging gekrenkt door dat schimpliedje; er waren er die zich niet voor ‘kaaskop’ lieten uitmaken, waarop de tegenpartij zwoer van geen duivel ‘zwarte pest’ te slikken. Het verband met de Novene leek nog niet helder, tot Debrit en zijn kornuiten het vuurtje begonnen aan te blazen. De predicaties zouden fanatisme opgewekt en een geprikkelde sfeer geschapen hebben: vijandschap tusschen garnizoen en burgerij, vijandschap zelfs tusschen de manschappen onderling. Mogelijk had die nog een duistere bijbedoeling, insinueerde men van

andere zijde, er school wellicht een ultramontaansche intrige achter. Een luitenant met familierelaties in Aken, herkende op een avond een ritmeester der Uhlanen in civiel tusschen de menigte rondom den kansel. Toevallig? Wantrouwde de Duitsche regeering, vreezende dat de ultramontaansche actie op het Rijnland zou kunnen overslaan, dit godsdienstig reveil aan de grens? Zelfs de gematigde en rechtvaardige garnizoenscommandant achtte het geraden eens met P. Herman over de novene, die felle novene, zooals hij zich uitdrukte, van gedachten te wisselen.

Intusschen arriveerde P. Robert. Deze sloot zich aan bij zijn superieur, toen deze zich naar de paleisachtige woning van generaal van Tavinck begaf.

De generaal - protestant en wellicht ook nog francmaçon - gaf geen blijk van vooroordeel. De mannen werden correct-hoffelijk ontvangen. Het deed hem bijzonder genoegen eens met een voormalig lid van het officierencorps, nu in monnikspij, kennis te mogen maken. P. Robert praatte ongedwongen over zijn vroolijke jaren in Torenen en dat stemde den bevelhebber zoo sympathiek, dat hij de beide Concilianten uitnoodigde om met hem te dejeuneeren. Zoowel P. Herman als P. Robert stemden grif toe en het ontbijt, eenvoudig doch met een wonderlijk bloemig Rijnwijntje opgefleurd, verliep in een aangename conversatie, die beide partijen ervan overtuigde dat nergens kwade of verstrekkende bedoelingen te duchten waren. P. Robert informeerde natuurlijk naar den geest onder het officierencorps. De meeste jongelui

kon men onverschillig noemen, liberaal op politiek gebied; enkele katholieken bevonden zich ertusschen; of ze nog naar de kerk gingen wist de generaal niet met zekerheid. Veenmans, van huis uit 'n Roomsche uit het Gooi, toonde zich nogal onverdraagzaam, die zat vermoedelijk ook achter de agitatie.

P. Robert wist nu genoeg. Hier lag voor hem nog 'n taak. Dienzelfden middag liet hij zich bij den befaamden vloek-virtuoos aandienen. De kapitein bewoonde een apartement boven een grooten tabakshandel en sigarenwinkel in de Rozenstraat, een deftige, wat somber en ouderwetsch gemeubelde suite, waarvan hij de wanden wat had opgeluisterd met een keurcollectie slag- en schietwapens uit vroeger eeuwen, van den Duitschen korfdegen uit 1500 tot den ruitersabel van een Russisch generaal, die in 1815 in Brussel was gestorven. Er hingen vuurroeren uit den Tachtigjarigen oorlog naast jachtgeweren van het nieuwste type. Met bijzonderen trots wees Veenmans op zijn pistolencollectie; vooral de geciseleerde handwapens van Torenensche makelij noemde hij zeldzaam en kostbaar. Voorts kon men er bewonderen een zorgvuldig ingelijste reeks kopergravuren van Hendrik Goltzius, voorstellende krijgers uit de oudheid. Het pronkstuk van zijn particulier krijgskundig museum achtte hij een groot olieverfschilderij, toegeschreven aan een leerling van Velasquez; het stelde voor de belegering van de eens zoo geduchte vesting Torenen door Parma in 1579. En dan, onder een glazen stolp, een

verguld-zilveren helm van een Romeinsch ruiter, opgegraven in de Peel.

De begroeting tusschen P. Robert en Veenmans was wat stroef uitgevallen. Een onverschillige handdruk, een houterig gebaar om plaats te nemen. Wat kwam die zwartrok hier eigenlijk zoeken? Hem bekeeren? Verbeeld je? Toen P. Robert zich evenwel kenbaar maakte als 'n voormalig wapenmakker, schoot Veenmans in een wat onwellevenden schaterlach.

- Daar heb je, good health, die ouwe vriend van Neske Woltmakers! daverde hij dan. Ouwe liefde roest niet, zegt men wel.

Een licht schaamrood steeg P. Robert naar het voorhoofd. Even zweemde een droevige glimlach op zijn lippen.

- In mijn garnizoenstijd heb ik ook Ernestine Woltmakers... en andere vroolijke jonge meisjes gekend. Daarop mag ik zeker niet trotsch meer zijn, maar ik ben niet zoo karakterloos en huichelachtig om het verleden te loochenen.

Deze ronde taal beviel Veenmans wel. Nu hoorde hij niet den nieuwen heiligmaker, maar nog eens den ouden kameraad. Daar mochten ze wel een goed glas op drinken.

- Waarom niet? gaf P. Robert toe. Het onderscheid tusschen een flesch wrangen Palus en een superben Mouton-logé, tusschen een ordinair en Macon en een edelen Chambertin weet ik nu nog te maken.

- Bravo. Ja, wanneer ge een zoo goeie kenner zijt gebleven, dan zal mijn eenvoudig Pommardje U mis-

schien maar matig bevallen. Niettemin, ik vind 'm een droom.

Het ijs was gebroken. P. Robert vergat, dat hij als boeteprediker hier verscheen; Veenmans zag in hem alleen maar den charmanten officier van tien jaar geleden. Het gesprek liep over personen en toestanden en naderde vaak het confidentieele. Opeens schoot P. Robert te binnen wat hij eigenlijk wilde; een ziel verzoenen met God en godsdienst.

- Ben ik nu zoover van het leven afgedwaald of een onmogelijk mensch geworden? vroeg hij op een gegeven moment.

- Het valt me, waarachtig, erg mee. Ja, ik ben wat vervreemd van papen en wierook.

- Met reden, of door een misverstand? waagde de missionaris nu.

- Hm... hm... Veenmans keek hem opeens wantrouwend aan. Och, ik kan het ook wel vertellen..... onder kameraden.

De kapitein verhaalde toen zijn levensgeschiedenis. Hij stamde af van een officierenfamilie, die, hoewel Roomsch, toch gedurende generaties onder de Staatschen gediend had. Goed katholiek opgevoed, was hij aan zijn geloof trouw gebleven, totdat die vervloekte erfeniskwestie zijn leven bedorven had.

- Ik ben niet altijd zoo'n godvergeten donderbus geweest, zoo'n onverschillige vrouwenlooper. Toen ik kennis kreeg aan Lotte Terwijnen ging ik voor een overgevoelig dweeper door. Ik speelde aardig viool: Beethoven, Mozart, alle grootmeesters; ik componeer-

de zelfs een ballade..... nogal 'n verschil met wat ik nu ben. Lotte was 'n schatrijke erfdochter, 'n goudvischje, waaromheen zelfs adellijke kameraden cirkelden. Haar papa, millionair, maar gierig als een vrek, wilde haar alleen maar aan een ander millioen uitleveren. Dat bezat ik niet, maar er bestond uitzicht op. Een oom, die plantages in Indië bezat, zou mij, eenige stamhouder van de familie Veenmans, zijn fortuin nalaten. Hij zelf had 't me beloofd. Het ouwe fuifnummer woonde in Brussel, hield er vriendinnen op na, maar geen eigenlijke favorite. Waarom die erfenis niet uitspelen bij Terwijnen? Lotte mocht me wel. Alles zou in orde zijn gekomen, als die afgetakelde Don Juan niet in handen van de begijnen was gevallen. Hij kreeg, van overdadig vreten en zuipen en nog wat, een beroerte, wat opname in een hospitaal der zusters Birgitinessen noodzakelijk maakte. Ze verpleegden hem goed, hij knapte aardig op en zou bijna het hospitaal verlaten; toen stortte hij weer in, krabbelde nog eens wat bij, om het bij een derden aanval definitief af te leggen. Zijn notaris verzocht me, bij de voorlezing van het testament aanwezig te zijn. Met een hoopvol en dankbaar gemoed ben ik naar Brussel getogen.

Ik meende te ontploffen, toen ik aanhooren moest, dat hij de begijnen tot universeele erfgenamen benoemd had. Voor enkele verre familieleden en kennissen - waaronder 'n paar ouwe kwezels met een dubieus verleden - bleven bescheiden legaten over. Ik heb me beheerscht en onverschillig opgemerkt, dat

ik die fooi niet aanvaardde. Dat heel dat reuzenfortuin me ontglipte, vond ik niet zoo erg; hoe zou 't evenwel gaan met Lotte, of juister met dien ouwen haai van 'n Terwijnen? Het beroerdste vreezend - ik maakte me niet veel illusies - begon ik direct de rechtsgeldigheid van het testament te betwisten. Zoolang die procedure hangende was, toonde de grimmige geldwolf zich nog niet ontoegankelijk. Lotte distancieerde zich evenwel heel voorzichtig, maar ze verbrak de relatie evenmin. Ik heb zelfs een oogenblik - stommeling die ik was - gehoopt, dat ze, als ik 't proces verloor, haar vage belofte gestand zou doen. Natuurlijk heb ik de erfenis niet kunnen binnenharken. De gevolgen laten zich raden. Ik kreeg op zekeren dag de vertrouwelijke mededeeling, dat Lotte zich ging verloven met een jongen attaché van het Britsche gezantschap, sir Edwin Graveshorn.

Om in uw stijl te blijven: ik geloof, dat toen de duivel in me voer. Er gebeurde iets in mijn kop, of een bol vuur erin ontplofte. Ik heb mijn viool gegrepen en voor het open raam allerlei onzinnige, gruwelijke accoorden erop gekrast. Een voorbijkomenden sjouwerman, die grinnekend naar boven keek, wierp ik mijn jammerhout naar de hersens en begon toen het meubilair de straat op te slingeren. M'n hospita met de meid en 'n buurman zijn daarop tusschenbei gekomen..... wat voor gekke dingen ik daarna heb uitgehaald weet ik niet precies, wel herinner ik me, dat ik opeens van een helschen haat tegen begijnen en paters, tegen papen en Kerk, tegen godsdienst en

God bezeten raakte en dat ik, om niet heelemaal krankzinnig te worden, vloeken moest. Vloeken moest!

- Moet ge dat nog? informeerde P. Robert niet zonder spot.

- Eerlijk gezegd: neen. Het bleef 'n gewoonte, 'n ziekte, 'n sport, 'n reputatie ook. Soms vraag ik me af, of m'n gevoelens niet langzaam aan veranderd zijn. Mijn haat verbleekt, komt me niet meer zoo gegrond voor, ik begin vreemd te staan tegenover mijn eigen liefdesdrama, of 't me niet meer aangaat. - Dan is de weg naar een beter en gelukkiger leven ook zoo moeilijk niet.

- Nog wat anders: uit haat en wraakzucht ben ik lid van de loge Prins Willem geworden. Bij gebrek aan andere idealen wil ik promotie maken.

- Generaal, minister van Oorlog misschien. Wat beteekent dat alles, wanneer ik daardoor schade lijd aan mijn ziel! heeft de heilige Augustinus eens gezegd. Wees een man.

- Vergeet niet wat ik door de Kerk verloor!

- Door de Kerk? Bekijk de dingen eens rechtvaardig. Die oom handelde, na z'n vroegere belofte, zeker niet zooals 't behoorde. Maar hij liet zijn honderdduizenden na aan een hospitaal, dat armen verpleegt en verzorgt. Hij meende, staande op den drempel van de eeuwigheid, zijn zoo vaak misbruikt bezit nu eens op de beste manier te besteden; zijn neef was immers jong, welgesteld en in 'n positie met toekomst. Bovendien verloofd met 'n rijke erfdochter.

- Verloofd niet, maar met vooruitzichten.

- Onder een onuitgesproken voorwaarde die hij niet kende.

- Laat ik er nu nog bijvoegen: wanneer Lotte werkelijk van me gehouden had, een meisje was geweest met 'n hart, had ze me zoo niet in den steek gelaten. - Welnu, drong P. Robert aan.

Kapitein Veenmans verzonk in somber mediteeren.

- Drinken we nog een flesch en praten we over wat anders, viel hij opeens uit, want..... enfin, niet vloeken.

Ze kraakten nog 'n Romanée en Veenmans geraakte in een opgewonden, geforceerde vroolijkheid. P. Robert voelde, dat hij nu voorzichtig moest blijven; er woelde wat in dien man, iets dat uit beter verleden begon op te borrelen. Plots een vuistslag op tafel.

- Je hebt gelijk. Ik moet me 't leven niet verder vergiftigen, niet om dat wijf in 't verleden en niet om een gouwen kraag in de toekomst. Ik wil anders, maar nu niet. Later.

- Nu juist wel. Je hebt zonder bedoeling bij me gebiecht. Maak nu 'n kruisje en herhaal in enkele woorden wat je zooeven vertelde.

- Werkelijk? Biechten bij een kameraad?

- Waarom niet? Natuurlijk komt er wel wat bij, maar dat vertel je aan iemand die uit ondervinding weet wat menschelijke zwakheid is. Volg dien goeden impuls van het oogenblik.

- Aan tafel, met flesschen en roemers, omringd van moordwerktuigen?

- Flesschen en roemers verhuizen even naar de commode. Wat de tropheeën aangaat, we zullen maar denken dat het zwaard van St. Michaël, van den goeden honderdman van St. Mauritius ertusschen hangt. Er zijn ook krijgslieden onder Gods lieve heiligen.

In welk een vreemd milieu klonk kort nadien 't ‘absolvo te’!

- Nu zou ik toch haast van voldoening en dankbaarheid 'n paar knoopen erop gezet hebben. Eindelijk is iets van me afgenomen dat me dreigde te wurgen. Gods genade heeft wel rare wegen moeten nemen, bekende de bekeerde zondaar tenslotte, stralend van zielevreugde en ook een ietsje van den zoeten wijn.

- Onder ons, wanneer je meent, dat je er niet goed tegen kunt, blijf dan van de Novene weg.

- Nu sta ik voor niets meer. Ik kom en niet alleen. Een week geleden trommelde ik de kwaden samen, morgen stap ik aan het hoofd van de goedwillenden de kerk binnen. En als iemand z'n bek open doet..... - Zuinig zijn met daverende woorden! vermaande P. Robert gemoedelijk. En hij voegde er ernstig en mysterieus aan toe: en sterkte onder de naweeën.

Kapitein Veenmans heeft wel woord gehouden; hij heeft, in civiel, achter in het kerkportaal blijvend, als kwam hij uitspionneeren, een der predicaties bijgewoond. Alleen, en geheel ontnuchterd, in gespleten gemoedstoestand. Hij stond er met zijn tronie als voorheen.

En toch een ander mensch.

De gekkin van Vlierdael

HET geval Marie Lommen werd wel ruchtbaar gedurende de laatste dagen der ‘felle Novene’, zooals men deze missie meer en meer noemde, maar de juiste bijzonderheden raakten eerst maanden later bekend. In kringen van hooge geestelijke en wereldlijke overheden heeft men zich terstond ermee bezig gehouden. Toen er, vanwege pro- en contra-geschrijf in de pers schandaal dreigde, liet de gouverneur der provincie zich zelfs een rapport zenden door dokter Quaeden, den arts, die practiseerde in Vlierdael, het dorpje aan de Berwinne, waar Marie Lommen woonde. Een geval van duivelsuitbanning kwam dezen hoogen heer zoo middeleeuwsch en onwaarschijnlijk voor, dat hij aan poging tot volksbedrog begon te denken. Tegen deze opvatting pleitte wel, dat de Concilianten geen melding maakten van het geval en van den kansel niets erover loslieten. Bovendien behoorde men het gebeurde toch ook eens van den kant der betrokkenen te leeren kennen, daarom het vriendelijk verzoek aan dokter Quaeden om er vertrouwelijke inlichtingen over te verstrekken.

Dit confidentieele rapport werd evenwel reeds gecopieerd voor de Hoogedelgestrenge Heer Commissa-

ris des Konings het onder oogen kreeg en dra circuleerden afschriften en uittreksels ervan onder de bevolking. Van een van die uittreksels maken we dankbaar gebruik.

Vooraf een woord over Dr. Quaeden en Marie Lommen. De dokter was een bedaagd man, die te Leuven gestudeerd had en die later bijzondere aandacht besteedde aan het Mesmerisme en de nieuwe theorieën omtrent suggestie en hypnose. Onze dorpsdokter deed ook wat aan politiek; hij telde mee onder de liberalen, de verlichten, zonder daarom ongeloovig te mogen heeten. Al zag men hem niet vaak in de kerk, zijn Paschen hield hij vrij geregeld. Overigens een goedhartig en hulpvaardig man, uiterst verdraagzaam en breed van opvatting, bevriend zoowel met den pastoor als met den bigotten notaris, waarmee hij tweemaal per week ging schaken en kaartspelen.

Marie Lommen, als ‘gekkin van Vlierdael’ uitgescholden, noemde hij een van z'n moeilijkste patiënten; een geesteszieke waarmee hij geen raad wist. In haar normale perioden een vriendelijk, schuchter en bescheiden meisje, dat, niettegenstaande haar drie-en-dertig jaar, bloosde, wanneer een man of een jongen haar even oplettend bekeek. Omtrent haar zeventiende jaar moet haar iets vreemds zijn overkomen. Soms kreeg ze kwaadaardige buien; zij, anders zoo devoot, kon dan schelden op kerk en priesters en verloor allen eerbied voor God en Zijn heiligen. Deze toevallen, of hoe men 't noemen wil, duurden maar zelden langer dan enkele dagen. Zoodra ze voorbij

waren, verviel Marie Lommen in een diepe neerslachtigheid. Ze herinnerde zich dan niet zoo heel precies wat ze gezegd had, maar wist wel, dat ze vreemde en vreeselijke dingen had uitgekraamd. Daarover schaamde ze zich diep; ze durfde zich niet meer te vertoonen en sloop op een avond wel over de grens, naar Eysden, om daar bij de paters Carmelieten te biechten. Haar zonden beleden hebbend, keerde ze met verlicht gemoed huiswaarts, deed onopvallend haar werk in het winkeltje der Wed. Lommen - handel in garen en lint, kruidenierswaren, vleesch, visch, groenten en ijzerwaren - totdat een nieuwe aanval haar teisterde. Deze zinsverbijsteringen werden allengs kwaadaardiger. Het bleef niet bij schelden en godslasteren; ze vierde haar mysterieuze woede uit op heiligenbeelden en begon zelfs haar moeder te bedreigen.

Doordat Marie over de grens ging biechten, was de oude pastoor niet precies van haar geestelijke gesteldheid op de hoogte. Mogelijk toonde hij zich ook wat gepikeerd door haar gebrek aan vertrouwen in zijn beleid als zieleherder. Heel onaangenaam vond hij dat wegsluipen van zijn zonderlinge parochiane niet; een moeilijk, onaangenaam geval, waarmee hij geen raad wist, kon hij nu ignoreeren. Op zijn manier was de oude man zelf te rationalistisch om aan bezetenheid te denken. Vaak praatte hij met dokter Quaeden over de ‘gekkin van Vlierdael’, doch ook deze zat met 't geval verlegen. Hij meed het contact met de zonderlinge evenwel niet, integendeel, hij zocht het.

Dat bleek wel eens moeilijk. Noch Marie noch haar moeder hadden hem ooit als arts geconsulteerd. Het waren allebei simpele boerenmenschjes, die nauwelijks lezen en schrijven konden. Beiden dachten er niet aan een dokter erbij te betrekken - dat doet men eerst als men op z'n uiterste ligt, een arm of een been breekt, aan uitwendige kwalen lijdt -. Dr. Quaeden, die zich voor het geval interesseerde, diende nu wel vaak het winkeltje binnen te stappen om wat te koopen. Gewoonlijk trof hij Marie zelf achter de toonbank. Hij observeerde haar goed: een jonge vrouw van middelmatig figuur, iemand van het alpine-type dat in het Limburgsche en Luiksche heuvelland vrij veel voorkomt, weinig intelligent, doch met 'n onmiskenbare diepte en hevigheid van gevoel, wat bedeesd, doch overigens vriendelijk en behulpzaam. Had hij haar nooit in haar kwaadaardige perioden mogen ontmoeten? Gewoonlijk hield haar moeder haar dan uit het winkeltje weg, om schandaal te vermijden. Een enkelen keer was het hem wel opgevallen dat ze hem zwijgend passeerde, bleek, met verwilderde oogen en de lippen vast op elkaar geklemd of ze zichzelf met geweld tot zwijgen dwingen wou. Sprak hij haar in dien toestand aan, dan kreeg hij nauwelijks antwoord. Veel onder de menschen komend wist hij, van hooren zeggen, toch heel wat omtrent de ‘gekkin’. Hij begon tot het idee over te hellen, dat de geestesziekte van het arme dorpsmeisje diende te worden beschouwd in het licht van de wordende wetenschap omtrent suggestie, autosuggestie en dier-

lijk magnetisme. Wat hem bijzonder merkwaardig voorkwam waren de twee aan elkander tegenovergestelde karakters die beurtelings in haar domineerden. De eigenlijke aard van dat schepsel leek hem niet twijfelachtig: een goed, eenvoudig boerenkind. Maar die andere natuur, die bovendien gepaard scheen te gaan met hoogere intelligentie?

De omstandigheden zouden hem spoedig meer omtrent het geval doen vernemen. Op een avond kwam een der buren van de weduwe Lommen den dokter waarschuwen, dat Marie nu heelemaal gek geworden was en zich als een duivelin aanstelde. Dokter Quaeden, die giste dat overbrenging naar een gesticht noodzakelijk kon wezen, liet inspannen en reed, met een stevigen knecht als koetsier en helper, naar die zonderlinge patiënte. Hij trof er den pastoor ook reeds aan. Marie leek hem bedaard; ze zat met een vreemde, strijdvaardige uitdrukking op het gelaat in een leunstoel, omringd door angstige buurvrouwen, die haar in bedwang hadden moeten houden toen ze haar moeder zelf te lijf wilde. De weduwe stond aan een tafeltje in een hoek, bij den schijn van 'n oliepitje, met den pastoor te praten. Ze leek hevig ontdaan en snikte soms vernepen. Ze schaamde zich bovenal, want haar dochter had den ouden braven man onthaald op een vloed van scheldwoorden en verwijten als men van een razenden schipper of mijnwerker niet zou verwacht hebben. De dokter maakte voorzichtig een praatje met Marie: deze antwoordde aanvankelijk met onverschillig schouderophalen en een hoo-

nend superieur lachje, om plots tegen den arts uit te varen in hoog-Fransch. Iets heel wonderlijks wel: in dit dorp sprak men een Limburgsch dialect dat ver van het algemeene Nederlandsch afstond, dat soms aan plat Duitsch deed denken en bovendien veel Waalsche uitdrukkingen bevatte. Marie kende geen Fransch, had het nimmer geleerd en verstond het dus ook niet. Nu vertelde ze in die taal allerlei hatelijkheden, over de gulzigheid en inhaligheid van den dokter, over zijn geringe kennis en ernstige vergissingen en omtrent de domheid van die ‘kwakzalvers’ in het algemeen. Het kostte Quaeden al z'n zelfbeheersching om niet scherp van antwoord te dienen. Een oude boerin, die achter den leuningstoel van de delireerende stond, maakte een vergoelijkend gebaar langs het voorhoofd, waardoor de dokter begreep dat de nijdige opmerkingen niet ernstig werden opgevat. Opeens kwam Fretteke binnen; een klein, vermummeld ventje, dat voor allerlei menschen-met-weinigtijd bedevaarten overnam. Dit wonderlijke manneke sliep vaak bij de weduwe Lommen in het pakstroo op zolder; hij gevoelde zich hier thuis. Van alle gebeuren in de streek op de hoogte, wist hij ook heel wat omtrent de groote Novene van Torenen te vertellen. Hij had de heerlijke sermoenen van P. Herman gehoord en gaf hoog op van de redenaarsgaven en de heiligheid van den grooten Conciliant. De oude bedevaartganger kende Marie Lommen van jongsaf en had over haar geval zijn meening: bezetenheid. Hij poogde er wel eens over te praten met den pastoor, doch

deze wees minzaam iedere inmenging van onbevoegden op geestelijk gebied af; zag er wat anders in. Niettegenstaande de aanwezigheid van pastoor en dokter kwam hij op zijn oude idee terug en hij drong erop aan met het meisje eens P. Herman te consulteeren. De pastoor maakte reeds een afwijzend gebaar, maar - tot verbazing van alle aanwezigen, die dit van den onkerkschen arts niet verwachtten - verklaarde juist de dokter daar wel wat in te zien. Hij wilde zelfs, morgen in alle vroegte, Marie in eigen rijtuig naar Torenen rijden. Wat kon hij daarmee voor hebben? Opzettelijk een blamage der paters uitlokken lag niet in zijn goedmoedigen, verdraagzamen aard. In den duivel zou hij wel niet gelooven. Ook de pastoor begreep er niets van en sputterde tegen, maar de buren, gesteund door Fretteke, vielen den dokter bij. En de lijdster aan helsche of aardsche kwalen zelf? Door haar moeder voorzichtig en angstig ondervraagd, brak ze plots in heftig en erbarmelijk schreien uit. Voor een oogenblik leek het kwaadaardige geweken. Met een hartstochtelijk: Ja, ja, naar Torenen, stemde ze in met het voornemen haar door P. Herman te laten zegenen, om plots, zonder overgang, andermaal te spotten in hoog-Fransch met de eksters van St. Theunis. Waarvan kende zij, die tot voor enkele minuten niets van de missie in de stad gehoord had, opeens den naam der parochie en de zwarte dracht van de paters dezer nieuwe orde?

Volgen we nu verder, in korte woorden, de mededeelingen[1)] van Dr. Quaeden aan den gouverneur.

De dokter begint met te memoreeren: ik geloof wel in een onbepaalden kwaden geest, maar niet in den duivel in persoonlijke gestalten, zooals de middeleeuwen die uitbeeldden. Ik geloof niet in bezetenheid in den vorm waarin exorcisten dit vermogen. Waarom ik dan zelf op de duivelsuitbanning door P. Herman, van wie ik alleen bij reputatie iets wist, heb aangedrongen? Omdat ik, in dit vreemde geval, gaarne een experiment wilde nemen. Het vreeselijke zielelijden van het arme boerenmeisje, in normalen toestand zeer vroom, kon ik aanvoelen, en daarom leek me ieder middel dat baat kon brengen ook te verontschuldigen en zelfs goed. Mijn studies over suggesties en auto-suggesties deden mij vermoeden, dat langs dezen weg, en langs dezen weg alleen, zich mogelijkheden tot algeheele genezing openden.

's Morgens om half vijf zijn wij weggereden. Met de patiënte gingen mee: de moeder, een dappere buurvrouw en ik zelf in het rijtuig; naast mijn koetsier had een pachter uit de omgeving - evenals mijn knecht een stevige kerel - op den bok plaats genomen. Marie Lommen had den nacht slapeloos doorgebracht; ze leek me erg vermoeid, knikkebolde soms, doch stemde, tot onze verwondering, gewoonlijk in met het halfluid bidden der vrouwen. Ze maakte den indruk van zoowel zeer beangst alsook hoopvol gestemd te zijn.

Tegen zeven uur reden we, door de Breusterpoort, de stad binnen. Op de markt ontwaarden we reeds een groote drukte, waarvoor mijn patiënte evenwel

niet de geringste belangstelling toonde, terwijl ze zich toch in gewone omstandigheden kinderlijk kon verheugen over iedere afleiding uit het wat suffe leven van haar dorpje. We besloten terstond naar de St. Theuniskerk door te rijden. Tot onze verwondering troffen we daar reeds het oude bedevaartgangertje, dat 'n bezoek aan P. Herman aangeraden had, voor den ingang der kerk aan. Het manneke was 's nachts om twee uur al afgemarcheerd naar de stad. Toen we Marie Lommen wilden laten uitstappen om haar de kerk binnen te leiden, werd de kwade geest in haar weer wakker. Eerst weigerde ze snibbig, en toen ze, op mijn advies, met zacht geweld werd meegetroond, heeft ze zich energiek verzet. Toch kwam het me soms voor, dat beide naturen tegelijk in haar reageerden: eene macht trok haar naar 't altaar, 'n andere poogde haar te weerhouden. Even over den drempel overviel haar een heftige booze bui; ze begon in 't Fransch te tieren en te schelden en maakte schandaal. Tientallen menschen, die voor de biechtstoelen zaten, kwamen ontsteld toegeloopen; ook geestelijken - waaronder P. Herman zelf, een hooge indrukwekkende St. Michaëls-gestalte - schoten toe. Het oude mannetje, dat ons den tocht naar Torenen aanried, bewees ons nu goede diensten, door in korte woorden het geval aan P. Herman en zijn confraters voor te leggen. Een hunner bracht Marie Lommen en ons naar de sacristie en daarna loodste men de nieuwsgierig geworden menschen naar de biechtstoelen terug.

Eindnoten:

1) Eenige bijzonderheden van het geval Marie Lommen zijn ontleend aan het relaas van een soortgelijk gebeuren, voorkomende in een levensbeschrijving van Mgr. Laurent, bisschop van Luxemburg.

In abyssum

KOMENDE tot de eigenlijke exorceering bericht Dr. Quaeden dan verder:

In de sacristie werd terstond iets als een krijgsraad gehouden tusschen P. Herman en den pastoor der parochie. De groote kanselredenaar leek me voor het geval terug te schrikken en twijfelde of het binnen zijn jurisdictie lag. De pastoor stelde hem gerust, waarna de pater de hoop uitsprek dat een, waardiger dan hij, den strijd met den Booze zou ondernemen. Ook meende hij niet voldoende ingelicht te wezen. De moeder, de buurvrouw en ook ik zelf vertelden hem daarom nog het een en ander. Daarop wendde hij zich tot Marie Lommen persoonlijk. Had deze aanvankelijk schuw en schichtig op een stoel gezeten, nu sprong ze, als door een adder gebeten, op. Het leek of ze P. Herman wilde aanvliegen. Onvergetelijk voor alle getuigen blijft de verschrikkelijke verandering die we in het gelaat van deze eenvoudige boerendochter konden waarnemen. Een razende haat fonkelde in haar oogen; de kleur van voorhoofd en wangen verschoot tot een violetachtig blauw. Nog feller schrik boezemde ze in, door een brullend geluid - als van een woesten tijger, zoo dunkt me - uit te

stooten. Ontzet door den aanblik van deze gedaantewisseling maakten de priesters en de vrouwen een kruis. P. Herman toonde zich eveneens zeer ontsteld en bijna angstig. Hij liet door een der kapelaans een gebedenboek, vermoedelijk met de formules der exorceering, halen. Dan legde hij een stola om den hals der ongelukkige, waarop deze weer stiller werd. De St. Theuniskerk heeft enkele aangebouwde zijkapellen, welke van de hoofdkerk afgesloten kunnen worden. Naar eene daarvan, in die van O.L. Vrouw van Lorette, moesten wij Marie Lommen overbrengen. Al geschiedde dit zonder veel opzien te verwekken, toch leek het me dat het geval de opmerkzaamheid alreeds begon te trekken. In deze O.L. Vrouwekapel heb ik de exorceering bijgewoond. Ik geef hieronder eenige bijzonderheden daaromtrent, zonder nog een oordeel over den aard van het gebeurde uit te spreken.

Nauwelijks in de kapel wierp Marie Lommen zich op den grond en begon, onder afschuwelijke verrekking van haar ledematen, opnieuw als een dier te brullen. Men zal misschien opmerken dat zooiets bij epileptische aanvallen ook voorkomt; hierop moet ik antwoorden, dat de symptomen dan heel anders zijn. Dit stuitende tooneel greep P. Herman zoodanig aan, dat hij voor korten tijd de kapel verliet; spoedig keerde hij terug met een confrater P. Medardus. Intusschen hadden de aanwezigen, waaronder ik zelf en de twee sterke mannen die met mij meegekomen waren, de grootste moeite om het toch niet zoo flinke boeren-

meisje in bedwang te houden. Zij sleurde zichzelf en ons van den eenen hoek der kapel naar den anderen, onder het uitstooten van waarlijk onmenschelijke geluiden. Dit worstelen met het arme schepsel heeft wel een uur geduurd. P. Hermans was inmiddels de ritueele gebeden begonnen; de wilde bewegingen namen af en gingen over in een soort kramp. Bij de litanie van O.L. Vrouw trad ontspanning in, waarna we een ander verschijnsel konden constateeren: dat van de meertaligheid. Marie Lommen kan een beetje lezen en schrijven in het Hollandsch of Vlaamsch - hoe men 't noemen wil -; ze kent ook enkele woorden Waalsch. Fransch bleef evenwel voor haar een vreemde taal en Latijn evenzeer. Welnu: zelf heb ik gehoord dat zij Latijn verstond en daarop in goed Fransch antwoordde. Er sprak ongetwijfeld een tweede persoonlijkheid van een ander geestelijk niveau uit deze simpele vrouw. Het verbijsterende blijft evenwel voor mij, dat die andere persoonlijkheid tenslotte toch niet steeds van superieure intelligentie blijk gaf. Ik herinnerde me toen terstond, dat een oude Capucijn eens beweerde: de duivel is even dom als slecht.

Marie Lommen heeft onder de gebeden van P. Herman en de anderen zeer geleden. Er speelde zich in de psyche dezer vrouw iets af, dat we alleen maar kunnen raden. Soms leek ze gewoon: de boerendochter uit Vlierdael; ze sprak dan met haar wat zachte, zangerige stem. Op andere momenten hoorden we bepaald een vreemde, een ruw, bijna mannelijk geluid,

dat verschillenden onder ons deed verbleeken van angst. Soms vermocht Marie Lommen mee te bidden; enkele keeren kwam de razernij zoodanig over haar dat ze aan haar bewakers ontsnapte, een keer sprong zij over de communiebank of juister: ze werd er overheen geslingerd. Ze sloeg neer op den steenen vloer, gelukkig zonder letsel op te loopen.

Het werd intusschen middag en we waren ter bevrijding - in natuurlijken of bovennatuurlijken zin opgevat - nog geen stap verder gekomen. P. Herman trok zich terug; we lieten de bewaking der zieke over aan P. Medardus en mijn knecht, ik en de anderen gingen een weinig eten in een naburig logement. Tegen drie uur vereenigden we ons opnieuw in de kapel rond de ongelukkige. P. Herman, anders iemand met blozende gelaatskleur, zag bleek, doch leek niettemin bezield van een bovenaardsche energie. Hij scheen vastbesloten de mysterieuze persoonlijkheid van het meisje krachtiger aan te tasten. Opnieuw sprak hij een aantal gebeden uit in de Latijnsche taal, die ik moeilijk volgen kon. Dan legde hij weer zijn stola om den hals van Marie Lommen en begon nu een merkwaardige ondervraging. Hij vroeg waarom juist dit simpele, onschuldige boerenmeisje zoolang en zooveel verduren moest, en het verrassende antwoord luidde: vanwege de traagheid en luiheid van den clerus van haar gewest! Daarvan stond ik te kijken; al dweep ik allerminst met de geestelijkheid van onze omgeving, die mij gewis wat achterlijk en gemakzuchtig voorkomt, over het algemeen lijken het me

toch respectabele menschen. Er kan dus in het antwoord perfide kwaadaardigheid schuilen.

P. Herman pakte het onbekende booze element nu sterker aan. Hij herinnerde aan het lijden van Christus, waarop in Marie Lommen pijnlijke reacties volgden. Op een gegeven moment zei de stem spottende en hoonende dingen omtrent den Verlosser, o.a. dat Deze gal en edik had moeten zuipen. Dit gedeelte van de bezwering eindigde in een vloed van godslasteringen, zoo erg, dat P. Herman een reliek van het H. Kruis, in de St. Theuniskerk bewaard, liet halen. Dit maakte blijkbaar indruk, want de stem werd kalmer. Het lijden van de ongelukkige nam intusschen zoodanig toe, dat de moeder het niet meer kon aanzien en buiten bewustzijn raakte voor korten tijd. Haar even buiten geleidend bemerkten we, dat vele menschen zich voor de deur van de kapel verzameld hadden, enkele zaten geknield rozenkransen te bidden. Er was, hoe ook, dus iets ruchtbaar geworden. De uitbanning scheen P. Herman geweldig te vermoeien, het zweet parelde hem op het voorhoofd, soms moest hij gaan zitten om even uit te rusten en vroeg hij om een dronk water.

Enkele gezegden en uitdrukkingen van deze merkwaardige handeling kan ik me herinneren. Zoo noemde de vreemde stem in Marie Lommen den Christus eenmaal verachtelijk: ce juif; daarmee wilde de vreemde persoonlijkheid niets te maken hebben. Kort nadien hoorde ik zooiets als: wanneer dit nog lang duurt moet ik vertrekken, gevolgd door de

vraag: waarheen dien ik te gaan? ‘In abyssum, unde existi’, beval P. Herman, waarop de andere, die dit Latijnsche woord dus wel verstond, voorstelde in ik weet niet meer wat of wie te varen. ‘In abyssum’, hield P. Herman vol. Ook bemoeide zich de geheimzinnige soms met de getuigen van dezen strijd, met onbekende of bovennatuurlijke krachten. Zoo werd P. Medardus, die van zijn superieur gebeden overnam, uitgescholden voor ‘vilain’ en ‘imbécile’. De buurvrouw uit Vlierdael, die zich een opmerking veroorloofde, moest zich de betiteling ‘vieille bigotte’ laten welgevallen. Uit zielkundig oogpunt beschouwd beleefde ik hoogst belangwekkende oogenblikken. Zoo kwam het voor dat de stem vroolijk begon te klinken. Ze herinnerde P. Herman aan allerlei kattekwaad uit zijn kinderjaren; deze werden op zeer geestige, duivelsch-geestige manier moet ik zeggen, opgerakeld. Niettegenstaande de tragische omstandigheden hadden we moeite om niet te lachen; P. Herman bad toen hevig, bijna vertwijfeld. Bedoelde de stem den hoogen erst der handeling te verbreken? Tegen het luiden van het Angelus leek het of de exorcist een eisch stelde: ‘Sub sonitu companae ad salutationem angelicam, sine ullo strepitu, nocumento aut vestigio sui’. Daarna beval de pater Marie Lommen neer te knielen, hetgeen ze nu zonder verzet deed. Wij allen, ook ik, want ik wilde deze wonderbare handeling niet schaden, knielden rondom haar. Nogmaals legde P. Herman haar zijn stola om den hals. Toen het Angelus geluid werd bad hij drie-

maal het ‘Eere zij den Vader’ en vroeg dan - het leek of hij al zijn moed verzamelen moest - ‘Marie Lommen, gelooft ge nu door de voorspraak der Lieve Vrouw verlost te zijn?’ Bijna jubelend klonk een driewerf: ja! Opvallend was de gelaatsuitdrukking bij het inderdaad bevrijde meisje. Haar oogen - waarin 's morgens een helsche gloed brandde, ik kan het niet anders aanduiden - straalden nu in hemelsche verrukking. P. Herman, wiens krachten uitgeput raakten, brak toen opeens in een zacht, niet te onderdrukken schreien uit. Ik behoef wel niet te zeggen, dat de vrouwen haar gevoelens evenmin meester bleven; zelfs wij, mannen, de pastoor, P. Medardus, mijn knecht, de pachter en ik zelf, waren geschokt en ontroerd door het beleefde en door de gelukkige redding van het arme kind, dat zooveel jaren onbeschrijfelijk zieleleed moet hebben doorstaan. P. Herman vermande zich snel. Met bevende stem zette hij het ‘Te Deum laudamus’ in, waarbij de andere geestelijken en het oude ventje, dat bedevaarten in commissie doet, instemden. Dan ging Marie knielen voor het altaar der kapel en sprak met uit het diepste van haar hart opwellende woorden iets als een hymne van dank voor haar bevrijding. Hierbij lette ik goed op: ik constateerde evenwel geen afwijking van haar natuurlijke, zachte en zangerige stem en evenmin een opstijgen in bewoordingen boven haar intelligentie en begripsvermogen. Om haar te beproeven heb ik haar nog even iets in 't Fransch gevraagd; ze reageerde hierop heel gewoon met het bekende ‘pas compris’,

dat alle eenvoudige menschen in onze streek antwoorden, wanneer ze in die taal aangesproken worden. Na dit uit de diepste gronden van haar gemoed opgerezen dankwoord begon zij den rozenkrans te bidden. Dan sprak zij het verlangen uit den zegen met het Allerheiligste te mogen ontvangen, aan welk verzoek de pastoor heeft voldaan.

In de kerk komende viel het ons op dat deze vol menschen zat. Het feit, dat er iets bijzonders voorviel, had zich door heel de stad verspreid en honderden, wellicht nog meer nieuwsgierige dan vrome zielen waren hier nu samengestroomd, om een begenadigde met eigen oogen te aanschouwen. Na den zegen met het Allerheiligste begaven we ons naar de pastorie, waar we aan een eenvoudige koffietafel moesten aanzitten. Het viel me op, dat Marie Lommen zich met gezonden eetlust aan vla en krentenmik te goed deed, welk voorbeeld heel het gezelschap uit Vlierdael toen maar volgde. P. Herman alleen scheen allen appetijt verloren te hebben; het was of sombere visioenen hem kwelden, of hij iets van zich af poogde te zetten. Wat precies in hem omging weet ik niet; wellicht had de handeling, die het uiterste van menschelijke zielskrachten vorderen moet, hem uitgeput. Ik hoorde hem aan den pastoor verzoeken zijn sermoen door een ander te laten overnemen. Voor we wegreden had hij zich reeds teruggetrokken. Toen we in het rijtuig stapten werden we door honderden menschen omgeven, die ons met vragen bestormden. Ik geloof dat de meesten meenden dat P. Herman een miraculeuze

genezing verricht had. De pastoor vroeg wat discretie; zoodra mogelijk zou hij een verklaring afleggen. Aan exorceering zullen vermoedelijk maar weinigen gedacht hebben. In stillen jubel zijn we toen weggereden; in triomf werden we - het was al bij middernacht - ingehaald. In Vlierdael wist men natuurlijk beter waarom het ging. Namens heel het dorp legde de buurvrouw de gelofte af gezamenlijk een bedevaart van dank naar de O.L. Vrouwekapel der St. Theuniskerk te ondernemen. ‘Bij de Kruisplanting’, stelde het oude ventje voor. ‘Overmorgen’, lichtte hij nader toe, waarmee allen instemden.

Als medicus moet ik eerlijkheidshalve de wonderbare, langs natuurlijken weg voorloopig nog onverklaarbare genezing van een ernstige zielsziekte constateeren. Deze was, volgens den tegenwoordigen stand der wetenschap, op geen andere wijze mogelijk geweest. Met mezelf ben ik het nog niet eens over het eigenlijke karakter dezer vreemde gebeurtenis. Ik geloof in een kwaad beginsel - Ormuzd contra Ahriman - men behoeft de gedragingen der menschheid maar te beschouwen om ervan overtuigd te raken. Ben ik evenwel te ver van 't geloof mijner vaderen afgedwaald om een persoonlijken duivel te aanvaarden? In ieder geval heeft hetgeen ik zag en hoorde me dan geen hoogen dunk van zijn zoogenaamde bovenmenschelijke intelligentie bijgebracht. Ook op dit punt lijkt me van toepassing het gezegde: het geloof is een gave Gods.

Aan het slot van zijn confidentieel en uitvoerig schrij-

ven aan den protestantschen gouverneur van de provincie Limburg, herhaalde Dr. Quaeden nog eens, dat de feiten zoo waren en niet anders. Bedrog was uitgesloten; hij kende de zielszieke Marie Lommen en haar gemoedstoestand daarvoor veel te lang. De dorpspastoor had deze bezwering niet gewild en zit nu met het geval deerlijk verlegen.' Het contact tusschen 'de gekkin van Vlierdael' en P. Herman, die mij voorkomt iemand van onkreukbare eerlijkheid te wezen, ontstond geheel toevallig, o.a. door mij zelf - ik wilde een experiment - en door den raad van den bedevaartganger. Ziehier de toedracht van de geruchtmakende zaak. Men kan erover denken zooals men wil. Een wonderbare genezing blijft het in ieder geval.

De Kruisplanting

DE Novene of Missie van Torenen zou besloten worden met het planten van een groot Missiekruis op het nieuwe kerkhof der stad, gelegen op een heuvel, die hoog boven de omgeving en de vesting oprees. Wanneer we Zondagmiddag maar mooi weer hebben, verzuchtte menigeen. Goed weer werd het; ofschoon nog midden in den winter, woei een luwe wind uit het Zuid-Westen. ‘De barometer keldert’, bromden eenige zwartkijkers. Het zwerk, in den morgen nog vliesachtig en nevelig, woei tegen den noen geheel open; een week, melkig-wit azuur koepelde over de bruin-grijze stad in de diepte en over de grauw-groene dalen, die den Bannenberg omsloten.

Tegen één uur ontstond een geweldige drukte in Torenen. Op de markt zou zich een stoet vormen, om het Missiekruis naar den Bannenberg te voeren. Vreesde de stadscommandant ongeregeldheden? Blijkbaar wel, want men zag druk patrouille loopen. Niet zonder reden, naar het bleek. Korporaal Debrit zon nog steeds op revanche voor z'n vijf dagen water en brood; hij had ijverig gestookt na de kloppartij in de kazerne onder de anti-paapsche elementen. Kapi-

tein Veenmans vernam dit en waarschuwde den generaal terstond. Van Tavinck zette groote oogen op toen hij Veenmans als vriend der Novene zag opdagen. ‘Verandering van front komt meer voor’, peinsde hij wijsgeerig. Met belangstelling luisterde hij naar het onderhoud van den kapitein met P. Robert, den monnik geworden oud-officier van het garnizoen. Het kostte Veenmans geen moeite zijn superieur ervan te overtuigen, dat de missie geen revolutionaire bedoelingen beoogde en zonder bezwaar gaf de bevelhebber order tot het nemen van maatregelen om relletjes van kwaadwillige militairen te voorkomen. Het is dan ook bij wat schelden van uit de veilige menigte gebleven.

Ook van buiten trokken duizenden naar de St. Theuniskerk en de markt. Verschillende dorpen, zoowel van West- als van Oost-Limburg waren met heele processies vertegenwoordigd. Vlierdael, dat nog steeds de wondere bevrijding van Marie Lommen vierde, pelgrimeerde achter een pompeus fluweelen vaan der St. Barbara-congregatie, naar de verre stad. Als eerste achter die eerwaardige vlag schreed de begenadigde; rechts van haar de gelukkige moeder, links Fretteke, die hevig strijden moest tegen bekoringen tot hoovaardigheid. De oude pastoor heette ongesteld te zijn en Dr. Quaeden moest dien middag naar Luik. Jammer, maar niettemin, de vrome vreugde leed er nauwelijks onder.

De burgerij van Torenen, hoewel wat lauw en onverschillig op godsdienstig gebied, toonde zich over het

algemeen welwillend gestemd. De straten, waardoor de stoet zou trekken, bloeiden bont van vlaggen: rood-wit-blauw, wit-geel, zwart-geel-rood, wit-rood en ook, hier en daar, oranje. De vrijzinnige burgemeester der stad maakte zelfs geen bezwaar tegen het hijschen der nationale driekleur op den toren van het stadhuis. Hij dacht aan de a.s. verkiezingen voor de Kamer en herinnerde zich dat P. Thomas vrij duidelijk tegen de uitbuiterij van zijn toekomstigen clericalen tegencandidaat had gepreekt. Een beetje hoffelijkheid kon geen kwaad; met den ouden deken Mgr. van Thor viel te praten.

Onder leiding van een devoot politieagent vormde zich de optocht. Voorop de fanfare ‘De lustige Pandoeren’ - die onlangs door de vrijgevigheid van mijnheer Houbermans nieuwe instrumenten verkreeg, las men in de kranten - dan een aantal congregaties en andere corporaties met ontplooide banieren. Midden in de processie het gemengde zangkoor der St. Theunisparochie, de koraaltjes of jongensstemmen in rood-wit misdienaarsgewaad. Weer eenige kerkelijke vereenigingen, daarna, een bijzondere plaats innemende in den stoet, hoewel niet over het geval Marie Lommen werd gesproken in de geestelijke oefeningen, de groep uit Vlierdael, die sterk de aandacht trok, omdat zooveel mysterieuze geruchten over de miraculeuze genezing door P. Herman de ronde deden. Achter de wonderbaar genezene en haar dorpsgenooten een wolk van bruidjes, meiskens van vier tot twaalf jaar in van witte sluiers omnevelde

lichte jurkjes. Ze strooiden, bij gebrek aan bloemen, wat takjes winterkruid, frisch geurend dennenpluksel in de straten.

Het Missiekruis, een fraai stuk werk van een vermaard houtsculpteur van Torenen - het had vijfhonderd gulden gekost, fluisterde men - werd meegedragen op een baar. De leden van de jubileerende Broederschap voor een zaligen dood hadden het zich tot een eer gerekend dit kruis zoo op hun schouders te nemen en wilden dit voorrecht aan niemand afstaan, ook niet aan kerk- en broedermeesters die zich aangeboden hadden. Om deze groep een cordon van militairen: infanteristen, cavaleristen, kanonniers, soldaten en onderofficieren. In de groep van notabelen die nu volgde, liepen, naast advocaten, ingenieurs, dokters, bierbrouwers, leeraren en fabrikanten, ook enkele luitenants en kapiteins van het garnizoen. Men heeft Veenmans hiertusschen evenwel niet opgemerkt. Men zegt dat zelfs de burgemeester mee had willen gaan, doch hiervan af zag toen hij vernam dat Houbermans zijn galarijtuig en zijn persoon aan den stoet had weten op te dringen. Inderdaad reed de door vier paarden getrokken koets van den grootindustrieel erin mee, tot ergernis van de paters Concilianten, van P. Thomas vooral, en van pastoor Rothwinkel evenzeer. De ‘behangselbaron’ had den zwakkelijken deken der stad zoolang bewerkt, tot deze zich met drie glas-in-loodramen voor zijn voormalige domkerk omkoopen liet en het met den pastoor van St. Theunis in orde bracht. In deze pralerige open koets zetelden

nu P. Herman, de deken, de pastoor en Houbermans zelf. De processie werd gesloten door een menigte reguliere en seculiere geestelijken, waarachter, tot dekking tegen gedrang, de groote jongemannencongregatie St. Aloysius, populair genaamd ‘de honderd biggen’.

Onder de toonen van een statigen processiemarsch bewoog zich de stoet in de richting van den Bannenberg, omstuwd door duizenden belangstellenden. Buiten de vestingwerken maakten die zich los van den optocht, om naar het kerkhof te hollen, daar iedereen zich van een gunstig plaatsje wilde verzekeren. Men rekende er immers op, dat de beroemde predikant P. Herman zich zelf overtreffen zou in zijn slotrede. Dit bleek inderdaad het geval. Zóó welsprekend heeft niemand, ook geen van zijn confraters, den grooten redenaar der Concilianten ooit gehoord. Het onderwerp van zijn toespraak was overigens zeer eenvoudig: Danken voor de genade Gods, gedurende de Novene zoo mildelijk over Torenen uitgestort. Kon gedurende de gewone sermoenen in de kerk of op de pleinen, soms iets van hemelsche bezieling in zijn blik stralen, nu leek 't of hij met lijf en ziel van de aarde zou ontheven raken. Zijn taal, helder en eenvoudig blijvend, scheen evenzeer vervuld van 'n heilig vuur. Zij vervoerde op ongemeene wijze de harten; tientallen vrouwen en mannen stonden luidop te schreien.

- Waarom? was er iets in de atmosfeer gekomen dat godsdienstige gevoelens extatische vormen deed aannemen? - anderen getuigden met geestdriftige uit-

roepen van hun instemming. Er kwam beweging, een zeldzaam medeleven in de menigte der geloovigen, soms zoo heftig, dat de orde verstoord dreigde te raken. Zoo trad een bekende lichte vrouw, uit de bordeelenbuurt aan den stadswal, naar voren, gevolgd door een viertal mannen. Onvervaard onderbrak zij de woorden van P. Herman met haar kreet: ‘hier is een publieke zondares en hier zijn vier publieke zondaars, maar ze zweren nu plechtig den duivel af’. Dit intermezzo bracht heel wat opschudding teweeg en het kostte den almachtigen redenaar veel moeite de aandacht voor zijn toespraak te herwinnen. Natuurlijk maakte hij dankbaar gebruik van deze vijfvoudige bekeering. Hij hield iedereen en zichzelf evenzeer een zondenspiegel voor en vernederde zich als een feilbaar mensch, die clementie verzoeken moet aan God en zijn evennaaste. Aangrijpend schalde zijn roep over de duizendhoofdige menigte: ‘zegt me toch, dat ge m'n zonden, m'n tekortkomingen, mijn nalatigheden vergeeft!’ Een wild ja-geschreeuw volgde. Met een knappe rhetorische wending voerde P. Herman zijn predicatie dan terug naar het H. Kruis, dat stad en Godsakker voor eeuwig aan Christus toewijdende hier verrees. Nogmaals sleepte hij de in extase geraakte menigte naar hooger verrukking mede en toen hij, met bovenmenschelijke kracht uitgalmde: ‘Wij wijden stad en volk voor eeuwig aan God, aan Jezus-Christus, aan de Moeder-Maagd Maria!’, toen barstten allen uit in

uitzinnige kreten: ‘Leve het Kruis, leve Jezus, leve Maria! Voor God en Kerk!’

Zoet-rozig daalde de zon reeds naar de kimmen, de purper-groene Kempische heidestreken, toen de processie, ietwat ordeloos, van den Bannenberg naar Torenen nederdaalde. In de St. Theuniskerk volgde nog een korte plechtigheid besloten met den Pauselijken Zegen. Nog eenmaal verdrongen zich duizenden in het stemmige laat-Gothische gebouw. Onder de daverende toonen van een feestmarsch, waarin de organist zijn pedaal-virtuositeit liet bewonderen, trokken de menschen weg. De buiten-lui haastten zich om voor het sluiten der stadspoorten op de landwegen te zijn. Bovendien begon de lucht snel te betrekken met laagdrijvende, spinachtige wolken. Iedereen spoedde zich, vervuld van het groote dat men beleefd had, naar huis. Zelfs die van Vlierdael, rondom Marie Lommen, sloegen een invitatie om ter pastorie te komen, met een gebaar naar het dreigende zwerk, beleefdelijk af.

In de pastorie werd, achter een goed glas wijn, over deze onvergetelijke missie, de ‘felle novene’, zooals ze meer en meer genoemd werd, rijkelijk nagepraat. Houbermans was zich ietwat aan het gezelschap van parochiegeestelijken, missiepaters, kerkmeesters en bestuurders van de jubileerende broederschap blijven opdringen. Zijn bedoeling bleek duidelijk: hij wilde P. Thomas ompraten, hem overhalen tot de erkenning dat alleen zakenmenschen over loonen en arbeidsvoorwaarden oordeelen kunnen, op welke be-

wering deze droogweg antwoordde, dat de fabrikanten deze argumenten bij het Laatste Oordeel maar uitspelen moesten.

Er wachtte het gezelschap nog een zonderlinge verrassing. Iemand belde aan, verzocht een der paters te mogen spreken en toen P. Martinus zich vertoonde, reed de onbekende man een handkar vol boeken op den stoep, sloeg deze om en ging dan, vroolijk lachend met zijn ratelend tweewielertje aan den haal. Daar lagen nu, ordeloos door elkander, honderden keurig in kalfsleer gebonden werken. Niet alleen boeken; ook twee houten borstbeelden raapte men op. Na kort beraad met pastoor Rothwinkel werd deze bibliotheek van een bekeerd zondaar weggewerkt naar een wachtkamertje. P. Medardus kon niet nalaten even in dien hoop te snuffelen: natuurlijk Encyclopaedisten, Engelsche en Duitsche wijsgeeren. Werken van Kant, Schleiermacher, Hume, Rousseau, Voltaire en bovendien twee mooie busten van deze twee verderfelijke Franschen. P. Martinus had niet gehoord, dat ze om te verbranden afgeleverd waren. Best, dan konden ze dienen in de bibliotheek, die de Concilianten bezig waren te vormen in het klooster van Stevensweert. Om zijn vijanden goed en naar waarheid te kunnen bestrijden, moet men ze ook behoorlijk kennen.

Tweede verrassing: een onbeholpen briefke, onderteekend door Harie en Bieleke: ‘Eerwaarde paters. Wij gaan van elkaar gescheiden leven. Harie blijft

toch voor mij en voor de kinderen van mijn eersten man zorgen. Ik woon nog steeds in Lommerput. Harie heeft een kamertje in de Spoelstraat no. 15. Komt ons nog eens bezoeken'.

Vooral P. Medardus, die bij deze arme welwillende menschjes aan huis was geweest, toonde zich door dit schrijven diep getroffen. Welk een offer weten ze te brengen! Wanneer in den Kerstnacht de engelen 'vrede op aarde aan de menschen van goeden wille' gezongen hebben, dan toch zeker voor deze sublieme eenvoudigen.

Zoodra Houbermans en de andere leeken vertrokken waren, overzag P. Herman, nu meer critisch en objectief, nog eens de resultaten van de Novene. Een wat indolente bevolking was tot nieuw geestelijk leven ontwaakt. De novene had als een ploeg in den akker gewerkt; de gronden lagen nu open voor de genade, voor het uitwerpen van het goede zaad. Natuurlijk; er viel ook het een en ander te betreuren: het vertrek van den nobelen baron Richelle de Meuter, het optreden van P. Timotheus, de verdwijning van het overspannen meiske Ronders, en nog wel meer, dat men straks merken zou.

- Nu leven de menschen op een geestelijk peil, besloot P. Herman, dat ze niet handhaven zullen. Ze mogen evenwel niet terugvallen tot de lauwheid en onverschilligheid van voorheen. Wij kunnen enkele dagen, met biechten en huisbezoek, nog wel wat helpen, maar het groote werk der bestendiging berust

voortaan weer geheel bij de geestelijkheid van de parochie. Mij dunkt, dat in deze stad vol nieuwe, opkomende industrie, de vele armen uw bijzondere zorgen behoeven.

Laatste vonken

REVOLUTIE tusschen Kermis en Carnaval! Wat om 'n gedicht over te schrijven, als ‘De percessie van Scherpenheuvel’ van onzen Weusteraad, beweerde ingenieur Dupont in de Sociëteit ‘De Narrenschuit’.

- Zullen we niet een paar moppen inzenden aan den ‘Harlekijn’? Prachtige onderwerpen genoeg; met 'n paar caricaturen van Meuser.

Het idee van den wijnhandelaar Raspels, bijgenaamd ‘de druifluis’ vond instemming, maar de vrienden voelden zich slaperig worden. Ze hadden te lang gekaart en gekletst; het liep tegen half vier. Morgen.

Ook in het cenakel der militairen ‘Mars’ conspireerden eenige roerige luitenantjes. Hier voerde Tangermann het hooge woord. Met de kwezelaars en wijwaterskwasten uit het corps, met de papen en hun pomperij moest eens afgerekend worden.

- Raak hier niet aan de religie. Je zou zelfs de liberalen nog aan den hals kunnen krijgen, omdat die op hun manier toch ook nog calotins zijn. Misschien vliegen de vrijgeesten je aan..... omdat je voor die Franschelaars van Torenen toch maar 'n Hollandsche kaaskop bent. Aldus de waarschuwing van rit-

meester Stoltenkamp, die, na zes jaar in de vesting gelegen te hebben, land en lieden wel meende te kennen.

- Als jullie je willen bedoen voor die kraaienbende, ik niet! braveerde Tangermann.

- Compromitteer je niet, als je later minister van oorlog wil worden.

- Ik maak een liedje op de wijs van ‘Gij moet niet zoo draaien’ en draag het voor in ‘De Narrenschuit’. Ze mogen het slikken.

Zoo praatte men hier, zoo praatte men elders in Torenen. Het leek wel of de Vastenavond in het teeken der ‘felle novene’ kwam te staan. De echte, wijze gekken, met zin voor traditie en kennis van de volkspsyche, waarschuwden daartegen: afblijven. Geen twisten over politiek en godsdienst in ‘de mooie dagen’ mengen. De broederschap in de zotternij niet storen, of tenminste den wapenstilstand onder de burgers niet verbreken. Hun raad vond weinig gehoor; nog te vol van de missie der Concilianten. En zoo verschenen er hatelijkheden over den nieuwen Saulus in den ‘Harlekijn’ en over de moderne Magdalena in ‘De razende Kater’. De naam van kapitein Veenmans werd niet genoemd, maar iedereen herkende in de parodie op den virtuoos der g.v.d.'s den nijdigen sabelsleeper. Rijkelijk werden zijn jeugdzonden opgerakeld en men spaarde hem zelfs geen herinneringen aan de zilvervloot die hij niet gewonnen had. Ernestine Woltmakers bracht het er niet beter af. Aan ieder van haar meer bekende relaties uit het verleden

zag ze een kwatrijn gewijd: eenendertig tesamen. Haar verhouding tot den jongen officier, die eenmaal P. Robert zou heeten, ontzagen de kwaadsprekers al evenmin. Ze spaarden niets en niemand. Baron Richelle de Meuter kreeg, terwille van zijn vertrek naar Achthoven, een lading schimpscheuten achterna en men insinueerde, dat Houbermans, de almachtige, hem uit de vesting had gedreven. Maar in 'De Rellebel' moest de grootindustrieel het ontgelden, omdat die vergulde phariseeër, die gepomadeerde parvenu, zijn galakoets met zesendertig paarden aan de missie had opgedrongen. In 'Het vale Vlegeltje' opende men zelfs een rubriek van patiënten voor de volgende novene; een ware chronique scandaleuse. De missie werkte ook op deze wel wat rare manier na.

Dan kwamen de daverende dagen zelf. Ze zetten in met een heftig schandaaltje in 'De Narrenschuit'. Op Zaterdagavond, voorafgaande aan de Carnavalsdagen werd daar onofficieel een danspartijtje gegeven. Om in stemming te geraken dronken de vierders dan alreeds een goed glas. Men verkleedde zich gewoonlijk al een beetje, droeg dan kleurige mutsen of blauwe boerenkielen. Hier vereenigden zich de meest fuiflustige jongelui en van de ouderen degenen, die van de Vastenavondviering een cultus maakten. Dit feesten op voorschot verliep gewoonlijk vlot en gezellig; na middernacht doken de eerste maskers op, men begon met 'de waarheid zeggen', alles binnen de grenzen van burgerlijk fatsoen. Aan het slot dreigde de danspartij wel te verworden in dwaze faran-

dole's of dolzinnig hossen, wat echter nimmer dissonanten opleverde. Ook de vreemdelingen - heel het officierencorps van het garnizoen inviteerde men - wisten discipline in de uitgelatenheid te bewaren. Maar in het jaar van ‘de felle Novene’ verliep het anders. De doordrijver Tangermann liet het onzalige idee een schimpliedje voor te dragen, niet varen. Aanvankelijk werd goedmoedig ermee gelachen; toen de strophen al kwaadaardiger klonken, hoorde men waarschuwend kuchen en afkeurend gemompel, ook verwijderden eenige jonge dames zich demonstratief. Nauwelijks herkende men in de spotternij een profanatie van O.L. Vrouw en van het Geloof in het algemeen, of er ging een dreigend gehuil en een snerpend gefluit op. Uit corpsgeest namen het enkele kameraden op voor den papenvreter; het kwam tot schelden op ‘kaaskoppen’ en ‘muiters’. Ritmeester Stoltenkamp, in een hoek gezeten, verkneukelde zich in de herrie. Die melkmuilen, die leerling-zandhazen wisten het immers beter en nu kreeg je het krakeel tusschen het corps en de elite van de stad, wat de generaal tot iederen prijs wilde voorkomen, omdat de verstandhouding toch nog te wenschen overliet. Het kabaal nam onrustwekkend toe; de ceremoniemeester van ‘De Narrenschuit’, een grijze verbouwereerde profeet onder een zotskap, poogde te sussen. Hij wist een handgemeen te voorkomen, maar Tangermann en zijn kornuiten moesten het veld ruimen. Stoltenkamp volgde ironisch lachend; hij wilde zijn kameraden niet desavoueeren.

Neske Woltmakers had zich, na het vertrek van P. Robert, voorbeeldig gehouden, hoewel ze zich soms afvroeg, wat ze in de toekomst, wanneer ze door haar spaarduitjes heenraakte, beginnen moest. Niettemin, hetzij onder invloed van de Novene of door gesublimeerde liefde tot den onbereikbaren vriend, ze weigerde ieder contact, zelfs met den rijken bankier Dehavere. Ze leefde teruggetrokken, hoewel niet contemplatief, want ze las twee romans per dag. Tegen Carnaval begon de eenzaamheid evenwel onverdraaglijk te worden. Ze liet, naar een plaatje in 'Journal des demoiselles' zich een costuum naaien, genaamd 'la reine de Saba'. Deze statige kleedij in wijnrood fluweel stond verrukkelijk bij haar gebasaneerde teint. Toen ze, aldus verkleed, met een halfmasker voor het gelaat, haar intree deed op het bal in de groote concertzaal, ging een kreet van oprechte bewondering op. Terstond werd ze door de jeunesse dorée omcirkeld, naar de champagnetent gedrongen en gevierd als nimmer te voren. Geen wals, geen mazurka, geen quadrille sloeg ze over, maar de fuifnummers, die haar als toeschietelijk voor liefkozingen gekend hadden, vonden dat ze zich preutsch begon te gedragen. Dupont, de onvergetelijke braspenning, wist haar te bemachtigen en te isoleeren. Ze trokken zich terug in een van de kleine lommerhutjes in de bovenzalen. Een fijne flesch 'Mumm, cordon rouge' verhoogde de intimiteit. Dupont vertelde van een mooie erfenis, die hem onlangs ten deel gevallen was: negentigduizend franken van een versuften oom, dien

hij nooit gezien had. Er flitste nu een idee door het nog niet benevelde brein van Neske: diplomatiek zijn. Bedoelde hij iets? Ze dansten af en toe in een klein zaaltje met eigen strijkorkest. Dupont begon aanhaliger te worden - opzichzelf niks bijzonders - maar het leek of hij naar wat anders dan Vastenavondsgeknuffel heen wilde. Soms sprak hij ernstig. Hij vertelde van ‘de felle Novene’, hoe hij dien pater, die hem bekeeren wou voor den gek had gehouden..... en daarna, uit medelijden met den toch wel sympathieken kerel, een heele kist boeken aan zijn adres aan het klooster te Stevensweert had gezonden. Wat voor boeken het geweest waren? Vergeten na te kijken; zoo maar wat bij elkaar gestopt. Plaats makend voor een nieuwe encyclopaedie had hij drie planken leeggeruimd. Er moet een complete Augustinus bij zijn..... een Schopenhauer..... een Lacepède..... wat kan 't me ook schelen. Weer doken ze weg in hun loofhutje; nu begon er een opvallend intiem gedoe en geheimzinnig gefluister. Opeens vloog Ernestine haar cavalier om den hals, hem uitgelaten kussend. Hij bleef het antwoord niet schuldig. Passeerende Carnavalsvierders letten er nauwelijks op: niets bijzonders. Na afloop van het bal inviteerde Dupont, met hikkende stem, evenwel alle vrienden en vriendinnen, alle vijanden en benijders, alle gekken en gekkinnen om met hem mee te trekken. Een orgie, die tot acht uur 's morgens duurde, vierde de verloving van twee doorgewinterde levensgenieters.

‘Toch nog wat van de Novene’, verklapte de viveur bij het afscheid nemen en voor hij Neske naar haar appartementen begeleidde. ‘Gods wegen zijn wonderbaar’, bekende op zijn beurt een devoot leeraar in de natuurkunde, die tot een der meest onvervaarde Vastenavondsgekken mocht gerekend worden.

Het dolle festijn woedde Maandagavond met vol geweld. Die uit de volksbuurten bleven niet thuishokken; in complotten van honderden trokken ze naar de danszalen rondom de Markt gelegen, naar ‘De Leemkar’, naar het ‘Glazen Muiltje’, naar den ‘Stoomwagen’ of naar de ‘Vette Kapoen’. Hier kwam eigenlijk de elite van de kleine ambachtslui en vaklieden samen. Daartoe durfden die van den ‘Rattenkuil’ zich niet te rekenen; die doken weg in de ‘Potlepel’, een kroeg in de ‘Driebroodensteeg’, een hol dat voor de gelegenheid met een magazijnruimte werd uitgebreid. Daar zag men honderd koppels en meer rondwielen over den met wind zand bestrooiden baksteenen vloer. Die van den ‘Rattenkuil’ konden zich ook geen van die deftige en dure costumes, van neteldoek en satinet, van crèpe en gebloemd katoen, zooals men in de ‘Leemkar’ zag, veroorloven. Ze keerden een pardessus het binnenste-buiten, trokken een gewasschen hemd over hun daagsche plunje of hulden zich in zakken en andere vodden. Wie een masker te duur vond maakte zijn tronie zwart met schoensmeer.

Het heele stel was hossend over de rumoerige straten naar den ‘Potlepel’ getrokken, om daar eens duchtig

‘de beest uit te laten’. Wat hadden die arme drommels, die hongerlijers ook anders in het leven? Met die dagen moest men van alles den brui geven, niet prakkezeeren over kleumende kinderen, over 'n zieken man of een kwijnende vrouw, niet piekeren over gebrek aan kolen en brood; dan zette men alle miserie een uit den kop! En drinken, groote potten donker, zuurzoet bier van vier centen, flinke drupkes van een stuiver, en maar hossen, dollen en zingen van ‘Al op die bergen’ of ‘Gij moet niet zoo draaien’ of ‘Hup, Marjenneke’ en andere vroolijke of droevige liedjes.

Voor de bende naar de ‘Driebroodensteeg’ trok, vertoonde zich plots een onbekende danig vermomde vent in de woonkazerne. Iemand die met de guldens in zijn zak rinkelde en verzekerde, dat die vanavond eraan moesten. Zeker een Oostganger, die zijn handgeld kapot wou slaan. Nu, zulke rijkaards zijn altijd welkom. De geheimzinnige kerel, verkleed als een grijze winterbeer, sloot zich aan bij Nel Deleef, die haar vent toch niet mee kon sjouwen. Ze zwetsten over allerlei dolle dingen, maar schamperden ook af en toe over den nood der armen. De grijze beer liet Nel en de anderen babbelen, hij tracteerde royaal op glazen bier met suiker en borrels met 'n klontje. Naarmate de drank ze meer naar het hoofd steeg, ontlokte de rare sinjeur ze diepere confidenties. Het ging lachend, tusschen een paar zotte kwinkslagen, maar men voelde met iemand te doen te hebben, die belang stelde in het lot der arme tobbers. Even beet wel een

vluchtig wantrouwen in de verhitte koppen: oppassen met kerels die met geld smijten! Wat wil die vent? Was het een ronselaar, een zielenverkooper? Of een spion van Houbermans, die uitvisschen moest wie tegen de patroons durfde rebelleeren? Lang duurde het dubben niet; een volgend rondje verdreef de zorgen. Wat een fideele klant, om juist de poverste sloebers te onthalen! Wie zou dat toch wezen?

Dien nacht werd de nieuwsgierigheid niet bevredigd. Tegen vier uur, toen de 'Rattenkuilers' stomdronken naar hun krot afdreven, verdween de onbekende ongemerkt. Maar tegen den avond, voor ze opnieuw aan den zwier gingen, kregen ze bezoek van den geheimzinnige..... den schoolmeester Konsten. Hij nam een stoel bij Nelia Deleef en bracht haar aan 't praten, ook over de Novene. Die pater Thomas had een diepen indruk nagelaten, vernam hij zoo; dat was een goeie vent, die het eerlijk meende, iemand die voor Houbermans geen pas achteruit week. Na de missie had hij den 'Rattenkuil' nog eens bezocht, wel een halven dag lang. Hij was niet met troostredenen en boetepredicaties alleen gekomen, maar telde, waar hij hoogsten nood wist, klinkende daalders neer. Voor zijn heengaan beloofde hij hulp van den pastoor en de kapelaans..... die hadden zich evenwel niet laten zien. Voor P. Thomas alle respect, maar de anderen... knechtjes van de geldwolven. Konsten glimlachte hoonend en kwam nadien vaker. Toen de geliefde Conciliant later nog eens in de woonkazerne terecht kwam, moest hij droevig in zichzelf bekennen dat het

goede zaad hier in de doornen verstikt raakte en dat de stuurlieden het stormsignaal wel gezien maar niet begrepen hadden.

Er zijn menschen die 't met Vastenavond in Torenen niet kunnen uithouden, brave zielen, die het ruwe en vaak zondige geweld niet willen verdragen; anderen ontvluchten de stad uit vrees voor ongewenschte ontmoetingen. Kapitein Veenmans reisde naar familie in Utrecht en men fluisterde iets van huwelijksplannen. Wie zou dien harkigen kerel willen? Toch was, sedert de onverwachte zwenking vanwege de Novene iets in dat verstarde, verbitterde gemoed veranderd. Het leven begon, schuchter en haast pijnlijk, in zijn hart te herbloeien. Inderdaad dacht hij aan trouwen; hij herinnerde zich de oudere zuster van een garnizoenskameraad in Amersfoort. Op weg daarheen zou hij in Stevensweert eens afstappen, om met P. Robert over de toekomst te beraadslagen. Ook Francine van Boltenhove steeg daags voor Carnaval in de diligence; zij reisde in de richting van Helmond. Nog iemand wilde het drukke gedoe niet meemaken: Guus Pollissen. Het komt immers wel voor, dat een stel gekken 'n voorbijganger in hun midden nemen en met hem rondslingeren: dat is erg vermoeiend. Ook dat aanhoudend uitwijken in de overvolle straten vergt veel energie. Van den wijsgeer der traagheid mag men zoo'n dwaze overtolligheid niet vorderen. Guus legde zich dus iederen morgen, als gewoonlijk, op zijn sofa, stapelde boeken onder zijn handbereik, staarde naar de kleurige prismakristalletjes van den luchter en

peinsde dan diep over de plaag van de snelle wenteling.

In het verre Vlierdael nam de gelukkig bevrijde Marie Lommen afscheid van de wereld, om bij de zusters Franciscanessen in te treden. Of ze iets geweten heeft van de dolle dagen in Torenen, mag men betwijfelen. Pastoor en dokter twistten, na haar vertrek, amicaal en achter een goed glas wijn, over den aard van haar geval; ze verwierpen echter eenparig, op zeer verschillende gronden, het demonische karakter ervan. Maar ook zij praatten nog lang na over die felle Novene, over de revolutie tusschen kermis en carnaval in het verre Torenen.

September 1943.